Biserică

- Despre Biserică. Discurs catehetic [1]
- „...Și să ne rugăm Domnului pentru unirea tuturor [5]
- Predică cu ocazia deschiderii ședințelor Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor [6]
- În ceea ce privește expresia „Biserică nedivizată”
- Despre Biserică
- „Biserica trebuie să fie la fel de neputincioasă ca Dumnezeu”
- Despre sacramente
- Despre sărbătorile bisericești [7]
- Despre Liturghia Divină [9]
- Despre cult și stilul de viață creștină [10]
- Slujirea creștinului într-o societate seculară [11]
- Casa lui Dumnezeu. Trei conversații despre Biserică [14]
- Preoția Regală a Laicilor
- Creștinismul astăzi [19]
- Conducerea spirituală în Biserica Ortodoxă

Publicație pe internet Biblioteca electronică „Mitropolitul Antonie de Sourozh” (mitras.ru/).

Despre Biserică. Discurs catehetic [1]

1966 Traducere din franceză Tatiana Maidanovich.

Voi vorbi despre Biserică doar dintr-un singur punct de vedere specific, deoarece Biserica este un subiect vast, care cuprinde, în esență, toate întrebările credinței noastre. Trăim în Biserică și, în același timp, așteptăm revelarea ei deplină ca Împărăție a lui Dumnezeu. Prin urmare, ceea ce se va spune aici este

fragmentar, dar în același timp esențial pentru dezvăluirea deplină a acestui subiect.

Când vorbim despre Biserică, suntem prea înclinați să o definim în terminologia catehismului, în categoriile familiare ale societății umane întemeiate de Hristos, adunate în jurul Lui, unite printr-o credință comună, sacramente comune, o ierarhie comună, un cult comun. Toate aceste definiții sunt corecte - și totuși sunt insuficiente pentru a înțelege și cunoaște Biserica. Motivul este că catehismul a fost inițial destinat oamenilor care nu deveniseră încă creștini; era o pregătire pentru intrarea în Biserică și nu o parte a vieții Bisericii în toată plenitudinea ei. Găsim în catehism definiții, explicații, accesibile celor care nu au trecut încă pragul Bisericii: pentru catehumeni, neinițiați încă în liturghia sacramentală, în rugăciunea bisericească, această rugăciune verbală a lumii create, pe care Biserica, posedând conștiință de sine, o oferă Dumnezeului Viu împreună cu Hristos și în numele lui Hristos. Oricât de corecte ar fi aceste definiții, ele caracterizează Biserica doar din exterior. Pot fi comparate cu explicațiile pe care le-ați da unei persoane care ar vrea să găsească un monument arhitectural. Poți descrie acest monument, să-l faci să simtă semnificația lui, să-i subliniezi trăsăturile caracteristice: atunci când vorbești despre o biserică, vei observa anumite caracteristici ale clădirii - diferite de cele din descrierea unei primării sau a unei cazărmi; dar orice ți-ar oferi o astfel de descriere, ea nu te va introduce în clădire. Așadar, definițiile catehismului nu ne introduc în Biserică. Și acest lucru este firesc, deoarece cunoașterea Bisericii este mai presus de orice cunoaștere experiențială. Ca tot ce ține de domeniul Divinului, cunoașterea Bisericii constă în cult, în comuniune și în apartenența la ea. Da, suntem uniți de o credință comună, avem aceleași sacramente, săvârșim o singură slujbă, ierarhia noastră ne unește pe toți și ne păstrează într-o unitate vizibilă și tangibilă. Dar adevărata natură a Bisericii, experiența profundă a eclezialicității, sunt definite diferit.

În primul rând, conform Apostolului Pavel, Biserica este trupul lui Hristos (Coloseni 1:24). Aceasta este una dintre acele expresii care ni se par fie atât de familiare încât și-au pierdut sensul, fie, dimpotrivă, atât de ciudate încât nu mai înseamnă nimic pentru noi. Această definiție nu este legată de conceptul unei combinații de părți separate care se pot destrăma ulterior, ci de conceptul Întrupării. Suntem trupul lui Hristos în sensul cel mai real, în sensul zicalei binecunoscute: Biserica este continuarea Întrupării. Fiecare dintre noi este prezența lui Hristos în lume.

Definiția Bisericii ca trup, ca organism, ne permite să înțelegem imediat că este un întreg unic, alcătuit nu din părți, ci din mădulare care sunt unite pentru totdeauna în mod inseparabil unele cu altele din momentul în care au devenit un singur trup. Sentimentul unității indivizibile a trupului lui Hristos era foarte viu în antichitate. A fost exprimat clar, de exemplu, de Sfântul Iustin [2] , care i-a scris

astfel unuia dintre prietenii săi care căzuse în păcat grav și fusese excomunicat din comuniunea Bisericii: Nu știți că, atâta timp cât sunteți în afara acestui trup viu, rămâne o rană pe trupul lui Hristos pe care nimeni altcineva decât voi nu o poate vindeca?... Mădularele Bisericii nu sunt părți interschimbabile; este imposibil să uităm pe cineva care a fost prezent printre noi și pe care nu-l mai vedem; este imposibil să înlocuim pe cineva care a fost aici cu noi cu cineva care nu a fost aici. Cel care aparține acestui trup îi aparține adesea tragic, dar îi aparține pentru totdeauna.

Cum are loc această comuniune cu trupul și ce înseamnă ea? În practica modernă, în marea majoritate a Bisericilor, o persoană devine membru al Bisericii în copilărie, prin sacramentul botezului, care se săvârșește de obicei la o vârstă atât de fragedă încât este un eveniment mistic, dar nu unul psihologic. Nu este perceput de noi în mod conștient și, prin urmare, acest eveniment trebuie trăit ulterior pentru a deveni o realitate conștientă, altfel se va pierde pentru mulți ani. Întorcându-ne la primele generații de creștini, vedem ceva diferit; vedem un lung drum de creștere în credință, care se încheie cu această intrare în Biserică, comuniunea cu trupul lui Hristos. Aceasta este comuniunea cu persoana lui Hristos; Hristos este centrul evenimentului.

Cu toții știm din experiență acea identificare profundă cu cineva drag care se produce în momentele tragice; cei care au trăit moartea unei persoane dragi știu, fără îndoială, cum moartea unei persoane dragi devine ca o cotitură în viața pământească, viața care ne înconjoară, separând tot ceea ce este superficial; tot ceea ce este nedemn de ceea ce ne-a zguduit atât de mult; toate evenimentele și împrejurările care nu corespund măreției a ceea ce s-a întâmplat, de evenimentele care au adevărata profunzime și măreție a morții. Există momente - pot dura, în funcție de profunzimea sentimentului nostru, câteva clipe, câteva zile, luni și uneori o viață întreagă - când moartea cuiva duce în mormânt tot ceea ce a fost nesemnificativ, deșert, gol în noi, tot ceea ce nu avea plenitudinea adevăratelor valori umane. Și ceva similar este conținut în experiența care formează însăși baza botezului. Cuvântul botez înseamnă scufundare. A fi botezat înseamnă a fi cufundat în moartea lui Hristos și a te întoarce la viață, dar o viață deja reînnoită. Această scufundare în moartea lui Hristos este atât un eveniment psihologic, un subiect al experienței personale, cât și un eveniment obiectiv în care se manifestă acțiunea lui Dumnezeu. Ceea ce este experimentat conștient în termeni de experiență personală chiar în momentul evenimentului sau este realizat ulterior poate fi descris după cum urmează. Uneori, un gând sau un sentiment ne atrage adânc în noi înșine; toate abilitățile noastre, toate forțele noastre sunt concentrate în adâncurile ființei noastre; o tăcere inexplicabilă se instalează în noi și suntem atât de cufundați în interior încât tot ce ne înconjoară se estompează, îngheață și ceva interior devine infinit de viu, intens, tremurând. Dacă o astfel de stare este cauzată de o amintire, un

sentiment, vine un moment în care această „interioritate” încetează; treptat, și uneori dintr-un anumit motiv brusc, conștiința lucrurilor exterioare se întoarce la noi și rămâne doar o amintire, alteori tristețe pentru această profunzime pierdută. Și astfel, dacă intrăm în noi înșine cu gândul la Domnul, dacă mergem suficient de adânc în noi înșine cu credință, cu dragoste pentru Cel care este Mântuitorul nostru, atunci în adâncurile noastre Îl vom întâlni pe Domnul. Aceasta este o întâlnire personală, vie, concretă. Nu este o imagine, nu este o amintire, este El Însuși. Și nimic nu poate distruge această întâlnire, nu putem fi separați de Domnul; Nicio putere din cer sau de pe pământ nu este capabilă să facă asta. Aici are loc, ca să spunem așa, o scufundare profundă în prezența lui Hristos, după care ne întoarcem la viața exterioară, dar ne întoarcem deja diferiți. Ce s-a întâmplat, în esență, pe acest plan al vieții interioare, care nu este încă planul miracolului sacramental al Bisericii? Ceea ce s-a întâmplat a fost că întâlnirea noastră cu Hristos a fost o întâlnire cu veșnicia și, întorcându-ne în lumea exterioară, ne întoarcem nu doar pentru a ne continua existența acolo, ci pentru a trăi acolo, îmbogățiți de veșnicia pe care am adus-o cu noi.

Când Hristos li s-a arătat apostolilor, care în experiența morții Sale pe cruce își trăiseră propria moarte, El nu le-a oferit pur și simplu o nouă continuare a vieții pământești: în cadrul acestei vieți pământești le-a oferit prezența vieții veșnice. Aici vom aplica imaginea dată mai sus: o persoană iubită duce în mormânt tot ce îi este străin; el, ca să spunem așa, ne dezbracă de tot ce este incompatibil cu el. În timpul comunicării Sale prietenoase cu apostolii, în învățăturii Sale, îndrumării Sale spirituale, Domnul a împărțit treptat pentru ei tot ce exista în lume în ceea ce era în El și în jurul Lui și ceea ce forma în jurul ei, ca să spunem așa, un cerc ostil și o umbră a morții. Și de aceea moartea lui Hristos a fost pentru ei nu numai moartea unui Învățător, moartea unui Prieten; a fost moartea Celui în care era viața lor, Care poseda cuvintele vieții veșnice. Odată cu moartea Lui, viața s-a stins pe pământ și tot ce le-a mai rămas a fost să continue să existe. Moartea lui Hristos a luat însăși viața din lumea apostolilor. Nu în zadar le-a spus: Eu sunt calea, adevărul și viața (Ioan 14:6). Și învierea lui Hristos nu a fost doar bucuria întâlnirii cu Cel pe care L-au iubit, Care a fost Învățătorul lor, Călăuza lor; nu a fost nici bucuria victoriei obținute atunci când înfrângerea părea evidentă - a fost o întoarcere la viață în toată plinătatea ei. De aceea, Apostolul Pavel, vorbind despre botez (Romani, cap. 6), face o paralelă între moartea și învierea lui Hristos și scufundarea persoanei botezate în apele baptismale pentru reînvierea sa. Apele baptismale sunt un simbol; ele simbolizează moartea. Suntem cufundați în ele, ca și cum am fi cufundați în moarte, și apoi ne întoarcem la o viață nouă. Dar această imagine va rămâne doar o imagine moartă dacă la baza ei nu există o experiență interioară autentică a unei legături vii, reale cu Hristos. Dacă nu există o astfel de legătură cu Hristos, atunci o astfel de moarte este doar o imagine, nu un simbol. Pentru apostoli, moartea lui Hristos a fost moartea lor, învierea Lui - o viață nouă. Dacă nu există pentru noi o experiență precum

cea a apostolilor, dacă ne este închisă, înseamnă că încă nu am înțeles ce înseamnă propriul nostru botez.

Există o altă latură a botezului, nu doar psihologică, ci și obiectivă, deși în viața spirituală obiectivul este inseparabil de subiectiv: nu există obiectivitate moartă, există doar obiectivitate care devine vie în momentul în care este cunoscută personal, devine subiect al experienței vii; acest lucru este adevărat atât în raport cu doctrină, cât și cu sacramentele. Și astfel, aspectul mistic al botezului, venind de la Dumnezeu, este acțiunea divină care ne introduce în misterul lui Hristos. Actul de credință și actul de iubire, care trebuie să stea la baza evenimentului care are loc, să ne unească cu Hristos, să ne facă asemănători cu El, inseparabili de El. Iată o minune, o acțiune divină. Fără ea nu există botez, fără ea nu există creștin. Și aici ajungem la cea mai importantă poziție în conceptul ortodox despre Biserică. Biserica este în esență un trup sacramental. Nu este o societate unită pe baza unui anumit acord, nici măcar pe baza unei credințe comune; este o societate în care puterea lui Dumnezeu acționează și transformă, unde Dumnezeu Însuși acționează; fără acțiunea lui Dumnezeu există pregătire, dar nu încă plenitudine.

Să încercăm acum să înțelegem legătura care există între noi, cei botezați, și Hristos. Există două imagini în Sfânta Scriptură: prima este imaginea viței de vie și a mlădițelor (Ioan 15, 5); a doua sunt cuvintele Apostolului Pavel că suntem altoiți (el vorbește despre poporul lui Israel și despre neamuri), că neamurile sunt altoite pe măslinul viu al lui Israel, pentru ca ele însele să devină un măslin viu, o mlădiță vie de măslin (Romani 11, 13-19).

Ce contribuie aceste două imagini la înțelegerea noastră a Bisericii? Să luăm în considerare mai întâi imaginea altoirii. Grădinarul are un pom plin de viață, plin de sevă vitală, capabil să împărtășească viață și să dăruiască viață. Și astfel caută o vlăstă, o ramură care se ofilește, dar care poate fi încă reînviată. Acesta este primul act al grădinarului, plin de iubire și înțelepciune - o căutare, căutare despre care vorbește Hristos, de exemplu, în parabola oii pierdute. Și apoi - un act care pare atât de crud și atât de violent atât în practica grădinarului, cât și în experiența persoanei umane. Este un act de iubire divină prin care ramura este tăiată din rădăcini, tăiată cu cuțitul și astfel separată de viața, oricât de imperfectă, oricât de scurtă, pe care totuși o poseda, și riscă moartea definitivă. Acest lucru se întâmplă atunci când grădinarul taie cu cuțitul ramura pe care vrea să o altoiască. Dar același lucru se întâmplă atunci când, în societatea umană, marele Grădinar, Domnul, îl smulge pe unul dintre noi din rădăcinile sale, îl smulge din mediul său, din țara sa, din credința sa, din condițiile vieții sale, din tot ceea ce a fost sprijinul vieții sale, siguranța sa, uneori din ceea ce a fost însăși viața sa și îl ține în suspensie, între moartea care îl amenință și această viață trecătoare, de scurtă durată, la care nu se mai poate întoarce, căci a fost smuls

din ea prin violență divină. Atunci grădinarul se întoarce către măslin, cel pe care l-a ales să dea viață, și din nou taie, despică cu cuțitul său și astfel, rană după rană, durere după durere, are loc o întâlnire între copacul dătător de viață și ramura care moare. Aceasta este și legea vieții spirituale. Numai cu prețul unei răni se transmite viața unuia celuilalt. Întotdeauna această întâlnire și acest dar au loc cu prețul suferinței, cu prețul epuizării vieții, al pierderii vieții. Și astfel mica ramură se găsește altoită pe trunchiul care poate da viață; înseamnă asta că are deja viață? Ce se întâmplă în continuare? Nu a spus Domnul: dacă rămâneți în Mine (Ioan 15:7)? Dar cum va rămâne această mlădiță dacă este pur și simplu pusă aici?... Și aici începe lupta pe care o putem observa în butașul altoit, pe care o putem observa în experiența vieții umane. Încet, persistent, sucul de viață al viței de vie sau sucul de viață al măslinului se mișcă și caută modalități de a pătrunde în vasele delicate ale butașului; se ridică încet, se infiltrează în toate vasele, ajung la limita lor maximă, se revarsă peste aceste limite, înconjoară fiecare celulă; treptat, atacul lor devine mai puternic și mai persistent, pătrund însăși viața fiecărei celule a mlădiței altoite, înlocuind din ea viața celei sălbatice, viața de scurtă durată care anterior ducea la moarte, și treptat butașul prinde viață cu o viață nouă. Puțin câte puțin frunzele sale se ridică; devine viu într-un sens mai profund decât înainte. Dar, în același timp, devine el însuși într-un mod mai intens, mai personal decât înainte. Toate posibilitățile sale, incapabile să se manifeste, ofilindu-se pentru că îi lipsea viața, se dezvăluie, cresc, ating perfecțiunea și vedem,că Domnul avea într-adevăr dreptate - dacă mlădița rămâne pe viță, ea începe să se dezvolte, atinge plenitudinea, devine ea însăși într-un sens pe care nu l-am fi putut bănui înainte. Da, această viață deplină, enormă, viață fără limită, viața acestui pom dătător de viață tremură și umple tulpina. Dar tulpina a devenit ea însăși doar pentru că este animată de această plenitudine a vieții. Aici ne întoarcem din nou la cuvântul Apostolului Pavel. El spune: Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine (Galateni 2:20). El nu mi-a înlocuit personalitatea, sunt aici, ci tot ce aș putea fi, am devenit abia acum, când viața Lui, puterea Lui de viață, puterea Lui de veșnicie este în mine. Și vedem că legătura creștinului cu Hristos, pe care o exprimă aceste imagini, ne dă plenitudinea vieții noastre personale și, de asemenea, plenitudinea vieții comune, căci există o singură viață - viața lui Dumnezeu, care se revarsă în noi. Și această viață nu este doar o viață pământească făcută mai completă, căci Dătătorul de viață nu este doar Isus din Nazaret, profetul galileean, ci Cel care este atât om, cât și Dumnezeu, Om perfect și Dumnezeu perfect; Cel a cărui umanitate nu este doar umanitatea noastră cu adăugarea naturii divine, ci o umanitate restaurată la ceea ce ar fi trebuit să fie dacă nu ar fi fost Căderea, o umanitate depășită în ceea ce este chemată să devină.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, vorbind despre Întrupare, folosește următoarea imagine. Taina Întrupării, spune el, este ca ceea ce se întâmplă atunci când o sabie este pusă pe cărbuni încinși. Această sabie, grea, rece și tocită, începe

treptat să strălucească cu lumină și, datorită acestei străluciri, ni se pare ușoară și nouă, iar căldura care o umple nu o putem separa de fierul pe care l-a străpuns. Și atunci, spune Maxim Mărturisitorul, se poate arde cu fierul și tăia cu focul. În taina lui Hristos există această unire indisolubilă a Dumnezeirii Sale și a umanității Sale, grație căreia umanitatea se depășește pe sine și atinge adevărata vocație a omului, theosis, îndumnezeirea, transcendența creatului în comuniune cu necreatul. Ce se împlinește în Hristos - căci aici nu este sabie și foc, ci fire umană unită cu Dumnezeu; ce se împlinește în El? Sfântul Maxim ne amintește că, conform învățăturii Bibliei, conform învățăturii Apostolului Pavel, moartea este rezultatul păcatului, al despărțirii dintre noi și Dumnezeu și că unirea naturii divine și umane în Hristos face deja din această natură umană o natură nemuritoare și incoruptibilă. Și totuși vedem că Hristos, în umanitatea Sa, suferă și moare pe cruce. Da, pentru că într-un act de compasiune, un act de iubire care acceptă întreaga soartă a celui iubit, cu toate consecințele ei, Hristos acceptă în umanitatea Sa - care ea însăși nu mai este supusă suferinței sau morții - toate consecințele stării noastre decăzute, starea de păcat. Totuși, în spatele imaginii lui Hristos cel suferind, Dumnezeu, infinit de slab și vulnerabil, dat în mâinile oamenilor care vor face cu El ce vor, se află misterul victoriei deja câștigate, misterul revelației omului în toată gloria sa.

Îl vedem pe Muntele Tabor în slava Sa: El nu S-a schimbat, dar apostolii au văzut... Îl vedem mai târziu, în învierea Sa: umanitatea Sa nu s-a schimbat, dar ceea ce era nevăzut, ceea ce Dumnezeu voia să ascundă, El acum o descoperă în toată plinătatea sa. Și în taina botezului, dacă murim cu adevărat împreună cu El și înviem cu adevărat împreună cu El, ne împărtășim umanitatea Sa glorificată, umanitatea veacului viitor. Spun „dacă într-adevăr” nu pentru că acțiunea lui Dumnezeu este insuficientă, ci pentru că mântuirea noastră nu este un act divin unilateral, ci un act la care voința noastră umană și libertatea noastră umană participă pe deplin, așa cum spunea unul dintre Părinții Bisericii: Dumnezeu ne-a creat prin voia Sa, dar nu ne poate mântui decât cu consimțământul nostru. De aceea, în ziua botezului nu se arată în noi plinătatea slavei, ci arvura vieții veșnice, așa cum spune Apostolul Pavel. Totul devine posibil, așa cum spune: Pot toate lucrurile în Hristos, care mă întărește (Filipeni 4, 13). Acesta este începutul, dar conține deja scopul final; Este un eveniment escatologic în sensul deplin al cuvântului. Cuvântul grecesc eschaton are două înțelesuri: un eveniment decisiv și un eveniment final. Evenimentul decisiv s-a produs - suntem altoiți pe pomul vieții; evenimentul final va fi plinătatea viitoare. Așa cum Întruparea, moartea lui Hristos pe cruce și Învierea Sa sunt evenimentul decisiv al mântuirii fiecăruia dintre noi; dar în forma sa finală trebuie dobândită, trebuie să devină o realitate personală pentru fiecare dintre noi. Astfel, în apele botezului, aceste ape primordiale, cum ar spune, despre care vorbește primul capitol al Genezei, din care a pornit totul, se naște un popor nou, un popor cu totul special; este o creație nouă. Da, este o creație nouă, o societate nouă, dar

mai mult decât o societate, este un organism viu, un om perfect (homme total), după cuvintele Sfântului Ignațiu Purtătorul de Dumnezeu [3] , repetate adesea de Sfântul Augustin: Cap și mădulare - Iisus Hristos și toți cei ce sunt în El și cu El.

Acest om perfect se află într-o relație specială nu numai cu Hristos, ci și cu Duhul Sfânt și cu Tatăl. Scriptura, experiența Bisericii și mica noastră experiență umană ne învață că nimeni nu poate recunoaște în profetul Galileii, în omul din Nazaret, în criminalul pironit pe cruce pe Golgota, pe Dumnezeu întrupat, decât dacă Duhul Sfânt Însuși i-o revelează. Oricine a crezut, oricine L-a recunoscut pe Hristos, a răspuns chemării Sale, a intrat în această comuniune misterioasă a trupului mistic, a trupului lui Hristos, a făcut-o în fiecare etapă, în fiecare pas, prin acțiunea Duhului Sfânt. Duhul Sfânt, care mai întâi ne cheamă, apoi ne învață, apoi ne unește cu acest trup, merge și mai departe, și mai adânc; căci atunci când am devenit trupul viu al lui Hristos, prezența vie a lui Hristos în toate veacurile și pe tot pământul, din generație în generație, El ne face să cunoaștem, în adâncul ființei noastre, o experiență nouă - El ne învață să spunem: Abba, Tată, adresându-ne Celui care în veșnicie este Tatăl lui Isus. Abba este un cuvânt tandru; traducerea „tată” este artificială, pompoasă. Pe vremea lui Hristos, un copil îi spunea tatălui său: „Ava”, așa cum spun copiii de astăzi: „tată”. Există ceva profund emoționant și extraordinar de simplu în această chemare a Duhului în adâncul ființei noastre. Ce înseamnă? Duhul lui Hristos, duhul filiației, ne aduce pur și simplu într-o poziție analoagă cu cea a lui Hristos? Ajungem aici la o altă mare afirmație a gândirii patristice. Acest cuvânt, care ne înspăimântă prin îndrăzneala sa, aparține Sfântului Irineu de Lyon. Dacă, spune el, tot ceea ce credem despre Hristos și despre Biserică este adevărat, atunci prin Biserică, împreună și cu Hristos, suntem cu adevărat fiul unic al lui Dumnezeu... Cum să înțelegem acest lucru? Repetăm adesea Rugăciunea Domnească, „Tatăl nostru”, iar această rugăciune este folosită nu numai de creștini, ci de nenumărați credincioși din întreaga lume. Ce exprimă această rugăciune? Pentru unii, o analogie; pentru alții, o realitate care ar fi teribilă dacă nu ar fi iubire divină. Analogia este simplă: dacă Îl cunoaștem pe Dumnezeu în lucrările Sale, din experiența noastră personală ca Cel care acționează cu noi ca un Tată, ne este ușor să-L numim cu acest nume. Dar pentru un creștin, această expresie conține altceva. Nimeni nu-L cunoaște pe Tatăl decât Fiul, se spune în Evanghelia după Matei, și căruia Fiul alege să-L descopere (Matei 11,27). Această cunoaștere, această experiență, merge mult dincolo de analogie; este o experiență de ordin ontologic, care ține de însăși esența lucrurilor. Dacă într-adevăr, în dragostea noastră față de Hristos și în acțiunea Duhului Sfânt și a lui Hristos în sacramentele Sale, am devenit trupul viu care suntem, după cuvintele Apostolului Pavel, atunci într-adevăr, împreună cu Hristos, îl avem ca Tată pe Dumnezeul cel Viu.

Aceasta este vocația noastră: nu doar ceva ce poate fi sau nu. Nu ceva ce ne este dat mecanic, automat în misterul botezului, în darul Duhului Sfânt, în Rusalii, în Euharistie; este ceva ce este dat și acceptat sau nu acceptat. Căci răspunsul omului este la fel de decisiv ca darul lui Dumnezeu. Altoiți pe copacul viu, participăm la eternitatea misterioasă, prin sacramentul comuniunii, la misterul rugăciunii, la unitatea profundă care se stabilește atunci când Hristos și noi suntem uniți printr-o singură voință și o singură viață. Și în această unitate Tatăl devine Tatăl nostru. Astfel, Biserica ni se pare ceva incomparabil mai mare și incomensurabil mai profund decât societatea umană, indiferent cât de înalte ar fi principiile pe care se bazează această societate. Biserica stă înaintea noastră ca misterul întâlnirii și unirii dintre Dumnezeu, Cel din Sfânta Treime, și creația Sa, a cărei diviziune și risipire este cucerită și unitate restaurată mai întâi în actul credinței și apoi în misterul comuniunii. Biserica este prezența Sfintei Treimi printre noi și în noi, este acțiunea Treimii dătătoare de viață în creația Sa.

Însă Biserica nu este doar glorie, ci are și o latură jalnică. Are un aspect glorios și un aspect tragic. Aspectul jalnic al Bisericii este fiecare dintre noi, este Biserica empirică, cea pe care o vedem; nu despre asta ne referim când pronunțăm cuvintele: Cred într-Unul, Sfânt, Sobornic și; nu despre acest aspect empiric vorbim în mărturisirea credinței noastre, căci aceasta este latura vizibilă și mult prea evidentă. Într-un anumit sens, aparținem lumii și aparținem deja Bisericii. După cum spune părintele Georges Florovsky [4] , suntem simultan in patria et in via (în patrie și pe drum), suntem deja în Biserică și suntem încă pe drumul spre ea. Atâta timp cât răul, păcatul, moartea nu sunt învinse în noi, suntem încă în proces de devenire. Dar, într-un mod mai profund, suntem deja copii ai lui Dumnezeu, suntem camarazi ai lui Dumnezeu în creația Sa de mântuire. Cineva a spus că suntem ca echipajul unei bărci de salvare: cunoaștem voința lui Dumnezeu; Ne-a chemat să fim împreună-lucrători ai Lui, a spus că nu vrea să ne mai numească slujitori, ci prieteni, căci slujitorul nu știe ce vrea stăpânul său, ci nouă ne-a descoperit toată voia Lui (Ioan 15:15)... Și în același timp afirmăm că suntem cetățeni ai acestui pământ, declarăm că aparținem în întregime realității pământești, deși reprezentăm în același timp o altă realitate care o depășește. Biserica este o societate de oameni pentru care singura lege a acțiunii este iubirea, iar legea pământului este străină de ea; dar această lege a iubirii este frică și pericol pentru pământ, pentru că a iubi înseamnă a renunța la sine până la moartea completă; și pentru că a deveni una cu Hristos, a avea o viață comună cu El, înseamnă a accepta în întregime destinul Său, nu numai slava viitoare și bucuria veșnică viitoare, ci și destinul Său istoric... Vă trimit ca pe oi în mijlocul lupilor (Matei 10:16); și aici începe o nouă temă.

Scopul acestei conversații a fost să arate legătura dintre Hristos și creștin, să arate unitatea de viață a tuturor creștinilor, căci viața noastră este Unicul Hristos, să arate misterul Treimii - Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt - în relația ei cu Biserica și, în

final, paradoxul Bisericii: deja - și nu încă, prezentul - și încă viitorul, iar în prezent - tragedia, pentru că până când întreaga lume nu va fi mântuită, misiunea trupului lui Hristos rămâne aceeași: trupul frânt pentru iertarea păcatelor.

„...Și să ne rugăm Domnului pentru unirea tuturor [5]

19 ianuarie 1950 Traducere din engleză Tatiana Maidanovich.

La fiecare slujbă ne rugăm „pentru unirea tuturor” în Biserica Dumnezeului celui Viu. Pentru ce fel de unitate ne rugăm și de ce ar trebui să ne rugăm pentru ea? Ne rugăm pentru că unitatea pe care omul a distrus-o poate fi restaurată doar de Dumnezeu: criteriile sale sunt prea înalte, standardele sale nu sunt umane, ci divine. O astfel de unitate este un mister prin natură, un miracol prin esență. Unitatea creștină nu poate fi definită în termeni de părtășie, comunitate. Nu este „uniune”, este „unitate”: Ca ei să fie una, așa cum Noi suntem una, S-a adresat Domnul Tatălui Său în ultima Sa rugăciune (cf. Ioan 17:22). Aceasta este o chemare și un exemplu glorios și reverențios, deoarece conține o poruncă suverană pentru întreaga rasă umană: să ajungă la asemănarea Sfintei Treimi, să fie chipul și revelația Ei; și aceasta este atât o promisiune, cât și o responsabilitate. Și uităm ușor de ambele. Experiența acestei unități glorioase și înfricoșător de cutremurătoare este însăși ființa, esența Bisericii, natura ei: Biserica este însăși această unitate; Biserica este una și indivizibilă, deși lumea creștină este sfărâmată în bucăți de păcatele noastre. Rugați-vă pentru pacea Ierusalimului, cetatea unită într-unul singur... (vezi Psalmul 121).

Prea adesea Biserica este considerată cea mai sacră societate de oameni, uniți și legați între ei prin credința lor comună și nădejdea comună în același Dumnezeu, prin dragostea lor pentru același Domn; și multora li se pare că unitatea lui Dumnezeu Însuși, la Care au recurs creștinii divizați și opuși, este, deși o ancoră exclusivă, totuși suficientă pentru unitatea lor. Un astfel de criteriu este prea mic; și, de asemenea, prea mică este experiența naturii și vieții Bisericii care stă la baza ei. Biserica nu este o simplă asociație umană. Nu este o asociație, ci un organism, iar membrii ei nu sunt „părți componente” ale unui întreg colectiv, ci membri reali, vii, ai unui corp complex, dar unic (1 Corinteni

12:27): nu există așa ceva ca un individ creștin. Și acest corp este în același timp și în egală măsură uman și divin. Uman, pentru că noi suntem membrii lui; și nu numai noi, ci și toți credincioșii plecați, căci „Dumnezeu nu este Dumnezeul morților, ci al celor vii” (Matei 22:32), și toți sunt vii pentru El. Dar Biserica este și divină: Domnul Însuși, Om adevărat și Dumnezeu adevărat, este Capul ei, Întâiul Născut dintre cei plecați, unul dintre mădularele ei; în ziua Rusaliilor, Duhul Sfânt a intrat în ea și rămâne în fiecare dintre mădularele ei convinse; iar viața noastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu Tatăl; suntem fii și fiice prin comuniune.

Biserica este locul și mijlocul, calea unirii lui Dumnezeu cu făpturile Sale. Este o creație nouă; o Împărăție deja venită în putere; o unitate recreată cu Dumnezeu și în Dumnezeu - în iubire și libertate. Cuvintele care par atât de dure: „nu este mântuire în afara Bisericii” sunt profund juste, pentru că Biserica este mântuire: locul întâlnirii lui Dumnezeu cu omul, dar și, în esență, însăși taina unirii lor. În Biserică, Dumnezeu își dăruiește viața divină creaturilor Sale, se dăruiește liber, în iubire; omul devine părtaș firii divine (2 Petru 1:4) și, în iubire, Îl acceptă liber pe Dumnezeu, devine Dumnezeu prin participare, atunci când firea sa umană este pătrunsă de har, divin și necreat, așa cum fierul poate fi pătruns de foc. Dumnezeu, acceptat prin iubire, nu mai este străin de creaturile Sale, așa cum omul nu mai este un străin în Împărăția lui Dumnezeu. Și această nouă relație crește într-o autentică rugăciune de unitate, care este și slujire devoțională.

Biserica nu caută unitatea și plenitudinea; este plenitudinea și unitatea deja date și acceptate. Și această unitate este chipul Sfintei Treimi, asemănarea vieții divine, o experiență glorioasă și teribilă și dătătoare de viață, o experiență pentru Biserica însăși - și, de asemenea, o revelație pentru întreaga creație: Ca toți să fie una <...> pentru ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis (Ioan 17:21) și să aibă viață veșnică. Căci aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Isus Hristos, pe care L-ai trimis Tu (Ioan 17:3).

A-L cunoaște pe Dumnezeu este un lucru profund și inexprimabil, cunoscut doar de ea însăși. A fi revelația lui Dumnezeu este sarcina și responsabilitatea ei; fiind revelația Lui, ea este prin aceasta o martoră a Dumnezeului ei, pentru că lumea fără de Dumnezeu îl vede pe Dumnezeu doar în și prin Biserica Sa, îl judecă pe Hristos prin Biserica Sa; și discerne misterul Treimii și misterul vieții divine, recunoscând adevărata vocație a umanității în imaginea și manifestarea acestei noi vieți - care este Biserica în unitatea cunoașterii, a închinării și a iubirii sale. Și această manifestare trebuie să fie o revelație a misterului vieții nu numai în cuvinte, ci o viață glorioasă de unitate cu Dumnezeu și în Dumnezeu. Și credem că există încă, în ciuda și printre diviziuni, o Biserică o singură, nedivizată - pentru că altfel nu există nicio Biserică, nicio creație nouă, nicio Împărăție venită

cu putere, iar Domnul și Dumnezeul nostru a eșuat în lucrarea Sa de a crea toate lucrurile noi și una: Iată, Eu fac toate lucrurile noi...

Nu putem ignora diviziunile creștine; trebuie să ne dăm seama că schismele sunt începutul unei apostazii ascunse - o negare a voinței lui Dumnezeu, o distrugere a lucrării Sale. Dacă înțelegem cu adevărat ce înseamnă și ce este unitatea, nu ne putem împăca cu diviziunile noastre, cu apostazia noastră deghizată în acțiune și în viață. Trebuie să facem din această voință respinsă a lui Dumnezeu preocuparea noastră și să ne apucăm de treabă din toată inima. Două voințe guvernează istoria: voința lui Dumnezeu, cel atotputernic, care poate crea totul din nimic și poate reînnoi ceea ce este vechi, și voința omului, slabă, incapabilă să creeze și să reînnoiască, dar posedând o putere teribilă de a se împotrivi voinței lui Dumnezeu. Poate distruge, dar nu poate recrea. Și omul nu se poate decât să se învingă pe sine și să se roage. Și vom face asta: să ne rugăm lui Dumnezeu ca voința Lui să restabilească unitatea noastră universală. Dar, așa cum spune Sfântul Efrem Sirul, nu vă limitați rugăciunea la cuvinte, ci transformați întreaga viață în rugăciune...

pentru unitate în locurile secrete ale inimilor noastre, în cercul strâns al familiilor noastre, în comunitatea comunităților noastre - dar să ne unim și în rugăciune, împărtășind dorința noastră comună de unitate. Să gustăm amărăciunea dezbinării noastre - cu durere, fără să încercăm să scăpăm de această amărăciune, purtând crucea rușinii noastre. Să ne recunoaștem nevoia și responsabilitatea - și să ne deschidem inimile către iubire și smerenie, venind la frații noștri despărțiți nu ca stăpâni, ci ca slujitori, cu adevărat - ca sclavi. Trebuie să ne deschidem larg mintea, să ne lărgim cunoștințele, să ne aprofundăm înțelegerea - să învățăm să distingem păcătosul de păcatul său, cel care greșește de greșeala sa și să devenim din ce în ce mai conștienți de prezența unei vieți spirituale autentice în diferitele comunități creștine (cf. Ioan 14,2).

Trebuie să ne întâlnim, să studiem și să ne rugăm împreună... Dar să facem ceva mai mult: „unitatea” este identică cu unirea cu Dumnezeu și, mai devreme decât oriunde altundeva, unitatea începe în adâncul inimilor noastre: Fericiți cei curați cu inima, căci ei vor vedea pe Dumnezeu. Calea care duce la unitatea universală este sfințenia noastră personală; această cale este foarte simplă: Fiule, spune Domnul, dă-Mi inima ta și voi crea toate lucrurile - o dăruire de sine din toată inima, activă, care ne permite să strigăm către Dumnezeu, numindu-L pe Dumnezeu Tatăl din ceruri. Și El va auzi chemarea noastră, așa cum a auzit rugăciunea Unul-Născut al Fiului Său și ne va dărui această unitate, plăcută voinței Sale, căci se spune: Fericiți cei împăciuitori, căci ei vor fi numiți fii ai lui Dumnezeu.

Predică cu ocazia deschiderii ședințelor Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor [6]

Berlin, august 1974. Traducere din engleză de Tatiana Maidanovich.

Într-una dintre vechile liturghii ale Bisericii primare, încă nedivizate, Cina Domnului este introdusă cu următoarele cuvinte: „Sfânt ești Tu și Preasfânt și măreață este slava Ta; Tu, care atât de mult ai iubit lumea Ta, încât L-ai dat pe singurul Tău Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică; Care a venit și a împlinit toate cele scrise și, în noaptea în care a fost vândut, sau mai degrabă S-a dat pe Sine însuși pentru viața lumii, a luat pâine în mâinile Sale sfinte și preacurate și neprihănite, a mulțumit și a binecuvântat, a sfințit, a frânt și a dat-o sfinților Săi ucenici, zicând: Luați, mâncați; acesta este Trupul Meu, care se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor. Și tot așa și paharul după cină, zicând: Beți toți din el; acesta este Sângele Meu al Noului Testament, care se varsă pentru voi și pentru mulți, spre iertarea păcatelor. Faceți aceasta spre pomenirea Mea, căci de fiecare dată când mâncați această Pâine și beți acest Pahar, vestiți moartea Mea și mărturisiți învierea Mea.”

Și acum ne-am adunat pentru Cina Domnului, în ascultare de porunca lui Hristos, pentru a împlini voia Lui în pomenirea Lui.

S-a făcut om din dragoste pentru noi; A trăit printre noi; A gustat lupta Ghetsimani și a ieșit din ea victorios; A trecut prin părăsirea Crucii, A suferit moartea unui criminal disprețuit, S-a coborât în împărăția morții pentru a ne mântui; și bucuria Lui este în mântuirea fiecărui păcătos. Și așa le-a poruncit Domnul ucenicilor Săi și, prin ei, fiecăruia dintre noi.

Și totuși, iată-ne, divizați chiar în momentul întâlnirii noastre celei mai profunde și intime cu Domnul, divizați de păcat, dar și de fidelitatea față de diferitele noastre tradiții; nu putem pur și simplu abandona aceste tradiții fără a pierde o parte din integritate.

Stăm dezbinați înaintea mesei Domnului. El ne cheamă, dar nu îndrăznim să ne adunăm la masa Lui, pentru că acest lucru nu ar fi adevărat; ar însemna să proclamăm acea unitate pe care trebuie să o atingem cu trudă, dar care încă nu există. Această unitate ne poate fi dată ca un dar de la Dumnezeu atunci când devenim creștini adevărați nu numai în credința noastră, ci în toate manifestările vieții noastre.

Nu putem face nimic pentru a arăta ascultare împreună de porunca lui Hristos? Suntem noi separați pentru totdeauna și iremediabil înaintea Mesei Domnului? A așezat Hristos Masa Sa doar pentru ca noi să putem participa la triumful învierii Sale, la victoria vieții asupra morții? Și mărturisește această Masă Sacră, în cuvintele rugăciunii pe care am rostit-o, doar învierea lui Hristos? Mărturisește și moartea Lui... Poate fi comuniunea cu Domnul doar un prototip a ceva viitor? Doi dintre ucenicii Săi, auzind că va învia, au început să-I ceară Învățătorului lor un loc onorabil pentru ei înșiși în Împărăția lui Dumnezeu, la dreapta și la stânga Lui. Și Hristos le-a răspuns: Puteți voi să beți paharul pe care-l voi bea Eu? (Matei 20:22)

Aceasta este ceea ce trebuie să caracterizeze comuniunea noastră cu Hristos: trebuie să fim pregătiți să împărtășim întregul destin al lui Isus; numai atunci putem spera să primim o parte din slava Lui veșnică. Și când veșnicia se stabilește în viața noastră, pătrunzând-o, putem împărtăși atât viața, cât și sfințenia acestei Mese. Devenim atunci adevărați membri ai Trupului lui Hristos, frânți pentru mântuirea lumii.

Ideea este următoarea: dacă frângem pâinea cu El, dacă bem din paharul Lui, devenim tovarășii Lui. Suntem chemați la masa Domnului ca prieteni, având drepturi egale cu El; împărtășind cu El semnele domniei Sale, suntem prin aceasta chemați să împărtășim cu El suferința Lui. Căci noi, mlădițele, suntem atât de una cu El, Vița, atât de strâns, atât de complet uniți cu El, încât El ne poate spune, așa cum le-a spus ucenicilor Săi după Înviere: Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimit și Eu pe voi (Ioan 20:21). Nu ne spune El fiecăruia dintre noi: Duceți-vă în lume de bunăvoie, nu de nevoie, ci cum M-am dus Eu; luați asupra voastră toate limitele unei lumi decăzute; împărtășiți toată suferința, toată foamea, toată singurătatea, toată mizeria umană. Dar împărtășiți și tot ce există în lume, dragoste, frumusețe, slavă și bucurie? Trăiți printre oameni, dar rămâneți oameni liberi: fără frică și interes personal, fără aroganță și fără ură.

Trăiește printre ei și pentru ei toată viața ta. Apostolul Pavel a spus pe bună dreptate: „Pentru mine a trăi este Hristos și a muri este câștig” (Filipeni 1:21): mai ușor este să mori repede, arzându-te, decât să înduri o luptă lungă pentru ca mila și îndurarea să biruiască.

Isus vrea să spună prin aceasta: Coborâți-vă, dacă este nevoie, în cele mai întunecate adâncuri ale iadului, așa cum M-am coborât; împreună cu cei care au fost prizonieri ai morții, M-am coborât în valea morții; așadar, mergeți și voi în acest iad uman... Pentru mulți astăzi, iadul este format din aziluri de bătrâni, spitale de boli mintale, celule de închisoare, sârmă ghimpată în jurul lagărelor... Mergeți în adâncurile deznădejdii, singurătății și disperării, fricii și chinului conștiinței, amărăciunii și urii.

Coborâți în acest iad și rămâneți acolo, vii, așa cum am făcut Eu, vii cu viața pe care nimeni nu v-o poate lua. Permiteți morților să se împărtășească din această viață, să o împărtășească. Deschideți-vă pentru ca pacea divină să se reverse asupra voastră, pentru că este a lui Dumnezeu. Străluciți cu o bucurie pe care nici iadul, nici chinurile nu o pot învinge. Isus ne spune: M-am născut neobservat, neobservat, în Palestina, o țară mică, ocupată, umilită, lipsită de independența și libertatea sa de către romani; am fost condamnat la moarte ca un criminal, abandonat de oameni, chiar și de prieteni, respins de cei care Mă înălțau și Mă susțineau. Destinul Meu era să mor în afara zidurilor cetății omului, pentru că nu era loc pentru Mine în ea. Destinul Meu era să mor singur, abandonat de Dumnezeu Însuși, pentru că am vrut să fiu solidar cu poporul pe care am venit să-l eliberez până la sfârșit. Am vrut să le descopăr o iubire care nu cunoaște limite, o iubire care este mai puternică decât moartea. Nu era nimic prea neînsemnat, prea mic, pe care să nu-l fac pentru un om... Nu le-am spălat Eu picioarele ucenicilor Mei? Nu l-am făcut pe Iuda prietenul Meu? Nu l-am întrebat pur și simplu pe Petru: „Mă mai iubești?”... Nu l-am întrebat, după ce s-a lepădat de Mine de trei ori, dacă i-a fost rușine, dacă s-a pocăit... Când eram abandonat și mă luptam în rugăciune, nu le-am mustrat ucenicilor Mei, care erau prea obosiți să fie cu Mine și dormeau... Când slujitorul Marelui Preot M-a lovit, m-am apărat? Când au început să Mă chinuie, nu m-am rugat: „Iartă-i, Tată, nu știu ce fac?”

Astăzi Isus ne întreabă: ce sunt toate acestea dacă nu iubire, compasiune și solidaritate totală cu toți oamenii? Oameni de bunăvoință care M-au făcut fericit și oameni de reavoință pentru care am murit? Nu v-am avertizat: Nu-i voi recunoaște ca ucenici ai Mei pe toți cei care-Mi spun: „Doamne, Doamne...”, nu v-am avertizat: Mulți vor veni și vor zice: „Iată, eram în Casa Domnului”, iar eu le voi răspunde: „Nu vă cunosc...”.

Pâinea frântă și vărsarea sângelui de la Cina cea de Taină înseamnă toate acestea și mult mai mult. Și până când nu-L urmăm pe Hristos în acest mod absolut și nu facem toate acestea în amintirea Lui, nu putem împărtăși unii cu

alții această Sfântă Cină, această masă în care învierea Lui este proclamată ca prototip al Împărăției lui Dumnezeu.

Să facem tot ce se poate face astăzi, în credință și ascultare. Să trăim și, dacă este necesar, să ne dăm viața așa cum a făcut Hristos. Să facem acest lucru, fiecare dintre noi în mod individual și ca membri ai marii comunități a ucenicilor lui Hristos. Și atunci vom constata că despărțirile care ne-au despărțit au căzut de la sine. Ne vom întâlni la masa Domnului, așa cum erau adunați ucenicii Săi. El ne va spăla picioarele, ne va unge capetele; ne va așeza la locuri de onoare și ne va sluji fiecăruia dintre noi cu bunătate și smerenie.

Numai la sfârșitul zilelor noastre și la sfârșitul lumii vor fi revelați fiicele și fiii lui Dumnezeu. Lumea noastră nu va fi întotdeauna scena unor evenimente tragice și teribile; va fi scena domniei Dumnezeului nostru și putem lucra pentru venirea acelei domnii. Atunci, nu puterea banilor, nu suprimarea omului de către om și amenințarea distrugerii întregii vieți prin arme vor fi centrul evenimentelor mondiale, ci tronul lui Dumnezeu și masa Cinei Domnului nostru. Amin.

În ceea ce privește expresia „Biserică nedivizată”

(Scrisoare de la un grup de credincioși)

Paris, 1980. Traducere după pr. Tatiana Maidanovich.

De când Biserica noastră a intrat în mișcarea ecumenică, în limba noastră au început să apară expresii care adesea provoacă nedumerire în rândul credincioșilor. Și aceasta cu atât mai mult cu cât aceste expresii au devenit atât de comune încât pot fi găsite în declarațiile episcopilor noștri ortodocși, dar sensul lor rămâne neclar.

Expresia foarte răspândită „Biserica neîmpărțită” sau „Biserica veche neîmpărțită” provoacă nedumerire, ca să nu spunem ispită. La urma urmei, repetând Simbolul Credinței, știm că Biserica este Trupul lui Hristos, inseparabilă de Capul său și că este înainte de toate UNA. Ne amintim - „este Hristos împărțit?” 2 Corinteni 1:13.

Într-adevăr, nu toată lumea cunoaște istoria Bisericii, dar majoritatea sunt familiarizați cu epistolele apostolice și au citit despre separarea anumitor creștini de Biserică, urmând învățători falși sau din alte motive. Astfel, „toți cei ce sunt din Asia" s-au separat de apostolul Pavel (2 Timotei 1:15). Apostolul Iuda vorbește despre „separarea de unitatea credinței" (19), apostolul Ioan (1 Ioan 2:19) despre cei care „au ieșit dintre noi, dar nu erau dintre ai noștri" etc. Și de-a lungul istoriei Bisericii, se pare, nu a existat nicio perioadă în care grupuri de oameni să nu se fi separat de ea, fie din motive religioase (erezii), fie din probleme care puteau fi vindecate (schisme), fie din motive disciplinare (încăpățânare) (vezi prima regulă a lui Vasile cel Mare). Uneori au existat foarte mulți astfel de devianți, chiar majoritari (de exemplu, în unele regiuni sub monofizitism și chiar în Constantinopol sub iconoclasm).

Însă, indiferent de numărul celor care au căzut și oricare ar fi motivul căderii lor, nu s-a vorbit niciodată despre divizarea Bisericii. Ea a continuat să se recunoască și să se mărturisească în primul rând ca fiind UNICA Biserică. „Fără unitatea Trupului lui Hristos", scrie V.N. Lossky [2], „care nu poate fi divizată, celelalte proprietăți ale Bisericii – sfințenia, sinodalitatea și apostolicitatea ei – nu ar putea exista" (Despre a treia proprietate a Bisericii // Buletinul Exarhatului Rus Vest-European. Paris, 1950, nr. 2-3, în franceză).

Dacă recunoaștem Biserica ca fiind „divizată" în prezent, înseamnă aceasta că a fost divizată la fiecare despărțire de ea și, prin urmare, a fost întotdeauna divizată?

Care este diferența dintre situația actuală și cea anterioară? De ce vorbim despre Biserica Veche ca fiind „nedivizată", în timp ce arătăm clar că în timpul nostru este „divizată"?

Cu toții respingem așa-numita „teorie a ramurilor" [3]. Dar dacă ne imaginăm Biserica timpului nostru ca fiind „divizată", nu recunoaștem oare prin aceasta această teorie ca fiind validă? La urma urmei, nu este atât de important câte ramuri există - două sau douăzeci. Ceea ce este important este mărturisirea fără echivoc a Bisericii ca UNA, ca și Cap al ei. **REFLECTĂRI ALE MITROPOLITULUI ANTHONY:**

Cu profundă simpatie, dar și cu alarmă, am citit articolul intitulat „Confuzia credincioșilor".

Cu simpatie, împărtășită fără îndoială de majoritatea ortodocșilor atunci când trebuie să citească declarațiile conciliante ale diferitelor comitete ecumenice; declarații înșelătoare, căci vorbesc despre o unitate de credință între noi și neortodocși - o unitate care nu există; declarații înșelătoare, căci susțin iluzia

printre alți creștini că unitatea la care visează ecumeniștii este deja la îndemână, în timp ce trebuie să se bazeze pe o deplină intransigență, pe fidelitate ascetică față de Adevăr.

Am citit-o cu îngrijorare, deoarece „nedumeririle” autorilor notei, mi se pare, se bazează în mare măsură pe o viziune îngustată și defectuoasă asupra realității bisericești.

Acum mai bine de patruzeci de ani, când nimeni nu vorbea încă despre ecumenism și când membrii Bisericii Patriarhale din Paris nu acceptau nimic ce nu era o învățătură de o puritate impecabilă (Nu vin să aduc pace, ci sabie: Matei 10:34 - acea sabie cu două tăișuri care, după Apostolul Pavel, ne pătrunde până în adâncul sufletului, despărțind oasele de măduvă, sufletul de duh: Evrei 4:12-13), a apărut un articol care ne-a atras atenția asupra responsabilității care ne revine nouă, epocii noastre. Sinoadele din primele secole, spunea articolul, au definit cu o claritate și o completitudine izbitoare credința noastră în Dumnezeu, Domnul nostru, în Maica Domnului; au definit ce constituie mântuirea noastră și promisiunile finale ale lui Dumnezeu; dar, după ce au expus ce constituie natura profundă a Bisericii, nu i-au definit granițele. În secolul al XIX-lea, Mitropolitul Platon al Kievului putea spune că știm unde este Biserica, dar nu putem spune unde nu este; „despărțiturile noastre pământești nu ajung până la ceruri”, a concluzionat el *[4]* . Iar părintele Georges Florovsky, un om care pentru mulți dintre noi a fost însăși vocea Ortodoxiei, într-un articol amplu despre Biserică arată că nicio confesiune creștină nu a definit în sfârșit granițele Bisericii. Iar secolul nostru trebuie, cu smerenie, severitate și evlavie, să analizeze profund și să înțeleagă realitatea istorică pe care o reprezintă lumea creștină astăzi.

Niciun creștin ortodox nu se va îndoi de faptul că Biserica nu este doar una, ci că este însăși unitatea: acea taină, acel loc și acea cale prin care Dumnezeu Își mântuiește creația și Se unește cu ea - Trupul lui Hristos, Templul Duhului Sfânt, Împărăția lui Dumnezeu deja venită cu putere; minunea care ne face copii ai lui Dumnezeu (singurul fiu născut în Fiul Unul Născut) și ne face capabili să devenim părtași firii divine.

Și niciun creștin ortodox nu se va îndoi că Biserica Ortodoxă este, în singurul și unic mod, această Taină, acest Loc, această Împărăție.

Cu toate acestea, problema rămâne, atât teologică, cât și morală: ce loc le atribuim celor care, fie din proprie voință, fie pentru că s-au născut în condiții care nu le-au permis să intre în contact cu Ortodoxia în niciun fel, nu aparțin Ortodoxiei?

Cea mai simplă soluție la problemă este să-i excludem din misterul Bisericii; să spunem că nu mai pot avea nicio legătură cu ea; să declarăm că se poate fi fie în Biserică, fie în afara ei; că, din moment ce Biserica este însăși Unitatea, fiecare ruptură presupune excluderea din ea, izolarea de ea - spontană sau chirurgicală. Aceasta a fost poziția teologică a Mitropolitului Eleuterie *[5]* , pentru care fiecare abatere de la credința ortodoxă presupunea alienarea completă și consecințele ei cele mai radicale: nici harul, nici sacramentele, nici preoția nu pot exista nu numai printre eretici, ci și în comunitățile schismatice. Poate fi acceptată o astfel de soluție? Mi se pare că istoria Bisericii, teologia ei, sunt incompatibile cu o astfel de soluție, simplă și... liniștitoare, căci desființează orice ezitare, fiecare problemă care necesită o soluție demnă de Dumnezeu.

Însăși conceptele de erezie și schismă presupun un fel de relație cu credința și cu Biserica și o legătură continuă, oricât de dureroasă, între aceasta și cei care s-au separat de ea. Nu spunem că musulmanii sau budiștii sunt eretici sau schismatici: ei ne sunt pur și simplu străini; pentru a fi eretic sau schismatic, trebuie să fii creștin!

Aici cineva ar putea obiecta că cei care greșesc pot fi, cel mult, considerați creștini, dar nu membri ai Bisericii.

Dar este oare posibil acest lucru? Este oare posibil să fii creștin în afara Bisericii? Este oare posibil să-L mărturisești pe Hristos ca Domn altfel decât prin Duhul Sfânt? (Nu ne învață oare Apostolul Ioan și Apostolul Pavel acest lucru? 1 Ioan 4:2-3; 1 Corinteni 12:3). Este oare conceput și posibil în practică să fii învățat de Duhul Sfânt, să fii locul prezenței Sale - și să rămâi străin de Biserică? Nu ne convinge oare discursul lui Corneliu din Cartea Faptele Apostolilor (Capitolul 10) de contrariu? Este oare posibil să trăiești prin inspirația Duhului Sfânt - și să rămâi străin de Hristos? sau: să fii în Hristos - și în afara Bisericii, din moment ce în afara Bisericii nu există mântuire?

Sau ce să spunem, ce să facem cu cei care, aderându-se la o credință eronată, acceptând o teologie defectuoasă, trăiesc pentru Hristos și mor pentru El? Martorii Săi sunt martirii pentru credința în Domnul, catolici, protestanți și alții, care au trăit doar pentru a transmite credința în Mântuitor celor care nu L-au cunoscut, au trăit o viață ascetică, au acceptat moartea de martir. Pot ei fi cu adevărat recunoscuți doar de Hristos, în veșnicie, și trebuie respinși de ucenicii Săi pe pământ? În Evanghelie citim că, întorcându-se într-o zi la Hristos, apostolii I-au spus că au întâlnit un om care făcea minuni în numele Lui și i-au interzis. Hristos a răspuns: Nu-l opriți, căci nimeni care a făcut minuni în numele Meu nu poate repede să Mă vorbească de rău (Marcu 9:39).

Ce ne învață istoria Bisericii despre erezii? Într-un articol apărut cu cel puțin douăzeci de ani înainte de nașterea ecumenismului, mitropolitul Antonie Hrapovițki *[6]* , care, fără a-și ofensa memoria, poate fi numit integrist, pune întrebarea: de ce s-a schimbat atitudinea Bisericii față de erezii de-a lungul secolelor, de la akrivia la oikonomia? *[7]* Cel mai simplu, cel mai cinic răspuns ar fi să recunoaștem, cu tristețe și un sentiment de rușine, că conștiința dogmatică a credincioșilor a slăbit și că aceștia nu au mai fost capabili să discearnă clar adevărul de fals, falsul nu i-a mai indignat și s-au împăcat din ce în ce mai mult cu eronatul, care, pe măsură ce propriul lor simț al lui Dumnezeu și al Adevărului s-a estompat, a devenit din ce în ce mai relativ în ochii lor... A fi de acord cu o astfel de viziune asupra lucrurilor ar însemna a nega prezența și acțiunea constantă a Duhului lui Dumnezeu în Biserică - ar însemna a nega Biserica.

Mitropolitul Antonie consideră că o altă explicație este mai corectă, care, mi se pare, exprimă atât înțelepciunea istorică a Ortodoxiei, cât și înțelepciunea dogmatică a Bisericii: Biserica nu și-a concentrat niciodată atenția exclusiv asupra răului, asupra erorii; deși arăta cu groază spre eroare și rău, a fost întotdeauna foarte sensibilă la acea porțiune a Adevărului Revelat care a continuat să rămână în învățătura sau practica celor care s-au despărțit de ea: Lumina luminează în întuneric, și întunericul n-a primit-o (Ioan 1:5; dublul sens al cuvântului grecesc - n-a primit-o și n-a înăbușit-o). Și Biserica s-a preocupat nu numai de puritatea învățăturii sau a vieții sale creștine, ci și de mântuirea copiilor săi pierduți. Unul dintre scriitorii spirituali ar putea spune chiar că în momentul în care cel mai rău eretic citește cu voce tare Evanghelia turmei sale de oi pierdute, el proclamă cuvântul lui Dumnezeu și rămâne în Adevăr.

Și Ortodoxia a tratat primele erezii cu o severitate fără compromisuri, căci acestea respingeau însăși temeliile credinței: Divinitatea lui Hristos, umanitatea Sa, negând atât mărturia lui Dumnezeu, cât și misterul mântuirii noastre. Însă fiecare erezie ulterioară a păstrat, luând-o cu ea, un conținut ortodox din ce în ce mai complet, din ce în ce mai capabil să realizeze mântuirea comunităților sărăcite dogmatic și spiritual; iar Biserica, discernând prezența semințelor bune printre neghină, a tratat aceste comunități rătăcitoare cu o înțelegere din ce în ce mai mare. Este imposibil să echivalăm, să punem pe același nivel erorile romano-catolicilor sau ale protestanților și erorile gnosticilor, arienilor sau maniheiștilor.

În literatura spirituală timpurie și în viețile sfinților găsim dovezi, deși discutabile din punct de vedere strict istoric, care ne indică totuși cum se raporta Biserica la lucruri; iată două exemple luate din tradiția bisericească.

Un bărbat, botezat în neștiință de un preot eretic, a cerut apoi botezul unui episcop ortodox; pentru a nu greși, episcopul l-a chemat pe preotul eretic pentru a se asigura că el era cel care îi efectuase botezul. Văzându-l, cel care venise pentru botez a exclamat: „O, nu! Omul acesta nu m-a botezat! Am fost botezat de un înger strălucitor, iar acesta, în timp ce eram botezat, era ținut legat într-un colț al bisericii de doi demoni."

Și o altă poveste: un preot cu viață sfântă, dar puține cunoștințe, a fost dus de o erezie contemporană; dar diaconul său a rămas credincios dreptei credințe. Era tulburat că un om atât de pios și curat trăia în greșeală; și după multe ezitări, i-a spus preotului despre asta. „Cum este posibil așa ceva!", a exclamat preotul. „De fiecare dată când celebrez Liturghia, doi îngeri slujesc cu mine: nu ar sluji cu un eretic! Acum, îi voi întreba." Și a doua zi, după ce a săvârșit sfințirea Darurilor, preotul a oprit slujba și i-a întrebat pe îngeri dacă este adevărat că se înșeală. „Da", au spus îngerii. „Dar de ce nu mi-ați spus despre asta mai devreme, cum m-ați lăsat să fiu eretic?" „Domnul ne-a poruncit să așteptăm până când diaconul vostru, din dragoste pentru Dumnezeu și din dragoste pentru voi, vă va spune despre asta; dacă nu v-ar fi spus, am fi făcut-o." - „Dar cum veți sluji cu mine atunci?" - a exclamat bietul preot. - „Dumnezeu, văzând curăția inimii voastre, o primește pe a voastră", au răspuns îngerii.

„Sunt mulți care pe pământ se considerau străini de Biserică și care în Ziua Judecății vor descoperi că sunt cetățeni ai ei; sunt, de asemenea, mulți, vai, care se considerau membri ai Bisericii și vor vedea că sunt străini de ea", a spus Fericitul Augustin.

Deci, pentru a fi eretic, trebuie să fii creștin sau să vrei să fii! Altfel, nu poți fi decât fie păgân, fie apostat.

Hristos nu-i recunoaște ca ai Săi pe cei care au zis: „Doamne, Doamne!" și nici măcar pe cei care au zis: „Am mâncat și am băut în prezența Ta", ci pe cei care au făcut voia lui Dumnezeu (Luca 13:25-27).

Ce este Ortodoxia și care este „paradoxul Bisericii"? Cum se rezolvă această tensiune dintre Absolut, care nu poate accepta niciun compromis, și „devenire", victoria treptată a lui Dumnezeu Mântuitorul asupra lumii pierdute?

Odată, într-o conversație, părintele Sofronie *[8]* mi-a spus: „Nimeni nu îndrăznește să se numească ortodox în sensul strict, absolut al cuvântului, căci a fi ortodox înseamnă a-L cunoaște pe Dumnezeu așa cum este El și a-L sluji și a-L venera într-un mod vrednic de sfințenia Sa." În acest sens, suntem deopotrivă in patria et in via: în port și pe drum. Totul este realizat de Dumnezeu și în Hristos; dar totul nu este desăvârșit nici în noi, nici în lume. „Biserica nu este o

congregație de sfinți; este o mulțime de păcătoși pocăiți”; iar „pocăit” înseamnă „convertit la Dumnezeu”, precum Petru, înecat în furtună. Nu ar fi oare legitim să spunem că acolo unde există cunoaștere de Dumnezeu, acolo unde există recunoaștere a lui Hristos ca Domn - Duhul Sfânt (1 Cor. 12, 3), acolo unde există o predare a vieții și a morții Domnului, Ortodoxia - și, prin urmare, Biserica - este prezentă ca lumină - orbitoare sau doar pâlpâitoare, ca apa vie care hrănește uscatul, ca drojdia care dospește tot aluatul, ca sângele care străpunge țesutul rănit?

Cât de dureros este să vezi Lumina întunecată, dar cât de minunat este să vezi că întunericul nu o poate nici înăbuși, nici măcar ascunde complet! Triumful Ortodoxiei, pe care îl sărbătorim la începutul Postului Mare, este un triumf, o victorie a lui Dumnezeu asupra noastră și nu o victorie a ortodocșilor asupra adversarilor lor; și nu ar trebui să ne bucurăm de prezența, imperceptibilă ochilor noștri, dar vizibilă lui Dumnezeu, îngerilor Săi și sfinților, a germenului Vieții printre semințele morții, a celulelor sănătoase care continuă să trăiască printre țesuturi moarte, putrede sau canceroase? Și nu ar trebui să prețuim acești germeni ai Mântuirii mai mult decât ar trebui să fim indignați și dezgustați de semnele unei boli grave care îi poate ucide pe cei pentru care Hristos a trăit și Și-a dat viața? Arhiepiscopul Alexie de Düsseldorf *[9]* a spus că Adevărul, Viața, Biserica sunt ca o lumânare aprinsă în lumea nemărginită: pare să încălzească și să lumineze o parte foarte mică din ea și totuși, în toată nemărginirea spațiului, întunericul nu mai este complet. De când Hristos și-a câștigat victoria, Duhul a fost în lume - activ, dătător de viață, îndemnând la mântuire, chemând, creând în inimile oamenilor care caută Absolutul, indiferent sub ce nume Îl numesc, chipul Dumnezeului celui Viu, păstrând jarul care mocnește în ciuda vârtejurilor ereziilor și schismelor, aprinzându-l, reînnoind flacăra din ele.

Poate că este oportun să reamintim acum una dintre imaginile preferate ale lui L. A. Sander din cartea sa îndrăzneață și înțeleaptă, plină de speranță, credință și înțelegere, și care a fost criticată pe nedrept (Viziune și acțiune) *[10]* . El distinge - în sensul în care Sfântul Pavel vorbește despre discernământul spiritelor - trei etape în „separare”: divergență, imobilitate, convergență. În momentul în care două convingeri se ciocnesc, ambele societăți nu pot decât să se întoarcă una de cealaltă. Încă neseparate, dar stând cu spatele una la alta și întoarse spre orizonturi diferite, ele nu pot decât să se nege una pe cealaltă: încă atât de apropiate, sunt deja la o distanță infinită una de cealaltă, privirile lor nu se mai pot întâlni; nu mai pot, privindu-se în ochii unii altora, să-și dezvăluie sufletele, ale lor și ale celuilalt.

Dar anii de tăcere trec; odată cu ei, nemulțumirile personale; și rămân doar cauzele reale ale discordiei; și deasupra acestor cauze, voința antagoniștilor de a rămâne fideli lui Dumnezeu și adevărului Său. Atunci adversarii se pot întoarce

unii către alții, se pot întreba: ce s-a întâmplat cu prietenul de altădată, care este acum un simbol al erorii, al iluziei? ce a mai rămas în el din frumusețea sa originară? - se întreabă mai întâi cu curiozitate, apoi cu anxietate - nu i-a biruit diavolul pe cei care se credeau credincioși lui Hristos, oricât de grave ar fi fost erorile lor?.. Forme vagi, sunete vagi ies din ceață; se aude din nou un limbaj care nu mai poate fi înțeles... Și apoi (este pur și simplu curiozitate sau o preocupare mai elevată pentru soarta „celuilalt"), după o etapă de imobilitate, societățile se mișcă, sunt atrase unele de altele: cine ești tu? ce ai devenit în toate aceste secole de separare? ce ai învățat? ce ai înțeles? cum ți se pare? Ești fiul risipitor care pleacă sau ești deja pe drumul de întoarcere? Sau ești încă într-o țară îndepărtată? Trăiești acolo în glorie și abundență înșelătoare, înconjurat de prieteni falși? Sau ești singur, sărac și umilit? Îți mai amintești de Casa Tatălui? Mai poți pronunța numele sacru Tată!..? Ai ajuns la acel grad de disperare când îți poți recunoaște greșelile, erorile și poți face acel pas fără de care nu poți deveni din nou ceea ce ai fost întotdeauna pentru Tatăl tău: Fiul, Oaia Pierdută - dar și Crucea suferinței?

Nu așa se dezvăluie și se regăsesc astăzi confesiunile creștine? O, suntem foarte departe de acea unitate despre care se vorbește atât de mult! Sensibilitatea doctrinară în lumea neortodoxă s-a estompat, iar atașamentul față de concepte incompatibile cu mesajul Evangheliei (primatul și infailibilitatea papală; Filioque *[11]* ; antipalamismul doctrinar și spiritual; „teoria ramurii" în Biserică; predestinația; mântuirea numai prin credință) rămâne puternic. Dar comunitățile neortodoxe încep să se recunoască în Ortodoxie. Ar trebui să ne mirăm? La urma urmei, noi suntem propriul lor trecut; în timp ce ele nu sunt nici „prezentul" nostru, nici „viitorul" nostru.

Trebuie să privim în germenii vieții, în ceea ce există de adevăr autentic în aceste confesiuni și să nu confundăm erezia, schisma și apostazia. Trebuie să ne amintim două lucruri pe care le uităm ușor: în primul rând, că ereziile antice și moderne au fost condamnate pe bună dreptate, dar că prea adesea nu s-a dat niciun răspuns problemelor - filosofice, teologice și morale - din care au apărut; căci nicio eroare nu a apărut pur și simplu din rea-voință. Și, în al doilea rând, nu trebuie să uităm că suntem adesea separați unii de alții prin limbaj, prin folosirea cuvintelor și că adesea expresii înrudite, ba chiar identice, denotă concepte diferite până la punctul de incompatibilitate: spiritul este distorsionat de literă.

De asemenea, nu trebuie să uităm niciodată că ne considerăm cu ușurință și în mod natural credința și practica în ansamblu drept „măsura" Ortodoxiei, în timp ce atât de multe lucruri care ne sunt dragi sunt doar reflecții umane trecătoare și chiar accidentale ale realității absolute.

Era suficient ca eunucul să-L recunoască pe Hristos ca Mântuitor al său pentru a fi botezat (Faptele Apostolilor 8:26-39). Nu le cerem oare celor care vor să se întoarcă la credința părinților lor să devină greci, ruși sau altceva? Nu le cerem oare mai mult decât așteptăm de la coreligionarii noștri prin naștere? Câți ortodocși cu numele trăiesc după superstiții incompatibile cu credința sănătoasă, rătăcesc undeva între ignoranță și erezie, apar în biserică doar pentru propriile botezuri, nunți și înmormântări - dar „pe bună dreptate” se referă la „Ortodoxia” lor pentru a primi sacramentele Bisericii, pe care le refuzăm (pe bună dreptate și trebuie să le refuzăm) celor care aparțin unei alte comunități creștine. Și nu-L trădăm noi înșine pe Hristos prin felul nostru de viață (Romani 2:24), nu-L lepădăm public pe Vestea Lui cea Bună atunci când călcăm în picioare poruncile Lui: nu este aceasta o apostazie în faptă (1 Ioan 2:9)?

; și pe pământ este Biserica Ortodoxă, sfântă cu sfințenia lui Dumnezeu în natura ei dumnezeiască-umană, în taina ei, dar purtând ceea ce este sfânt într-un vas de lut; cunoscându-L pe Dumnezeul ei în tăcere contemplativă; bolborosind mărturia ei, din secol în secol, în cuvinte care, deși precise pentru limbajul omenesc, nu sunt capabile să transmită nici ce este Dumnezeu, nici care sunt căile Lui.

Apostolul Pavel spune despre Biserica din vremea sa că trebuie să existe diferențe de opinie în Biserică, dar pentru ca cei mai iscusiți să fie descoperiți (1 Corinteni 11:19).

Biserica este indestructibilă, porțile iadului nu o vor birui, dar calea pe care o urmează este departe de a fi simplă: Adevărul ascuns în adâncul sufletelor contemplative își găsește expresia abia după o lungă și dureroasă luptă a tăcerii cu cuvântul, a infinitului și veșnicului cu finitul și trecătorul; aceasta este cunoașterea lui Dumnezeu, care își croiește drum treptat, inevitabil bâjbâind și prin erori; aceasta este înțelepciunea lui Dumnezeu, pe care cei mai iscusiți trebuie să o descopere lumii, iar aici, în ascultare și smerenie, mintea omenească trebuie să se supună Rațiunii Divine; aici este locul ispravei, al lepădării de sine: Ia aminte, Israele! (Deuteronom 27:9).

În sens strict, chiar și Biserica apostolilor și a martirilor a trecut prin crize: acestea au fost rezolvate, dar nu au lipsit tensiunile și diviziunile; și totuși Biserica a rămas unită, iar Dumnezeu a triumfat. Când vorbim despre Biserica Nedivizată, avem în minte această epocă, o visăm: timpul în care, în loc de ciocniri violente, probleme și ezitări despre cum să se formuleze Adevărul în așa fel încât formularea să reziste, critica intelectului se rezolvau împreună; când exista o mare și blândă smerenie pastorală, care știa să nu se grăbească, care era sensibilă la a nu sufoca vlăstarele vii și a cărei preocupare era mântuirea păcătosului, întoarcerea fiului risipitor. Apostolul Pavel putea spune că mai întâi

și-a hrănit copiii spirituali cu lapte (1 Corinteni 3,2); că era totul pentru toți în nădejdea de a mântui măcar pe unii (1 Corinteni 9,22) dintre cei pentru care Hristos a murit pe cruce; și putea face aceasta pentru că credea în fiecare om cu voință bună (Romani 2:14) și era gata să moară pentru mântuirea poporului său, Poporul lui Dumnezeu (Romani 9:3).

Nu, Biserica nu este divizată: este una astăzi, așa cum a fost în trecut; vedem plinătatea ei în Ortodoxie prin credință, care ne permite să vedem prin opacitatea umană a lumii decăzute, care este „în devenire". Dar misterul ei depășește granițele sale vizibile.

Este imposibil să vorbim, pe de o parte, despre Biserică și, pe de altă parte, despre lumea creștină, doar pentru a evita să-i inducem pe heterodocși într-o iluzie din care se trezesc atunci când ajung să ne cunoască mai bine; dar noi înșine nu trebuie să uităm că Dumnezeu Își face drum în mod misterios în suflete și comunități separate de Cea care este și rămâne pentru totdeauna - în ciuda ispitei tuturor fricțiunilor noastre - nu o coloană izolată în deșert, ci un Stâlp care poartă greutatea lumii, un Stâlp al Adevărului.

Prima publicație: „Buletinul Exarhatului Patriarhal Rus din Europa Occidentală". 1980-1981. Nr. 105-108 Traducere din franceză de Tatyana Maidanovich.

Vladimir Nicolaevici Lossky (1903-1958) este un renumit teolog ortodox modern, fiul filosofului rus N.O. Lossky.

O încercare protestantă de a prezenta Biserica creștină ca un singur copac, ale cărui ramuri sunt diverse confesiuni: romano-catolică, anglicană, ortodoxă etc.

Mitropolitul Platon al Kievului (Gorodețki; d. 1891). Această afirmație este adesea atribuită diverșilor ierarhi ai Bisericii Ruse.

Mitropolitul Eleuterie (Bogoyavlensky; decedat în 1940), din 1921 a ocupat dieceza Vilniusului, iar din 1930 a guvernat parohiile din Europa de Vest ale Patriarhiei Moscovei.

Mitropolitul Antonie (Hrapovițki; 1863-19360, - în Rusia a ocupat catedra de Mitropolit al Kievului și Galiției, iar în exil din 1921 a condus Biserica Sinodală Rusă din Afara Granițelor (așa-numita „Karlovac").

Acrivia și oikonomia sunt două abordări ale aplicării canoanelor bisericești. Acrivia este literalmente o cerință pentru respectarea *strictă* a regulilor.

Oikonomia (literalmente *gospodărie,* traducere slavă: *zidire de case*) este o „excepție de la reguli”, o atenuare a cerințelor canonului sau anularea acestuia. Termenul oikonomia își dobândește sensul principal în expresia *zidire de case pentru mântuire* și, în acest sens, semnifică obligația de a rezolva problemele private, individuale ale disciplinei bisericești în contextul general al planului divin pentru mântuirea lumii, astfel încât cerințele literei legii să nu devină un obstacol în calea mântuirii omului.

Arhimandritul Sofronie (Saharov; 1896-1993) - lider spiritual al comunității ortodoxe din Anglia; în trecut - călugăr pe Muntele Athos, discipol și biograf al Starețului Siluan.

Arhiepiscopul Alexy (van der Mensbrugge; 1899-1980) - teolog, ierarh al Bisericii Ortodoxe Ruse.

Lev Alexandrovici Zander (1893-1964) a fost profesor la Institutul Teologic Ortodox din Paris și o figură bisericească; cartea în cauză a fost publicată în 1952.

Filioque — (literal: *și de la Fiul*) — o caracteristică a doctrinei Bisericii Romano-Catolice, care mărturisește în Crez purcederea Duhului Sfânt de la Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul. Filioque este o adăugire ulterioară la textul anticului Crez niceo-constantinopolitan, adoptat la Primul (325) și al Doilea (381) Sinoade Ecumenice.

Despre Biserică

12 septembrie 1978

După cum veți observa foarte curând, nu sunt un teolog învățat; sunt doctor prin formare; dar de-a lungul întregii mele vieți conștiente am încercat să gândesc prin credința mea și să înțeleg prin ce trăim în acea minune care este Biserica Ortodoxă, Biserica lui Hristos. Și vreau să vă vorbesc exact despre Biserică.

Vorbim despre Biserică în Crez: Cred într-o Sfântă Biserică Catolică și Apostolică... Este un obiect de credință pentru noi; dar, pe de altă parte, observăm Biserica și în istorie. Biserica credinței ni se apare într-o strălucire uimitoare de sfințenie, frumusețe, măreție. Biserica de pe pământ, în istoria ei, în formarea ei, uneori ni se pare plictisitoare, alteori tragică și alteori provoacă nedumerire: care este relația dintre Biserica pe care o mărturisim ca fiind Sfântă și Biserica pe care o reprezentăm? Insist asupra acestui cuvânt „noi”, pentru că nu vorbim despre o Biserică din afara noastră, pe care o observăm, ci despre Biserica care suntem noi, care suferă din cauza păcatelor noastre, care este slabă din cauza slăbiciunii noastre. Și de aceea aș dori să vorbesc despre aceste două aspecte ale Bisericii și, poate, să mai adaug ceva.

Biserica nu este doar o societate de credincioși adunați în numele lui Dumnezeu. Definiția catehismului, oricât de precisă, nu epuizează misterul Bisericii, așa cum nicio definiție nu poate epuiza misterul. Toate definițiile pe care le avem în teologie, în experiența Bisericii, ne dezvăluie misterul, dar nu numai că nu-l epuizează, dar nici măcar nu se străduiesc să-l exprime pe deplin. Dar iată ce știm cu siguranță despre Biserică: că este locul unde Dumnezeu și omul s-au întâlnit, unde sunt una, unde formează o familie misterioasă. Iar Biserica, în acest sens, este simultan și în egală măsură o societate divină și umană pe două niveluri: noi alcătuim Biserica - oameni păcătoși, care se luptă, cad, se ridică, sunt slabi; dar umanitatea în Biserică este reprezentată și de un singur Om, Singurul Care este om în sens deplin - Domnul nostru Iisus Hristos. El este un om desăvârșit și El este om până la sfârșit. El este un om ca noi în toate, în afară de păcat, și este un om în care putem vedea în formă realizată tot ceea ce suntem chemați, toată perfecțiunea, toată frumusețea, toată măreția firii umane și, împreună cu aceasta, taina unirii omului cu Dumnezeu, Dumnezeu-umanitatea. El este pentru noi, în Biserică, singura viziune pe deplin realizată a ceea ce este omul - El și Preacurata Fecioară Născătoare de Dumnezeu. Astfel, în Biserică, chipul omului adevărat, autentic ni se revelează în toată sfințenia și în toată măreția sa; iar Sfântul Ioan Gură de Aur spune într-una din predicile sale: dacă vrei să știi ce este omul, nu-ți îndrepta privirea nici spre camerele împărătești, nici spre camerele nobililor pământești, ci ridică-ți privirea spre tronul lui Dumnezeu și vei vedea Omul așezat întru slavă la dreapta lui Dumnezeu și a Tatălui... Și astfel, în Biserică, umanitatea ni se revelează atât în slăbiciunea noastră, cât și în perfecțiunea și sfințenia Sa.

Dar nu doar omenirea este prezentă, trăiește și acționează în Biserică prin Hristos. Toată plinătatea Dumnezeirii locuia în El trupește (Coloseni 2:9), și în El, prin El, toată plinătatea Dumnezeirii a intrat deja în taina Bisericii ca societate umană. Dar Dumnezeu este prezent nu numai prin Hristos în Biserică, ci și prin Duhul Său Sfânt. Citim atât în Evanghelia după Ioan, la sfârșitul capitolului 20, cât și la începutul cărții Faptele Apostolilor, despre darul Duhului Sfânt către

Biserică și membrii ei vii, renăscuți. Aceste două povești nu sunt în întregime identice. Putem spune că au fost două daruri, două momente diferite ale acestui dar al Duhului Sfânt către Biserică. Vă amintiți povestea despre cum Mântuitorul li s-a arătat pentru prima dată ucenicilor Săi după Înviere. În frică, în durere, deprimați, nedumeriți, s-au ascuns după moartea lui Hristos pe cruce în casa lui Ioan Marcu. Pentru ei, Vinerea Mare a fost ca ultima zi. Când suntem prezenți, participând la slujbele din Vinerea Mare, indiferent cât de profund le trăim, știm, știm nu doar prin cunoaștere, ci prin experiența vieții noastre, că în mai puțin de două zile vom cânta în aceeași biserică, Hristos a înviat, ne vom îmbrățișa unii pe alții în bucuria victoriei lui Dumnezeu asupra morții, asupra discordiei, asupra a tot. Dar pentru ucenici, înainte de prima arătare a lui Hristos după Învierea Sa, exista doar moartea lui Hristos. Nu a mai rămas nimic în afară, în cel mai bun caz, de nedumerire și, în cel mai rău caz, de disperarea că Dumnezeu fusese învins de răutatea și ura omenească, că era posibil să continue să existe, dar că nu mai era posibil să trăiască, pentru că însăși viața părăsise pământul pentru ei odată cu moartea lui Hristos.

Și astfel Domnul li s-a arătat înaintea lor, iar primul Său cuvânt adresat lor, în furtuna lor de ezitare, disperare, îndoială, nedumerire, a fost: Pace vouă! Câtă nevoie aveau de ea!... Dacă ceea ce tocmai am spus atât de scurt și atât de stângaci a ajuns la voi, trebuie să înțelegeți că tocmai pacea aceea nu o aveau; dar Hristos le-o dă: acea pace pe care pământul nu o poate da, acea pace pe care pământul nu o poate lua, pacea lui Dumnezeu, pe care numai El, Hristos, ne-o poate da... Și apoi a suflat asupra ucenicilor și a spus: Primiți Duhul Sfânt... În acel moment, această mică turmă, acești zece ucenici, care erau atunci adunați (căci Toma nu era cu ei, iar Iuda a pierit), au devenit ca un vas care conținea prezența Duhului Sfânt; așa cum Duhul Sfânt s-a pogorât asupra lui Iisus Hristos când a ieșit din apele Iordanului după botezul Său și s-a așezat asupra Lui, tot așa acum Duhul Sfânt s-a pogorât asupra trupului lui Hristos - asupra apostolilor Săi și s-a așezat în ei, dar nu asupra vreunuia dintre ei sau în vreunul dintre ei separat. Duhul le-a fost dat ca trupului lui Hristos în totalitatea sa, în întregimea sa; El nu aparținea niciunuia dintre ei personal, ci trăia în acest nou trup al lui Hristos. O săptămână mai târziu, Toma era din nou printre frații săi când a venit Hristos - și nu avea nevoie să primească darul Duhului Sfânt separat, deoarece acest dar a fost dat Bisericii, iar el era membru al Bisericii, indiferent dacă era acolo sau nu în momentul acestui dar. Și apoi, în ziua Rusaliilor, deoarece Biserica devenise acest vas, acest locuință al Duhului Sfânt, Duhul Sfânt s-a pogorât peste fiecare dintre ucenici, pe care Hristos îi pregătise pentru această primire în timpul celor patruzeci de zile dinaintea Înălțării Sale, conversând cu ei despre viitorul Bisericii și al Împărăției lui Dumnezeu, peste fiecare ucenic s-a pogorât Duhul Sfânt și l-a făcut într-un mod nou unic, irepetabil, nu mai fiu al trupului, ci fiu al Împărăției lui Dumnezeu, așa cum spunem în [Pacea fie asupra sa]. Duhul Sfânt rămâne în Biserică prin acest dar

general și prin acest dar personal; și fiecare dintre noi la botez și mirungere intră în Biserică și împreună cu alții - pentru că este mădular al trupului lui Hristos - ia parte la această taină a purtării Duhului și primește personal darul Sfântului Duh.

Și astfel Biserica este și locașul Duhului Sfânt; fiecare dintre noi în mod individual și toți împreună suntem templul Duhului Sfânt. Dar chiar și cuvântul templu este insuficient pentru a exprima acest mister al comuniunii noastre. Templul este un vas, templul este o ramă; relația noastră cu Duhul Sfânt este mai profundă: nu numai că Îl conținem, rămânând ca și cum ar fi străini de El - El ne pătrunde, El devine viața noastră. El este prezent în Biserica lui Hristos și în fiecare dintre noi. Desigur, prezența Lui este diferită; desigur, nu aducem aceleași roade, pentru că relația noastră cu Dumnezeu nu este mecanică. Dumnezeu nu face pentru noi ceea ce suntem chemați să facem în numele Lui și pentru El. Și de aceea avem sarcina de a dobândi Duhul Sfânt; prin strădanie ascetică, puritate a inimii, purificare a minții, reînnoire a trupului, direcționarea întregii noastre voințe după voința lui Dumnezeu, trebuie să devenim capabili să dăm libertate Duhului Sfânt să acționeze în noi, să ardă în noi cu flacără deplină. Se poate spune că fiecare dintre noi este ca un copac care încă nu s-a uscat, care a luat foc, parțial fumegă, parțial arde și parțial se usucă și este cuprins de acest foc, până când în cele din urmă suntem atât de cuprinși încât fiecare dintre noi individual și toți împreună devenim ca un rug aprins care a ars de focul Divinului și nu a fost mistuit de el.

Și astfel Biserica, chiar și în persoana noastră, prin acest dar al Duhului Sfânt este umplută de Dumnezeire, iar umanitatea noastră în ea și în El se schimbă treptat, este procesată treptat într-un mod uneori invizibil, alteori tangibil.

Vreau să vă dau un exemplu despre cum se poate simți acest lucru. Acum câțiva ani, un necredincios a venit în biserica noastră din Londra - nu de bunăvoie, ci pur și simplu pentru a întâlni o femeie ortodoxă credincioasă pe care o cunoștea. Spera să vină la sfârșitul slujbei, dar prin harul și providența lui Dumnezeu a venit mai devreme și a stat în spate. A stat în tăcere, fără să aștepte nimic, fără să se roage, pentru că nu credea în Dumnezeu și, dintr-o dată (așa cum mi-a spus mai târziu), a simțit că în această biserică exista o prezență de neînțeles, neexperimentată niciodată de el, că exista ceva în această biserică pe care nu-l întâlnise niciodată în afara ei. A atribuit acest lucru influenței cântărilor, frumuseții bisericii, icoanelor, rugăciunilor tuturor celor adunați - într-un cuvânt, a atribuit-o influenței asupra sufletului său a acțiunilor și stărilor pur pământești și omenești. Dar acest lucru l-a nedumerit atât de mult încât a decis să vină și să verifice dacă este așa sau dacă există ceva în acest loc pe care nu-l întâlnise niciodată înainte. După un timp, a venit la slujbă când nu era nimeni acolo, nu se întâmpla nimic; A stat mult timp în picioare, a observat, s-a privit pe sine și a ajuns la concluzia că ceva - sau Cineva - era prezent în biserică, că probabil era ceea ce

oamenii numesc Dumnezeu. Dar nici măcar asta nu i-a fost de ajuns; așa cum mi-a spus: „Ce contează pentru mine dacă Dumnezeu există sau nu, dacă El nu poate avea nicio influență asupra mea, dacă Îl simt doar ca pe o prezență externă sau ca pe o forță externă?” Și a decis să meargă la biserică și să observe nu propria stare, ci oamenii: ce se întâmplă cu ei. Să observe nu în sensul cum se comportă, cum se comportă, cum se roagă, ce fac, ci dacă li se întâmplă ceva.

Și în cele din urmă a venit la mine și mi-a spus: „Vin la tine de trei ani, observând oamenii și am ajuns la concluzia că Dumnezeu, Care locuiește în această biserică, nu numai că locuiește în ea, ci și acționează. Nu știu dacă oamenii care vin aici devin mai buni, dar văd că li se întâmplă ceva, un fel de transformare, transfigurare; se schimbă prin puterea lui Dumnezeu, Care este prezent aici; și eu trebuie să fiu schimbat, și de aceea am venit la tine: vreau botezul, vreau ca Dumnezeu să mă schimbe și pe mine.” Așa a simțit omenește o persoană – un străin, nelegat de noi în niciun fel, nu rus, o persoană care nu a putut fi dusă de rusitate sau de sentimentul că s-a întors cumva în patria sa. Așa acționează, strălucește și ajunge Duhul Sfânt și chiar în noi, în slăbiciunea noastră.

Și trebuie adăugat și că în Hristos și în Duh suntem uniți cu Tatăl, așa cum nimeni altcineva nu poate fi unit nicăieri și în vreun fel. Vă amintiți cuvintele Mântuitorului: nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine (Ioan 14:6), nimeni nu cunoaște pe Fiul decât Tatăl, nimeni nu cunoaște pe Tatăl decât Fiul și acela căruia Fiul binevoiește să-L descopere (Matei 11:27) - pentru că relația dintre Fiul Divin și Tatăl este atât de neînțeles pentru noi, unitatea Lor, diferența Lor neînțeleasă sunt de așa natură încât numai împărtășindu-ne din ceea ce este Hristos putem începe să ne apropiem de înțelegerea a Cine și ce este Tatăl nostru Ceresc. Și când vorbim despre Paternitate în această privință, nu spunem că Dumnezeu este bun, milostiv, că El este izvorul ființei noastre și că, prin urmare, într-un anumit sens moral, într-un sens existențial, suntem, cum s-ar spune, fiii, fiicele, copiii Lui; Nu, relația noastră cu Tatăl în Hristos și puterea Duhului Sfânt este ceva complet neînțeles decât prin experiență, dar inexprimabil în cuvinte. Este de neînțeles pentru noi, dar este chemarea noastră și este însăși conținutul Bisericii, este însăși viața ei. Putem atunci să nu spunem că Biserica este o taină, că Biserica este sfântă cu toată sfințenia Dumnezeului Treimic, Care trăiește în ea, cu toată sfințenia embrionară și crescândă treptat a sfinților și păcătoșilor, care sunt transformați treptat de Dumnezeu într-o făptură nouă? Aceasta este Biserica despre care spunem că cred, pentru că, potrivit cuvântului din Epistola către Evrei (11:1), credința este asigurarea lucrurilor nevăzute. Da, pentru ochiul exterior este invizibilă; omul din afară vede doar societatea umană: în unele privințe atractivă, în altele respingătoare. În fiecare dintre noi se luptă atât păcătoșenia, cât și dorința de bine; Nu a spus Pavel, marele Pavel, că două legi se luptă în el, legea vieții și legea morții, legea duhului și legea firii

pământești (Romani 7:15-25)? - și așa este și cu noi. Dar noi știm toate acestea, le știm din experiență, prin unirea noastră cu Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, Care ne învață în mod inefabil să ne rugăm și ne învață clar, cumplit, să-L numim pe Dumnezeu Tatăl nostru (Galateni 4, 6), pentru că suntem atât de uniți, cel puțin rudimentar, cu Hristos Duhul Sfânt. În asta credem, asta știm, de aceea se poate trăi în Biserică și de aceea nu se poate teme de moarte. Apostolii s-au ascuns în Vinerea Mare de frica morții și a suferinței, pentru că atunci cunoșteau doar viața trecătoare pe pământ; dar când Hristos a înviat, când au devenit trupul viu al lui Hristos (după cuvintele unuia dintre teologii noștri ortodocși: expansiunea, răspândirea întrupării lui Hristos de-a lungul secolelor), atunci nu le-a mai fost frică să moară, pentru că tot ce li se putea lua era viața lor trecătoare, trecătoare, ci cunoșteau în ei înșiși viața veșnică, pe care nimeni, nimic nu o poate lua.

Și această experiență a comuniunii cu Dumnezeu este uneori atât de viu exprimată de Părinții Bisericii. Îmi amintesc de unul dintre imnurile Sfântului Simeon Noul Teolog. După împărtășanie, se întorcea la chilia sa, o chilie mică, neînsemnată, unde era o bancă de lemn care îi servea atât drept bancă, cât și drept pat. Era deja un bătrân; și spune: Mă uit cu groază la aceste mâini bătrâne, la acest trup îmbătrânit, descompus, pentru că prin împărtășirea Sfintelor Taine acesta este trupul lui Hristos; privesc cu tremur și groază la această chilie mică, neînsemnată - este mai mare decât cerurile, pentru că conține prezența lui Dumnezeu, pe care cerurile nu-L pot cuprinde... Aceasta este Biserica în care credem, aceasta este Biserica pe care o propovăduim, aceasta este victoria noastră care a biruit lumea (1 Ioan 5, 4).

Aș vrea să spun ceva despre cealaltă latură a Bisericii, despre noi. Apostolul Pavel a spus odată: din cauza voastră este hulit numele lui Dumnezeu (Romani 2:24). De-am fi noi creștinii care am deveni și de-ar fi niște sfinți cu atâta slavă! Mă gândesc acum la Simeon, despre care am vorbit, mă gândesc la Maxim Mărturisitorul, la Serghie de Radonej, la Serafim de Sarov, care a strălucit ca lumina în întuneric. Dar ce fel de societate suntem noi? Suntem o societate bolnavă, suntem sătui de mortalitate, suntem sătui de păcat, suntem sătui de oscilația dintre bine și rău; și, în același timp, suntem o societate miraculoasă, datorită căreia, în slăbiciunea ei, în, să spunem, nimicnicia ei, este prezentă toată slava despre care am vorbit. Noi înșine uneori pierim și ne înecăm, ca Petru, când a mers pe valuri și în loc să se gândească la Hristos, s-a gândit la posibila sa moarte în valurile furioase. Și, în același timp, prin această societate, prin prezența noastră slabă, toată această plenitudine devine accesibilă lumii în care trăim. Și acest lucru este minunat...

Ce putem face pentru a ne asigura că această societate bolnavă, slabă și păcătoasă crește în persoana fiecăruia dintre noi și în colectivul nostru, în

Biserica despre care spunem că cred? Vă amintiți cum Apostolul Pavel se întrista pentru propria sa slăbiciune și cum se ruga lui Dumnezeu ca aceasta să i se ia și cum i-a răspuns Mântuitorul: Harul Meu îți este de ajuns; puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune (2 Corinteni 12:9). Dar în ce slăbiciune? Ar fi o autoamăgire să credem că, oricât de leneș, de laș, de slab la inimă aș fi, oricât de puțin impuls ar fi în mine, Dumnezeu va lucra totuși asupra mea și totul se va termina cu bine. Nu este adevărat, acest lucru nu se întâmplă! Dumnezeu va căuta pe fiecare păcătos, Dumnezeu ne ține pe fiecare dintre noi, ca să spunem așa, deasupra abisului; dar putem crește la măsura deplină a chemării noastre doar devenind, după cuvintele apostolului, împreună-lucrători cu Dumnezeu, uniți împreună cu El sub un singur jug...

Despre ce fel de slăbiciune vorbește Pavel? Voi încerca să vă explic ce mi se pare adevărat în legătură cu această slăbiciune. Există acea slăbiciune păcătoasă despre care tocmai am vorbit pe scurt; dar există o altă slăbiciune, slăbiciunea care se renunță la ea însăși, slăbiciunea care lasă puterea să acționeze în interiorul ei. Probabil vă amintiți cum, când erați mic, mama, sau tatăl vostru, sau altcineva, a decis brusc să vă învețe să scrieți. V-ați așezat, fără să știți ce se va întâmpla, vi s-a pus în mână un creion, pe care nu știați cum să-l folosiți și nu știați la ce să vă așteptați; și apoi mama v-a luat mâna și a început să vă ghideze mâna; și în timp ce nu aveați nicio idee despre ce urma să se întâmple, în timp ce mâna voastră se mișca liber în mișcarea mâinii mamei voastre, liniile erau atât de frumoase: atât drepte, cât și rotunjite, și totul era armonie. La un moment dat, copilul se gândește brusc: acum înțeleg, voi ajuta - și începe să tragă de creion: uite, vreau să ajut; Văd că mișcarea urcă - o voi aduce în vârf, deviază undeva în lateral - o voi conduce în lateral... Și se obțin mâzgăleli. Așa scrie o persoană istoria pe pământ. Dacă ne-am preda mâinii lui Dumnezeu și L-am lăsa pe Dumnezeu să ne miște mâna, să scriem tableta Lui misterioasă cu mâna noastră, dar cu mișcarea Lui, nu ar mai exista acea urâțenie pe care o creăm pe pământ.

Și încă un exemplu. Ți-am spus la început că am fost odată doctor, iar în timpul războiului am fost chirurg. Un chirurg își pune mănuși în timpul unei operații, mănuși atât de subțiri, atât de fragile, încât le poți rupe cu unghia; și, în același timp, tocmai pentru că sunt atât de subțiri, atât de fragile, o mână abila într-o mănușă poate face o minune. Dacă îți pui o mănușă puternică, groasă în loc de această mănușă, nu poți face nimic, pentru că libertatea de mișcare depinde de această flexibilitate, de această slăbiciune.

Și un al treilea exemplu: ce este mai slab decât o velă pe o corabie? - și, în același timp, o velă, dirijată cu pricepere, poate îmbrățișa suflarea vântului și poate duce o corabie grea la destinație. Înlocuiți vela subțire și fragilă cu o scândură de fier puternică - nimic nu se va întâmpla, cu excepția faptului că

probabil nava se va scufunda. Fragilitatea și slăbiciunea acestei vele îi oferă capacitatea de a îmbrățișa această suflare a vântului și de a duce nava. Și acum gândiți-vă: vântul, suflarea furtunoasă, suflarea vântului liniștit de seară din viziunea profetului Ilie, suflarea Duhului Sfânt - cu asta trebuie să fim umpluți. Trebuie să fim la fel de fragili, de dați, de liberi ca mâna unui copil în mâna unei mame, ca o mănușă ușoară pe mâna unui chirurg, ca o velă capabilă să îmbrățișeze suflarea spiritului și să ducă nava acolo unde ar trebui să meargă. Aici slăbiciunea poate deveni un ajutor și nu o înfrângere, aceasta este slăbiciunea pe care trebuie să o învățăm: această predare sau, dacă preferați, această transparență, după cuvântul Sfântului Grigorie Palama, care spune despre noi că suntem cu toții groși, opaci și că vocația omului este să se purifice treptat pentru a deveni, precum cristalul, pur, astfel încât lumina Divină să curgă prin om fără piedici și, datorită fațetării sale, să strălucească în toate direcțiile și să se revarsă asupra tuturor făpturilor din jur.

1. Academia Teologică din Moscova, 12 septembrie 1978.

„Biserica trebuie să fie la fel de neputincioasă ca Dumnezeu”

Londra, 21 septembrie 1990. Interviu înregistrat de M.B. Meylakh.

Vlădica, poate că procesele care au loc în Biserica Rusă din patria noastră sunt mai bine vizibile de departe?

Știți, de departe unele lucruri pot fi văzute, poate, mai clar, iar altele nu sunt deloc vizibile, pentru că realitatea rusă este atât de complexă, există atât de multe curente diferite în ea, încât poți surprinde unele lucruri, dar poți rata multe. Mi se pare că Biserica Rusă a supraviețuit datorită iubirii poporului rus pentru cult, pentru frumusețea liturgică despre care a vorbit Nil Sorsky. Nu vorbesc acum despre Rugăciunea specifică a lui Iisus, ci despre comuniunea sufletului viu cu Dumnezeul Cel Viu, care are loc în cadrul slujbei de cult, dar nu depinde

neapărat nici măcar de înțelegerea ei, ci pur și simplu de a sta în fața Dumnezeului Cel Viu și de faptul că Dumnezeul Cel Viu este în mijlocul nostru.

Ceea ce îi lipsește Bisericii Ruse, desigur, este educația credinciosului obișnuit în chestiuni de credință. Leskov scria încă din secolul al XIX-lea că Rus a fost odată botezat, dar nu a fost iluminat. Și într-adevăr, un rus îl cunoaște pe Dumnezeu cu măruntaiele, cu sufletul. După cum spune Leskov undeva, îl are „pe Hristos în sânul său". Dar, pe de altă parte, are nevoie să dobândească încă o mare cantitate de cunoștințe, nu un fel anume, ci pur și simplu o înțelegere profundă a sensului, de exemplu, al Crezului, a sensului Rugăciunii Domnești. Și, prin urmare, în Rusia, mi se pare, există mulți oameni care nu și-ar putea apăra credința atunci când sunt atacați, nu și-ar putea apăra într-o dispută, dar care ar putea muri pentru ea, pentru că știu cu toată ființa lor, cu tot sufletul lor, că ceea ce cred este adevărul, adevăratul, viața. Prin urmare, Biserica se confruntă acum cu întrebarea cum să-i educe pe credincioși, cum să-i învețe credința, în primul rând, Evanghelia.

Evanghelia a fost o carte inaccesibilă timp de câteva decenii. Trebuie cumva să distribuim această carte printre oameni, astfel încât mai mulți oameni să o citească și să trăiască după ceea ce este forța vie, focul, forța dătătoare de viață a credinței noastre, cuvintele și chipul lui Hristos Mântuitorul însuși. Pe de altă parte, este necesar ca oamenii să înțeleagă slujba de cult la care participă. Nu pentru că ar fi nevoie de un fel de înțelegere intelectuală, ci pentru că slujba de cult este structurată în așa fel încât să transmită esența și conținutul credinței noastre și, cu cât o înțelegem mai bine, cu atât putem aprofunda mai mult conținutul Ortodoxiei. Prin urmare, există acum două sarcini care probabil vor avea din ce în ce mai multe oportunități de a fi rezolvate. Una este educația laicilor: în cercuri, la întâlniri deschise, la cursuri catehetice. Cealaltă sarcină, care capătă acum și ea o importanță tot mai mare, este formarea tinerilor clerici. Patru cursuri noi, încă nu seminarii, dar pentru formarea clerului, se deschid acum, iar acest lucru este foarte important. Aici, desigur, trebuie menționat că nu doar educația teologică face o persoană capabilă să devină preot.

A fi preot este o artă. Există lucruri pe care școala teologică nu le predă, pentru că este ocupată în întregime cu educația teologică. Am întâlnit mulți preoți tineri care nu sunt suficient pregătiți în multe domenii care nu au intrat încă în viața parohială. De exemplu, cum să te spovedești și cum să-i înveți pe alții să se spovedească, cum să-i spovedească pe alții. Din ce surse să ții predici. Scriitorii spirituali, părinții spirituali au vorbit despre diverse teme, dar o predică este rostită din inimă, rostită către tine însuți. Dacă nu te atinge în inimă, nu va atinge pe nimeni în inimă. Dacă nu curge din mintea ta, din experiențele tale, atunci nu se va transmite altora. Urmează întrebarea pe care am atins-o deja: cum să înveți să te rogi nu doar cu cuvinte, nu numai după reguli, ci și profund și cum să-

i conduci pe alții în taina acestei rugăciuni. Și, în final, încă o problemă. Mulți oameni - episcopi, preoți și laici - au venit la mine după Conciliu și mi-au vorbit într-un astfel de spirit încât am fost crescuți într-un stat totalitar, autoritar. Suntem obișnuiți să ni se spună ce să facem; Ca să nu mai vorbim de faptul că mulți se așteaptă să li se spună ce să gândească, dar acum ne confruntăm cu o nouă sarcină: trebuie să învățăm să luăm decizii și să facem alegeri, iar noi nu știm cum să facem asta. O persoană foarte educată, subtilă, m-a întrebat: „Spune-mi, cum să fac asta?” Am răspuns: dacă îți spun cum să faci asta, atunci o vei face din nou sub autoritate, iar tu însuți trebuie să înveți să gândești, să acționezi conform conștiinței tale, să te riști (nu vorbesc acum despre viața de zi cu zi), să riști, să-ți asumi riscul că greșești și să te gândești la ce faci bine și unde sunt greșelile tale.

Acesta este, desigur, cel mai important lucru, dar se pune o altă întrebare, conexă. Este destul de clar ce s-a întâmplat în timpul anilor foarte lungi de opresiune a Bisericii, nu se știe dacă această perioadă s-a încheiat, dar cel puțin acum, în curentul principal al perestroikăi, Biserica dobândește un statut oarecum diferit. Dar nu ascunde acest lucru un nou pericol de același fel, oare aceste libertăți, deși încă mai mult decât limitate, nu sunt încărcate cu o evoluție nefavorabilă ulterioară în direcția interacțiunii cu statul?

Conformismul politic a fost o boală a Bisericii Ruse pentru o lungă perioadă de timp. Chiar și înainte de revoluție, au format un fel de armonie unificată, și nu întotdeauna una veselă pentru Biserică. După revoluție, Biserica a tăcut. În perioada de opresiune și persecuție extremă, nimeni nu a trebuit să se pronunțe politic. Și pentru a învăța să gândească politic, să vorbească politic din interiorul Bisericii, este nevoie de o pregătire lungă, sau mai degrabă, aprofundată.

Biserica nu poate aparține niciunui partid, dar în același timp nu este nepartizană și nu este deasupra partizanatului. Trebuie să fie vocea conștiinței, luminată de lumina lui Dumnezeu. Într-o stare ideală, Biserica trebuie să poată spune oricărui partid, oricărei tendințe: aceasta este demnă de om și de Dumnezeu, iar aceasta nu este demnă de om și de Dumnezeu. Desigur, acest lucru se poate face din două poziții: fie dintr-o poziție de forță, fie dintr-o poziție de neputință maximă. Și așa mi se pare, sunt profund convins de aceasta, că Biserica nu ar trebui să vorbească niciodată dintr-o poziție de forță. Nu ar trebui să fie una dintre forțele care operează în cutare sau cutare stat, ar trebui să fie, dacă vreți, la fel de neputincioasă ca Dumnezeu, Care nu forțează, Care doar cheamă și dezvăluie frumusețea și adevărul lucrurilor, Care nu le impune, și ca și conștiința noastră, care ne spune adevărul, dar care ne lasă liberi să ascultăm adevărul și frumusețea sau să le respingem. Mi se pare că Biserica ar trebui să fie exact așa; Dacă Biserica ocupă poziția uneia dintre organizațiile care au putere, care au capacitatea de a forța sau de a dirija evenimentele, atunci există întotdeauna

riscul ca aceasta să vrea să conducă, iar de îndată ce Biserica începe să conducă, își pierde esența cea mai profundă - înțelegerea celor pe care trebuie să-i salveze, și nu să-i distrugă și să-i reconstruiască.

Și în final, Vlădica, aceasta este o întrebare extrem de generală, dar din moment ce știm din cărțile și predicile tale că privești foarte profund la ceea ce se întâmplă în viață, la ceea ce se întâmplă în lume, atunci spune-mi, cum evaluezi poziția unui creștin în lumea modernă cu tot ceea ce se întâmplă în ea acum?

Aceasta este o întrebare dificilă, pentru că ceea ce vreau să spun probabil va ofensa pe mulți. Mi se pare că acum întreaga lume creștină, inclusiv lumea ortodoxă, s-a îndepărtat teribil de simplitatea, integritatea și frumusețea jubilantă a Evangheliei. Hristos și grupul Său de ucenici au creat o Biserică atât de profundă, atât de largă, atât de integrală încât cuprindea întregul univers. De-a lungul secolelor, am făcut din Biserică una dintre societățile umane. Suntem mai mici decât lumea în care trăim și, atunci când vorbim despre convertirea acestei lumi la creștinism, vorbim în esență despre a face cât mai mulți oameni membri ai unei societăți limitate. Acesta, mi se pare, este păcatul nostru. Trebuie să înțelegem că Biserica creștină, credincioșii trebuie să devină credincioși nu numai în viziunea lor asupra lumii, ci și în viață, în experiența lor interioară și că rolul nostru este să aducem lumină în această lume, unde este atât de întunecată, unde este uneori atât de înfricoșător. Profetul Isaia spune într-unul din capitolele cărții sale: Mângâie, mângâie poporul meu - acestea sunt cuvintele lui Dumnezeu către ei și, bineînțeles, către noi. „Mângâiere” înseamnă - a înțelege în ce durere se află întreaga lume: atât material, cât și în confuzia ei, și spiritual, în nelegiuirea ei. Aceasta înseamnă - a aduce mângâiere acestei lumi, afecțiunea lui Dumnezeu, dragostea lui Dumnezeu, grija lui Dumnezeu, care ar trebui să îmbrățișeze întreaga persoană. Nu are rost să vorbim cu o persoană despre spiritual când îi este foame - o vom hrăni; nu are rost să vorbim despre faptul că o persoană greșește în viziunea sa asupra lumii atunci când nu-i transmitem experiența vie a Dumnezeului celui Viu. Și astfel, poziția noastră în lumea modernă este poziția unor pârâți. Lumea, în respingerea sa de Dumnezeu și a Bisericii, ne spune: „Voi, creștinii, nu ne puteți da nimic din ceea ce avem nevoie. Nu ne dați Dumnezeu, ne dați o viziune asupra lumii. Este foarte controversat dacă nu există o experiență vie a lui Dumnezeu în miezul ei. Ne dați instrucțiuni despre cum să trăim - acestea sunt la fel de arbitrare ca cele pe care ni le dau alți oameni.” Trebuie să devenim creștini - creștini după chipul lui Hristos și al ucenicilor Săi, și numai atunci Biserica va dobândi nu putere, adică abilitatea de a forța, ci autoritate, adică abilitatea de a rosti astfel de cuvinte încât, auzindu-le, fiecare suflet să tremure și în fiecare suflet să se descopere profunzimea veșnică. Aceasta, mi se pare, este poziția și condiția noastră acum.

Poate că sunt pesimist în privința situației noastre, dar noi nu suntem creștini. Mărturisim credința creștină, dar am transformat totul în simboluri. Slujba noastră din Săptămâna Patimilor mă atinge întotdeauna în suflet. În loc de o cruce pe care moare un tânăr viu, avem o slujbă frumoasă, care poate fi emoționantă, dar care se interpune între tragedia crudă, teribilă și noi. Am înlocuit crucea cu o icoană a crucii, răstignirea cu o imagine, povestea ororii a ceea ce s-a întâmplat cu o elaborare poetică și muzicală, iar aceasta, desigur, ajunge la o persoană, dar în același timp este atât de ușor pentru o persoană să se bucure de această oroare, chiar să o trăiască profund, să fie șocată și - să se calmeze, în timp ce viziunea unei persoane vii care este ucisă este complet diferită. Rămâne ca o rană în suflet, nu o vei uita, după ce ai văzut-o, nu vei mai putea niciodată să devii la fel cum erai înainte. Și asta mă sperie - într-un fel, frumusețea, profunzimea închinării noastre trebuie dezvăluite, trebuie să o depășim și, prin descoperirea străpungerii închinării noastre, să conducem fiecare credincios către misterul teribil și maiestuos a ceea ce se întâmplă.

Da, acesta este un gând foarte profund. La urma urmei, lumea modernă este atât de organizată, atât de structurată, încât, în principiu, poate exista fără Dumnezeu, fără spiritualitate. Se desfășoară într-un mod bine stabilit și în ea poți dormi în siguranță toată viața și poți muri.

Dar ceea ce mi se pare și mai înfricoșător este că cineva se poate numi creștin și își poate trăi întreaga viață studiind profunzimile teologiei - și să nu-L întâlnească niciodată pe Dumnezeu. Să participe la frumusețea slujbei, să fie membru al corului sau participant la slujbe - și să nu ajungă niciodată la realitatea lucrurilor. Asta este ceea ce este înfricoșător. Un necredincios are încă ocazia să creadă, dar pentru un pseudo-credincios această oportunitate este foarte întunecată, pentru că are totul: poate explica fiecare detaliu al slujbei, și Crezul, și dogmatica, și dintr-o dată se dovedește că nu L-a întâlnit pe Dumnezeu. Este liniștit. Leskov, din nou, are un loc în care spune despre o persoană: „Imaginați-vă, a citit până la Hristos!” Iar interlocutorul spune: „Ei bine, atunci nu există nicio speranță să-l schimbăm.” Dacă am putea, prin slujbă, prin Evanghelie, prin tot ceea ce avem, să „citim cu adevărat până la Hristos” și să nu rămânem de partea aceasta.

Am devenit credincios prin Evanghelie și printr-o întâlnire vie cu Hristos. Totul a venit mai târziu și totul rămâne fie transparent pentru mine - nu-mi ascunde ceea ce am trăit odată - fie reacționez la asta cu o durere acută: cum poate cineva, de exemplu, să cânte cu ușurință anumite lucruri care sunt tragice în Săptămâna Patimilor! Cum poate cineva, să zicem, sfințind Sfintele Daruri, să asculte muzica „Te binecuvântăm...” și să nu se lase purtat de acest cântat în acele adâncimi divine teribile unde are loc sfințirea pâinii și a vinului în Trupul și Sângele lui Hristos! Eu - nu sunt o persoană muzicală - nu înțeleg deloc cum poate cineva să

cânte în aceste momente, mi se pare că toată lumea ar trebui să amorțească în groază contemplativă. Și când aud cuvintele „Și fă această pâine...”, nici nu vreau să repet cuvintele sfințirii.

Dar aceasta este, desigur, reacția mea. Nu vreau să spun că este corectă, pentru că cunosc oameni care sunt de o mie de ori mai conștienți și mai înzestrați spiritual decât mine, care nu sunt deranjați de toate acestea, care, dimpotrivă, sunt purtați în acele adâncimi, dar cunosc și mulți care se opresc acolo. Este nevoie de multă experiență în rugăciune în limitele slujbei pentru ca această slujbă să înceteze să existe în sine, să devină pur și simplu neobservată, așa cum apa în care înoată un pește este neobservată. Îmi amintesc de un bătrân diacon din Paris, părintele Efimy, care odată cânta și citea cu mine în cor. Și citea și cânta cu atâta viteză încât nu puteam să prind versurile. Și după slujbă - aveam atunci nouăsprezece ani, obraznic și încrezător în sine - am spus: „Părinte Efimy, mi-ați furat întreaga slujbă astăzi și, ceea ce este mai rău, este că dumneavoastră înșivă nu ați putut supraviețui, citind și cântând în așa fel!” Și atunci el, izbucnind în lacrimi, mi-a spus: „Iartă-mă, nu m-am gândit la tine, dar m-am născut într-o familie extrem de săracă, într-un sat sărac. La vârsta de șapte ani am fost trimis la o mănăstire și acum de șaizeci de ani aud aceste cuvinte și le cânt și știi (mi-a spus), în acel moment când văd un cuvânt, înainte să-l pronunț, este ca și cum o mână ar fi atins o coardă în mine și tot sufletul meu începe să cânte!” Și am înțeles atunci că sufletul lui devenise ca un instrument și că la cea mai mică atingere, el, precum harpa eoliană, care, de îndată ce o briză îl atinge, cântă complet, răspunde la aceste cuvinte, astfel încât acestea nici măcar nu trec prin minte, inimă, conștiință. Aceste cuvinte sunt deja un cântec, deja o experiență religioasă. Dar pentru a ajunge în acest punct, trebuie să devii Părintele Efimie bătrân, de care oamenii râdeau pentru că își pierdea vocea, bea mult și nu era distins în niciun fel, ci înaintea lui Dumnezeu tot sufletul său cânta și fie ca Dumnezeu să dea aceasta tuturor!

Acum, dacă ceea ce am spus poate fi de folos cuiva - minunat!

Interviul, realizat de M.B. Meylakh la Londra, a fost publicat pentru prima dată în ziarul Literator (21 septembrie 1990), organul Organizației Scriitorilor din Leningrad.

Despre sacramente

Moscova, septembrie 1978

Mi s-a cerut să spun câteva cuvinte despre sacramente. Foarte des, chiar și în mediul ortodox, oamenii percep sacramentele ca pe niște rituri, ca parte a evlaviei, și nu înțeleg legătura de necesitate care există între sacramente, pe de o parte, și misterul Bisericii, pe de altă parte; între viața veșnică pe care Dumnezeu ne-o oferă și acele acțiuni pe care le numim sacramente. Așadar, aș dori să încerc să explic această legătură și să spun ceva despre natura diferitelor sacramente.

Chemarea omului, așa cum este revelată în embrion în Vechiul Testament și deja cu forță și frumusețe izbitoare - în Noul Testament, poate fi exprimată în felul următor: suntem chemați să ne unim cu Hristos în așa fel încât să devenim particule reale, mădulare ale trupului Său - la fel de reale (folosind imaginea pe care Însuși Mântuitorul a folosit-o: Ioan 15:5) precum o mlădiță este legată de o viță, așa cum o parte a unui pom este una cu pomul însuși (aceasta este imaginea pe care o găsim la Apostolul Pavel: Romani 11:17-21), adică să fim una cu El nu numai spiritual, nu doar într-un sens figurat, ci cu întreaga noastră ființă, cu întreaga realitate a ființei noastre. Aceasta este una.

De asemenea, suntem chemați (enumăr doar diversele aspecte ale chemării noastre pe care le găsim în Noul Testament) să fim templul Duhului Sfânt, locul locuirii Sale și mai mult decât locul locuirii Sale, pentru că templul este, ca să spunem așa, o ramă, templul este, ca să spunem așa, un vas în care se află ceva și suntem chemați să fim astfel uniți cu Dumnezeu încât întreaga noastră substanță să fie pătrunsă de El, încât nu există nimic în noi, nici în duh, nici în suflet, nici măcar în trupul nostru, care să nu fie îmbrățișat de această prezență, pătruns de ea; suntem chemați, în cele din urmă, să ardem precum rugul aprins, care a ars și nu s-a mistuit. Suntem chemați - și acesta este cuvântul Apostolului Petru, care, ca să spunem așa, rezumă ceea ce am spus - să devenim părtași firii divine (2 Petru 1:4). Din nou, să nu fim favorizați de Dumnezeu, să nu fim ținuți, cum s-ar spune, la o înălțime sau la o adâncime prin harul Său, mila Sa, acțiunea Sa, care altfel este de neatins pentru noi, ci să devenim prin comuniune ceea ce Dumnezeu este prin fire. Și în sfârșit, ultimul, poate cel mai misterios, deși pare mai simplu: suntem chemați să devenim fii și fiice, copii ai lui Dumnezeu și ai Tatălui... Acest lucru este simplu dacă ne gândim la relația noastră cu El în ordinea unei uniuni morale, a iubirii reciproce, a grijii Sale pentru

noi, ne gândim la faptul că El este cauza și izvorul ființei noastre, că El ne iubește, ne păstrează; toate acestea sunt așa, dar ceea ce vorbește Evanghelia, Sfânta Scriptură a Noului Testament, este mult mai mult. Este vorba despre o astfel de filiație, care este esențială, și nu numai morală, ci și despre o filiație reală, autentică. Și acest lucru este explicat foarte îndrăzneț, chiar și la cumpăna dintre secolele I și II, de Sfântul Irineu de Lyon, un ucenic al lui Policarp [2] (care el însuși a fost ucenic al lui Ioan Teologul, adică Irineu a atins timpul apostolic printr-o singură persoană). Sfântul Irineu ne spune că, dacă suntem cu adevărat chemați să fim uniți cu Hristos așa cum mlădița este unită cu vița, să intrăm într-o astfel de unitate cu Duhul Sfânt încât să fim pătrunși de El așa cum focul pătrunde fierul, atunci în cele din urmă trebuie să devenim în unirea noastră cu Hristos și în unirea noastră cu Duhul Sfânt fii și fiice ale lui Dumnezeu, așa cum Hristos este Fiul Său. Irineu din Lyon spune că, dacă suntem cu adevărat mădulare ale trupului Său, dacă această viață veșnică, divină, curge și țâșnește cu adevărat în noi, atunci întreaga omenire este chemată, în fiecare dintre mădularele sale și în ansamblul tuturor, să devină ceea ce el numește, după Ignațiu Născătorul de Dumnezeu, Hristosul întreg (adică Adamul cel născut cu toții, așa cum se spune în cântecul bisericesc de Paște - toată omenirea ca o singură omenire, ca o omenire întreagă), și în Hristos să devină fiul singur născut al Tatălui.

Dacă luăm în considerare aceste diferite elemente ale chemării noastre, nu este oare clar că omul nu poate realiza niciunul dintre ele prin propria sa putere? Nu putem, nici prin propria noastră dorință, nici prin propriile noastre eforturi, să devenim parte a acestui trup al lui Hristos; nu ne putem uni cu Duhul Sfânt prin propria noastră putere; nu putem deveni părtași naturii divine; nu putem, oricât de mult am crede și tânji după aceasta, să devenim cu adevărat copii ai Dumnezeului celui viu; ne poate fi dat, dar nu poate fi realizat de noi. Desigur, nu se poate întâmpla fără participarea noastră; Dumnezeu nu ne tratează ca pe niște obiecte pasive; dar ceea ce trebuie realizat nu poate crește din pământ, trebuie să coboare din cer, trebuie să fie un dar pe care îl primim, dar nu poate fi ceva ce noi înșine creăm sau în care creștem. Imaginea Turnului Babel vorbește despre același lucru: nu poți construi un turn de la pământ la cer, harul poate veni la noi - pământul nu poate crește până la cer.

Și modul în care se poate întâmpla acest lucru este prin sacramentele Bisericii. Voi da acum o definiție a sacramentelor care nu este catehetică și poate nici măcar exhaustivă din punct de vedere teologic, ci care este pur și simplu convenabilă și spune ce sunt. Sacramentele sunt acțiuni ale lui Dumnezeu, săvârșite în cadrul Bisericii, în care Dumnezeu ne dăruiește harul Său prin lumea materială în care ne aflăm, pe care am înrobit-o, am desfigurat-o, am făcut-o atât de teribilă uneori, dar care poartă doar consecințele păcatului uman - ea însăși nu este păcătoasă. Sfântul Teodor Studitul [3] într-una din învățăturile sale spune

că universul în care trăim, oricât de rătăcit s-a rătăcit, nu a ales calea greșită, ci a fost îndrumat pe această cale de către om, care se despărțise de Dumnezeu. Și dă această imagine: universul în sălbăticia sa este ca un cal care galopează, înfuriat, pierzând orice simț al locului în care să galopeze și al ceea ce să facă, pentru că călărețul este beat... Ne-am îmbătat cu păcat; și lumea pe care am fost chemați să o conducem spre plinătatea ei nu o mai poate găsi, pentru că ne-am îmbătat - nu pentru că lumea este păcătoasă sau urâtă.

Și acest lucru poate fi atât de ușor de imaginat. Vorbim despre păcatele trupului; și atât de des, atât de ușor ne reproșăm trupului toate slăbiciunile sale, uitând cuvântul unuia dintre părinții primelor secole, care spune: ceea ce numim păcatele trupului sunt păcatele pe care duhul omenesc le săvârșește împotriva trupului omenesc; trupul este o jertfă. Iată un exemplu simplu, care poate fi dezvoltat foarte departe. Un om este însetat, trupul său cere umezeală, apă; numai imaginația noastră sugerează că este mai gustos să bea ceai sau bere. Trupul este epuizat, cere mâncare; dar numai imaginația noastră ne îndreaptă spre delicatețe sau lăcomie... Astfel, trupul cere întotdeauna ceea ce este natural, simplu și sănătos; imaginația umană, sufletul o îndrumă și alege altceva.

În sacramentele Bisericii, Dumnezeu ne aduce har, pe care nu suntem capabili să-l dobândim altfel, uneori chiar și prin eforturi mari, ni-l aduce ca dar prin substanța acestei lumi: apele Botezului, pâinea și vinul Euharistiei, mirul Mirungerii; și dacă extindem cercul conceptelor noastre despre sacramente dincolo de limitele pe care Biserica le mărturisește acum, acolo unde ajungea Biserica din antichitate când vorbea despre trei, cinci, șapte, douăzeci și două de sacramente, atunci substanța sacramentului poate fi cuvântul dătător de viață al lui Dumnezeu; poate fi și altceva: când binecuvântăm un clopot, ne rugăm ca sunetul său - pentru că acest clopot este consacrat și binecuvântat de Dumnezeu - să aibă puterea de a trezi viața spiritului în persoana care îl aude...

Există momente diferite în cadrul sacramentului. Există un moment pe care nu trebuie să-l uităm: sacramentul este întotdeauna săvârșit de Dumnezeu Însuși; singurul Creator al Sacramentului este Hristos. Nicio putere omenească nu poate săvârși sacramentul în sensul că nimeni, nici măcar un preot hirotonit sau un episcop, nu are putere ca și cum i-ar aparține: el acționează, dar acționează în numele lui Hristos și prin puterea Duhului. Există cuvinte remarcabile în slujba hirotonirii unui diacon, unde episcopul, punându-și mâinile pe capul celui hirotonit, spune: Nu prin punerea mâinilor mele, Doamne, ci prin harul care vine de la Tine se săvârșește acest sacrament... Fără el nu se va săvârși, dar nu el este cel care îl săvârșește.

La fel, la începutul Liturghiei, când clerul este gata să înceapă slujba, când poporul s-a adunat, când a fost săvârșită proskomedia, partea pregătitoare a

Liturghiei, adică când atât pâinea, cât și vinul sunt gata, și când preotul este gata să rostească prima exclamație: Binecuvântată este Împărăția... și, poate, în imaturitatea, naivitatea sa, s-ar putea gândi: acum voi săvârși minunea supremă pe pământ, voi transforma această pâine în Trupul lui Hristos, acest vin în Sângele lui Hristos, diaconul îi spune cuvinte semnificative, pe care în traducerea slavă fie le înțelegem abia, fie le înțelegem greșit: E timpul să faci, Doamne, o, Stăpâne, binecuvântează. Dacă ne întoarcem la textul grecesc, este perfect clar ce înseamnă acestea; înseamnă: a venit timpul ca Dumnezeu să acționeze. Ceea ce trebuie făcut omenește este pregătit, substanța este aici; dar tu, preotule, nu vei face o minune, Duhul Sfânt va săvârși această minune a transformării Sfintelor Taine. Și trebuie să ne dăm seama (preotul, episcopul, diaconul, laicul, băiatul de altar - toți) că ne aflăm față în față cu ceva de neînțeles grandios, uimitor; că acesta nu este ceva ce o persoană poate face pentru că i s-a dat puterea să o facă, că va rosti cuvinte sfinte și sacre, că va săvârși acțiuni, ci că Celebratorul Tainei, singurul Preot al Bisericii lui Hristos este Însuși Hristos Mântuitorul, Care, după cum spune liturghia, este atât Cel care oferă, cât și Cel care oferă.

Aceasta este realizată de Dumnezeu; și în liturghie și în toate sacramentele există un moment în care preotul nu mai acționează, ca să zic așa, ci doar se roagă. În Dumnezeiasca Liturghie, acest lucru este destul de clar în momentul epiclezei, invocarea Duhului Sfânt asupra Sfintelor Daruri: Din nou Îți oferim această slujbă verbală... și cerem și ne rugăm și ai milă... Apelul către Duhul Sfânt: Doamne, Care ai trimis Preasfântul Tău Duh peste apostolii Tăi în ceasul al treilea, pe El, Bunule, nu-L lua de la noi, ci ne înnoiește pe noi, cei care ne rugăm. Și după ce a spus această rugăciune de trei ori: Și fă din această pâine Preacuratul Trup al lui Hristos al Tău... și ceea ce este în acest pahar, Preasfântul Sânge al lui Hristos al Tău - aici preotul se roagă, dar nu acționează, ca să zic așa, pentru că toată acțiunea aparține lui Dumnezeu; nicio putere omenească nu poate realiza ceea ce trebuie realizat; pentru că dacă puterea omenească ar putea face acest lucru, ar însemna că omul a primit putere asupra lui Dumnezeu pentru a transforma această pâine în Trupul lui Hristos, acest vin în Sângele Său.

Și aceasta se împlinește în cadrul Bisericii, deși Făcătorul Sacramentelor este Însuși Dumnezeu, în cadrul Bisericii, care trebuie înțeleasă nu doar ca o societate umană adunată în jurul lui Hristos, unită prin unitatea credinței, unitatea sacramentelor, unitatea ierarhiei (așa cum definește pe bună dreptate Biserica catehismul); Biserica este o minune de o cu totul altă dimensiune. La urma urmei, vă amintiți că în Crez spunem: Cred într-un Sfânt Catolic. Vreau să vă atrag atenția asupra a două cuvinte: Cred și Sfânt. Dacă privim Biserica ca societate umană, ca fapt pământesc, ca adunare a noastră, ca întreaga Biserică Rusă, putem spune că aceasta este Sfânta Biserică? La urma urmei, fiecare

dintre noi înțelege că aducem toată păcătoșenia noastră în această sfințenie bisericească, că poate suntem în proces de devenire, ca să fim pe calea spre sfințenie, dar, desigur, slăbiciunea păcătoasă predomină în noi. Prin urmare, dacă am vorbi despre faptul că aceasta este Biserica și nu există nimic altceva în ea, ar fi imposibil să rostim cuvintele cu care vorbim despre Biserică.

Și al doilea este cuvântul „cred”. La începutul capitolului unsprezece al Epistolei către Evrei se spune că credința este convingerea lucrurilor nevăzute (aceasta este una dintre posibilele traduceri exacte); este convingerea, adică cunoașterea sigură că așa este, că există ceva invizibil, constituind însăși esența a ceea ce este vizibil, care ascunde și ne dezvăluie misterul. Îl dezvăluie, pentru că vizibilul este învelișul, este ceea ce ne aduce față în față cu obiectul credinței noastre; iar invizibilul este conținutul pe care niciun cuvânt nu îl poate exprima. Și în Biserică acest conținut poate fi definit astfel: că Biserica nu este doar o societate umană, oricare ar fi proprietățile ei, ci că această societate este simultan și în egală măsură umană și divină: Dumnezeu și omul în întâlnirea lor, în dăruirea lor reciprocă unul față de celălalt, în unirea lor; acesta este locul acestei întâlniri, aceasta este însăși esența acestei întâlniri. La urma urmei, gândiți-vă: Domnul Iisus Hristos este primul membru al Bisericii, întâiul născut din morți, și în jurul Lui suntem cu toții adunați. Și în El ni se descoperă două lucruri: pe de o parte, putem vedea în El, putem experimenta ce este omul în toată măreția și semnificația sa. Când ne uităm unii la alții, chiar și atunci când ne uităm la sfinți, vedem, da, omul: un om este mai bun, altul este mai rău, dar nimeni nu a atins acea plenitudine a adevăratei umanități, a adevăratei omeniri pe care o găsim în Hristos: El este singurul. Și privind la El, vedem ce este omul. Ioan Gură de Aur a scris că, dacă vrem să știm ce este omul, trebuie să ne ridicăm privirea spre tronul lui Dumnezeu și acolo îl vom vedea stând la dreapta lui Dumnezeu și Tatăl în slavă - pe Omul Iisus Hristos.

Pe de altă parte, prin prezența Mântuitorului Hristos în Biserică, prin faptul că El nu este doar om, ci Dumnezeu venit în trup, plinătatea Dumnezeirii este prezentă în ea. Deoarece Duhul Sfânt a fost dat Bisericii, El trăiește în ea, iar Dumnezeirea este puterea și mișcătorul ei; datorită faptului că suntem atât de uniți cu Duhul, cu Hristos în Duhul Sfânt, devenim, cel puțin rudimentar, cel puțin treptat, părtași naturii divine și fii și fiice ale Dumnezeului celui Viu. Aceasta este Biserica în care putem crede, adică acel lucru invizibil pe care îl putem cunoaște prin experiență, dar care nu poate fi arătat. Poate fi înțeles de un om căruia i se dezvăluie brusc conținutul tainic interior al Bisericii; dar nu poate fi revelat și dovedit convingător, așa cum este imposibil să dovedești sau să dezvălui secretul iubirii sau al frumuseții: îl vezi sau nu, îl simți, îl simți sau nu - și asta este tot.

Și astfel, în această societate, în acest tărâm misterios, Divinitatea și umanitatea s-au întâlnit, s-au împletit, s-au unit. Noi înșine nu știm cum să ne ridicăm la Dumnezeu și, prin urmare, Dumnezeu coboară la noi. Am spus deja că lumea materială, deși este înrobită păcatului, deși, după Apostolul Pavel, suspină, așteptând arătarea fiilor lui Dumnezeu (Romani 8:19-22), este în sine pură și fără păcat. Și astfel Dumnezeu ia această lume, această substanță, o unește cu Sine într-un mod de neînțeles și ea ne aduce acel har la care nu știm cum să ne ridicăm. Și toate sacramentele, însăși conceptul sacramentelor, însăși posibilitatea sacramentelor sunt exprimate în Întruparea lui Hristos. La urma urmei, credem și mărturisim că Întruparea nu este doar unirea Divinității cu sufletul omenesc în Hristos, ci și cu trupul omenesc; Vorbim despre incoruptibilitatea trupului lui Hristos în mormânt, pentru că și după moartea pe cruce, când structura umană a fost sfâșiată, când sufletul lui Hristos a coborât în iad și trupul a zăcut în mormânt, Divinitatea a fost inseparabilă atât de sufletul, cât și de trupul Întrupării, de trupul Întrupării.

Aceasta ne descoperă ceva ce ne taie respirația, pentru că ne arată că toată substanța lumii noastre, tot ceea ce tratăm ca obiecte moarte în jurul nostru, este creată capabilă să fie purtătoare de har și să fie pătrunsă de Divin. Când Apostolul Pavel spune că, în cele din urmă, Dumnezeu va fi totul în toți (1 Corinteni 15:28), nu spune oare că totul va fi pătruns, în felurite moduri, de prezența Lui, că totul va fi ca și cum ar fi îndumnezeit și nu va mai exista nimic care ar părea a fi materie moartă, fără viață... Și astfel Dumnezeu ia această materie și, prin ea, ne aduce acel har și acea viață fără de care nu există viață veșnică în noi. Nu știu dacă v-ați gândit vreodată la asta în timp ce stăteați la o înmormântare, ați observat tandrețea plină de respect cu care Biserica tratează trupul celui răposat, v-ați gândit vreodată la faptul că acest trup nu este doar o cochilie în care a trăit și a acționat sufletul omenesc, care acum este lăsat în urmă, inutil, epuizat... La urma urmei, gândiți-vă că nu avem nimic, nici în conștiința noastră, nici în sufletul nostru, care să nu fi trecut prin organele trupești. Amintiți-vă de cuvintele Apostolului Pavel: credința vine prin auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Dumnezeu (Romani 10:17). Dacă auziți citirea Evangheliei, atunci ea ajunge la conștiința și inima voastră și vă transformă, vă transfigurează viața, pentru că urechile voastre materiale au perceput aceste sunete și au ajuns la voi prin auzire. Dacă citim Evanghelia, atunci citim cu ochii noștri; și așa este: în botez trupul nostru este cufundat în ape sfinte, dătătoare de viață, care nu sunt doar un simbol, ci o forță activă; În miruire, când suntem pecetluiți ca un vas care conține Duhul Sfânt (sigiliul darului Duhului Sfânt) - materia pământească, simplă, ne pecetluiește. În comuniunea Sfintelor Taine, pâinea și vinul, care au devenit Trupul și Sângele lui Hristos, sunt primite de buzele noastre, înghițite, ne pătrund; toate cele mai mari daruri ale lui Dumnezeu ajung la noi, ajung la noi prin trupul nostru - și acest lucru este atât de minunat. Este atât de minunat să ne gândim, de exemplu, că un prunc, care în

dezvoltarea sa mentală și spirituală nu înțelege încă nimic, dar care are un suflet omenesc viu, poate fi introdus în tot ceea ce este Divin prin această simplă atingere a harului prin materie. Este unul dintre cele mai minunate fenomene atunci când ne gândim, când ne dăm seama că un prunc poate lua parte la taina lui Hristos, la taina vieții veșnice, la tot ceea ce este Divin, prin scufundarea micului său trup în ape sfințite, prin ungerea cu mir, prin împărtășirea cu o picătură din Sângele lui Hristos. Aceasta ne descoperă misterul Bisericii dincolo de umanitate, ne arată că Biserica este, în cele din urmă, un fenomen cosmic care Îl îmbrățișează pe Dumnezeu, pe om și toată materia și că suntem cu toții ținuți împreună de puterea harului lui Dumnezeu, acționând reciproc unii asupra altora și mântuind omul. În acest sens, dacă ne amintim doar ce este Biserica, în care credem, dacă ne amintim ce este Întruparea lui Hristos, cât de mare este creația prin chemarea ei, ce adâncimi trebuie să existe în ea, necunoscute nouă, nedescoperite; dacă înțelegem,că Dumnezeu se poate întrupa, că substanța pământului ne poate aduce daruri divine, atunci putem simți și înțelege cu adevărat cât de semnificative sunt sacramentele Bisericii, cât de semnificativă este Biserica însăși în soarta universului, și nu doar a micului nostru glob, că totul este cuprins de această minune - Întruparea și darul Duhului Sfânt.

Moscova, 1978. Prima publicație: Conversații despre credință și Biserică. M., 1991.

Sfântul Policarp (cca. 69 – cca. 155) – Episcop de Smirna, martir, unul dintre primii scriitori creștini.

Sfântul Teodor Studitul (759-826) a fost un scriitor bisericesc, apărător al venerației icoanelor și organizator al vieții monahale.

Despre sărbătorile bisericești [7]

Londra, 1972

Vreau să vorbesc despre semnificația marilor sărbători bisericești pentru noi, pentru că pentru mulți este neclară.

Marile sărbători ale anului bisericesc sunt, ca să spunem așa, puncte de cotitură în istoria mântuirii omenirii. Ele au, așadar, două aspecte: pe de o parte, la un moment dat în timp, ceva s-a întâmplat cu adevărat în istorie cuiva sau unui întreg grup de oameni care au participat dramatic la eveniment. Spun „dramatic” și nu „tragic”, deoarece unele sărbători sunt pline de o bucurie profundă, uluitoare, în timp ce altele sunt pline de tristețe. Această bucurie și tristețe sunt legate fie de Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu care a devenit Fiul Omului, fie de Cea pe care o numim Maica Domnului, căci prin Ea Dumnezeu a intrat în lumea umană și în cosmosul din care facem parte. Sau sărbătorile se referă la sfinții lui Dumnezeu, la oameni care, prin efort eroic, s-au dăruit lui Dumnezeu și au devenit parte a planului Său și a lucrării Sale de mântuire.

Pe de altă parte, privind sărbătorile, vedem efectul lor mântuitor, vedem că ne afectează în mod direct: ceea ce s-a întâmplat odată nu mai este doar un eveniment memorabil, sfârșitul unei anumite perioade, ci este începutul a ceva ce continuă zi de zi, pe măsură ce lumea se apropie de etapa sa finală, de Ziua Judecății, de sfârșitul și începutul ei.

Aș dori să vă atrag atenția asupra faptului că într-una dintre cărțile Sfintei Scripturi, contrar uzului obișnuit în limba greacă, sfârșitul, împlinirea este dată nu la genul neutru, ci la masculin. Autorul Cărții Apocalipsei cunoștea bine greaca, dar a folosit o formă greacă neobișnuită a cuvântului, deoarece sfârșitul pentru el nu înseamnă ceea ce ar trebui să se întâmple, ci: Cel pe care trebuie să-L întâlnim. Care este Începutul și Sfârșitul, Alfa și Omega, Judecata și, în același timp, Împlinirea.

Din acest punct de vedere, evenimentele evidențiate de sărbătorile Bisericii, repet, ne privesc direct; ele au făcut lumea noastră radical diferită de ceea ce era înainte, iar noi suntem parte integrantă a acestei istorii a mântuirii: din nou, în două privințe. Pe de o parte, pierim și avem nevoie de mântuire; suntem legați de misterul mântuirii prin credința și speranța noastră, setea noastră de mântuire, pocăința noastră, hotărârea noastră. Suntem „cei care se mântuiesc” și tot ceea ce ni se prezintă în sărbătoarea Bisericii, ceea ce ni se arată liturgic, ne afectează direct, pentru că toate acestea s-au întâmplat pentru ca noi să moștenim viața și nu moartea, pentru ca noi să ne împlinim destinul și să nu ne abatem fără speranță și pentru totdeauna de la el. Dar, pe de altă parte, dacă suntem creștini, dacă într-o oarecare măsură ne-am poziționat de partea lui Hristos și alegerea noastră și-a găsit expresia în acțiunea divină care ne-a făcut parte din Trupul lui Hristos, ne-a făcut mădularele Sale vii, temple ale Duhului Sfânt, atât individual, cât și colectiv; Dacă este adevărat că viața noastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu (Coloseni 3:3), atunci ne aflăm într-o relație specială cu acele acțiuni divine, cu acele evenimente, divine și umane, la care indică sărbătorile. Nu suntem doar „cei care sunt mântuiți”, ci suntem trimiși de

Dumnezeul cel Viu în lumea în care trăim, trimiși pentru ca mântuirea să devină efectivă, pentru ca lucrarea începută de aceste evenimente decisive să se dezvolte istoric și să devină o realitate mântuitoare și transformatoare pentru toți cei cu care avem de-a face. Suntem trimiși ca oile în mijlocul lupilor, așa cum Însuși Hristos le-a spus ucenicilor Săi (Matei 10:16), iar ei ne-au transmis-o nouă; trimiși așa cum El a fost trimis de Tatăl. Dar nu putem intra în lumea întunecată pentru a risipi întunericul decât dacă înțelegem și nu devenim participanți la taina mântuirii; căci dacă nu învățăm, nu putem învăța; dacă nu luăm, nu putem da; dacă nu primim de la Dumnezeu, nu avem nimic de dat altora. Participarea la sărbătorile bisericești nu este doar un exercițiu pios și un eveniment liturgic, ci un eveniment care, prin liturghie, adică prin slujba comună a tuturor credincioșilor, ne oferă o nouă înțelegere a sensului sărbătorii și ne face participanți, la un nivel și mai profund, la ceea ce nu numai a fost, ci este.

Să luăm un exemplu: Învierea lui Hristos a avut loc într-o zi anume din istoria omenirii, la o oră dată, deși necunoscută, a nopții; ea aparține istoriei ca punct de cotitură, ca linie de despărțire decisivă. Dar Hristos cel înviat este cu noi - același ieri, azi, mâine și în veci (Evrei 13,8). El este printre noi, El este Emanuel, ceea ce înseamnă: Dumnezeu este cu noi... În acest sens, Învierea este contemporană cu fiecare dintre noi, secol după secol; nu este un eveniment din trecut, ci un eveniment la care participăm în prezent, zi după zi, oră după oră, în veci. În acest sens putem vorbi și despre celelalte evenimente ale anului liturgic.

Nașterea lui Hristos, ziua Întrupării, este ziua în care Dumnezeu a intrat în lumea noastră vizibil, tangibil, audibil. Spun „vizibil, tangibil, audibil” repetând cuvintele Sfântului Ioan din Epistola sa (1 Ioan 1:1) că apostolii au propovăduit ceea ce mâinile lor au atins, ochii lor au văzut, ceea ce au auzit și au experimentat nu numai în spirit, ci prin experiența omului întreg, care le-a dat o nouă cunoaștere a lui Dumnezeu, și a omului, și a întregii realități umane și cosmice. Iar evenimentul Întrupării în sine este ceva mai mult decât ceea ce s-a întâmplat în Betleem într-o noapte rece, într-o peșteră singuratică și sumbră: este un eveniment care rămâne cu noi, pentru că prin el Dumnezeu a intrat în destinul uman, S-a unit cu ordinea materială a lumii create și din acel moment Dumnezeu a devenit înrudit cu lumea într-un mod în care nu mai fusese înainte.

Împlinirea finală a acestui lucru are loc în Înălțarea Domnului Iisus Hristos, când vedem nu doar Omul (căci El este om adevărat pentru totdeauna) stând la dreapta Slavei, ci întreaga esență materială a lumii create în miezul misterului divin.

Iată trei exemple, pur și simplu pentru a sublinia faptul că evenimentele pe care Biserica ni le prezintă liturgic, în rugăciuni și în rânduiala slujbelor, s-au întâmplat cu adevărat în trecut, dar, în același timp, rămân, zi de zi, cât există lumea, o

realitate concretă, puternică a timpului prezent. În acest sens, a trăi și a înțelege aceste evenimente din interior, a le proclama și a arăta toată diversitatea și bogăția posibilităților umane este sarcina noastră de creștini. Este necesar ca aceste evenimente să ne transforme, în primul rând, participând la ele; în al doilea rând, înțelegându-le; în al treilea rând, apropiindu-ne de ele, căci fără aceasta vor rămâne fapte exterioare, străine și care nu ne privesc.

Doresc să subliniez câteva trăsături caracteristice ale slujbelor care se leagă de aceste evenimente. În primul rând, acțiunea liturgică, și în special sacramentul sau slujba în care ni se revelează activitatea divină transformatoare, este acțiunea întregii Biserici. Acțiunea liturgică este ceva realizat de Biserica vizibilă și invizibilă; ea privește pe Dumnezeu și pe oameni, atinge veșnicia și timpul. În sacramente, ea pătrunde timpul cu veșnicia și împletește astfel istoria și escatologia, încât evenimentele trecutului trec în prezent, acționând cu putere în timpul în care trăim.

Nu trebuie să uităm nici că laoții, poporul lui Dumnezeu, sunt mai mult decât ne imaginăm adesea. Poporul lui Dumnezeu nu sunt doar cei care au auzit și au citit, cei care au avut revelație de la un profet sau din Sfintele Scripturi. Ei sunt cei care, prin cuvânt, rostit sau scris, au primit cunoaștere personală, experiență personală; ei sunt cei pentru care cuvintele s-au dovedit a fi o ușă către o nouă experiență și cunoaștere. Poporul lui Dumnezeu nu sunt cei care au o Biblie; strict vorbind, poporul lui Dumnezeu sunt cei care ar putea să o scrie și să o proclame. Ei sunt cei care, din profunzimea cunoștințelor lor, din cunoașterea lor experiențială despre Dumnezeu, pot vorbi despre El așa cum vorbesc Sfintele Scripturi. Trebuie să ne amintim acest lucru, căci suntem chemați să fim poporul lui Dumnezeu și nu avem dreptul să ne mulțumim cu o împlinire parțială a chemării noastre. Noul Israel nu a moștenit o carte, ci o experiență; Noul Israel, adică Biserica, nu a moștenit cunoașterea, ci a fost inițiată în cunoaștere. Timp de secole, ușa a fost cuvântul - cuvântul rostit și cuvântul scris; Pentru Noul Israel, ușa către cunoașterea lui Dumnezeu, către cunoașterea lucrărilor și căilor lui Dumnezeu este Cuvântul, iar Hristos S-a numit pe Sine însuși ușa (Ioan 10:9).

Astfel, cadrul liturgic al sărbătorii se bazează pe experiența contemporană, imediată a ceea ce se vorbește; slujba nu este o elaborare poetică a amintirilor evenimentelor trecute, ci participarea zi de zi la evenimente care răsună veșnic și acționează puternic în lume. Această slujbă include Biserica vizibilă și invizibilă, deoarece rădăcinile ei sunt în Dumnezeu; s-a dezvoltat în toate generațiile și trebuie să ne copleșească, să ne înconjoare, altfel vom fi excluși tocmai de acele evenimente despre care vorbește slujba și pe care le dezvăluie.

La începutul acestei conversații am spus că sărbătorile, ca evenimente decisive în soarta umanității, a lumii, a cosmosului, ne aduc întotdeauna în comuniune cu

Domnul Iisus Hristos, Maica Domnului și cu sfinții și că participarea noastră la diverse sărbători este ceva mai rodnic decât o percepție teologică pur contemplativă a acestor evenimente.

Dacă ne gândim la Întrupare sau la Întâlnirea cu Domnul, la Înviere sau la revărsarea Duhului Sfânt asupra apostolilor, dacă ne gândim la viețile și morțile sfinților în mod abstract, nu vom intra niciodată în contact cu evenimentul. Contemplându-i pe Domnul și pe Maica Domnului, și pe toți cei care stau activ în centrul acestor evenimente, noi înșine trebuie să stăm ca și cum am fi printre ei, în imediata lor apropiere, precum mulțimile de oameni din trecut.

Vă voi da un exemplu. Isus din Nazaret, condamnat de Pilat, trădat de popor, abandonat de ucenicii săi, a fost dus la moarte pe Golgota. L-au dezbrăcat de haine și L-au pironit pe cruce. Și au răstignit pe alți doi împreună cu El, unul la dreapta și unul la stânga. La picioarele crucii stăteau Mama Lui și iubitul Său ucenicul Ioan, iar la o oarecare distanță femeile care Îl urmaseră pe tot parcursul predicii Sale. Lângă cruce se aflau călăii, spânzurătorii, soldații romani, iar în jurul ei o mulțime pestriță de oameni, profund dezbinați în ei înșiși. Preoții cei mai de seamă, scribii și fariseii erau prezenți, privind triumfător cum Cel care se numea Fiul lui Dumnezeu murea de moarte criminală din mâna cuceritorilor romani; râdeau, batjocoreau și se bucurau. În mulțime stăteau și mulți care primiseră de la Hristos harul vindecării și al mântuirii; cei care L-au ascultat cu încredere și, de asemenea, cei care au crezut că cuvântul Lui este o minciună, deoarece, dacă ar fi adevărat, ar fi fost condamnați de viața lor și ar fi trebuit fie să se schimbe, fie să piară... Unii sperau că El se va coborî de pe cruce, ca să poată crede fără griji; iar alții sperau că nu se va coborî de pe cruce, ca să-L poată respinge în siguranță pe El și teribila Lui învățătură despre iubirea absolută și uitarea completă de sine...

Putem privi această scenă așa cum privim o pictură (există multe astfel de picturi atât în Orient, cât și în Occident); dar ne putem întreba și: Unde este locul meu? Sunt eu unul dintre cei doi tâlhari răstigniți? Sau unul dintre soldații care trag la sorți pentru a moșteni haina Lui? Sau sunt eu una dintre femeile care stau la distanță, îndrăznețe, dar neajutorate? Împărtășesc eu misterul Mamei care nu spune un cuvânt în apărarea Fiului, care nu se roagă ca El să scape de ceea ce a venit să facă? Împărtășesc eu misterul ucenicului iubit? Unde mă aflu în mijlocul acestei mulțimi nestatornice, care mai întâi a strigat: „Osana!” și, la trei zile după ce a intrat în Ierusalim, a strigat: „Răstigniți-L!”? Astfel, putem aborda fiecare sărbătoare, întrebându-ne: Unde este locul meu aici? Ce judecată aduce această sărbătoare asupra mea? Mântuire sau distrugere? Și dacă nu mântuire, atunci ce trebuie să fac pentru a mă afla în împărăția vieții și nu în împărăția morții?

Aici ar fi bine să subliniem un alt aspect al problemei. În tragedia acestor sărbători (de exemplu, Întâlnirea Domnului, Răstignirea și, de asemenea, Intrarea Domnului în Ierusalim, când în gloria evenimentului se poate vedea abandonarea finală a Fiului Omului, Omului Suferinței, despre care vorbește profetul Isaia), atunci când suntem confruntați cu aceste mistere ale mântuirii noastre, nu trebuie să căutăm în noi înșine milă pentru Hristos. Hristos nu numai că nu are nevoie de ea, dar ar fi respins-o. Nici nu trebuie să oferim milă Maicii Domnului la picioarele crucii sau în templu, unde și-a adus Întâiul Născut ca jertfă sângeroasă adusă lui Dumnezeu. Trebuie să învățăm să nu experimentăm, ci să simpatizăm; nu trebuie să îndrăznim să regretăm soarta Maicii Domnului sau a lui Hristos răstignit; după ce am dobândit duhul lui Hristos, duhul Mamei Sale, putem suferi împreună cu Ei, dar nu suferința Lui sau a Ei; acest lucru este imposibil pentru noi. Ca suferința oricărei alte persoane, este dincolo de experiența noastră; trebuie să ne suferim propria suferință în unitate, în armonie cu El, cu Ea.

Aceasta trebuie să fie atitudinea noastră; trebuie să învățăm durerea compasiunii, trebuie să o purtăm; ca o sabie cu două tăișuri, această durere desparte totul în noi; separă lumina de întuneric, noul Adam de cel vechi, viața de moarte, ne demască și ne aduce goi față în față cu Dumnezeul Viu. Să trăim prin compasiune, prin propria noastră durere și durere, prin suferința noastră, dar nu prin milă sau regret.

Apoi sunt sărbătorile bucuriei și ale biruinței; dar aceste sărbători ale bucuriei și ale biruinței cer din partea noastră o pregătire specială, atentă. Nu putem intra în victoria lui Dumnezeu, în victoria Maicii Domnului, nu putem intra în victoria sfinților care au intrat în veșnicie prin poarta cea strâmtă și și-au vărsat sângele pentru a dobândi Duhul Sfânt - nu putem intra cu ușurință în aceste evenimente: pentru a împărtăși această bucurie, trebuie să găsim în noi ceva asemănător acelor evenimente pe care le cântăm și le slăvim. Altfel, vom fi ca - și acest lucru se întâmplă și se întâmplă adesea - cei care Îi permit lui Hristos să poarte crucea, așteptând că vor moșteni învierea.

Uitați-vă ce s-a întâmplat pe drumul spre Cezareea lui Filip. Hristos, pe care Apostolul Petru îl mărturisește a fi Fiul lui Dumnezeu, le vestește ucenicilor că se suie la Ierusalim și că Fiul Omului, adică Însuși Hristos, va fi dat în mâinile oamenilor, va suferi umilință și judecată nedreaptă, suferințe trupești și sufletești și că a treia zi va învia. Și atunci doi dintre ucenici, care își aminteau din tot ce auziseră doar promisiunea victoriei, rămânând surzi la cuvântul despre prețul victoriei, cer: Dă-ne să ședem, unul la dreapta Ta și celălalt la stânga Ta, în slava Ta. Hristos nu-i refuză; îi aduce chiar în miezul conversației și întreabă: Puteți voi să beți paharul pe care-l beau Eu și să fiți botezați cu botezul cu care sunt botezat Eu? Cu alte cuvinte: Sunteți gata să rămâneți cu Mine când se lasă

noaptea și teroarea Mă învăluie? Veți rămâne cu Mine în abandonarea mea, când voi fi învins, hulit, ucis? Veți trece prin tot ce este destinul meu, până când voi deveni biruitor? Și ei răspund cu încuviințare. Prin afirmația lor, ei mărturisesc că sunt gata să-i fie prieteni, orice s-ar întâmpla; căci asta face un prieten: disponibilitatea de a nu pleca, orice s-ar întâmpla. Și Hristos pare să le spună: Da, veți împărtăși soarta mea; dar cât despre a sta la dreapta și la stânga Mea - cui i-a fost pregătit, i se va da. Cu alte cuvinte: de ce vă îngrijorați de ziua biruinței? Voi uita pe cei care au rămas prietenii mei credincioși în zilele încercării?

Aceasta este condiția care ne este dată pentru a putea intra în misterul gloriei și biruinței Sale, pentru a nu rămâne în afara acestor evenimente, păstrând o amintire superficială a lor, dar neschimbată, rămânând în amurgul unei lumi în care lumina a strălucit odată, dar a dispărut din nou.

De aceea ne pregătim pentru Postul Mare timp de săptămâni, de aceea în timpul Postului Mare ne apropiem treptat de momentul în care uităm de noi înșine și contemplăm doar pe Hristos răstignit.

Numai după ce ne vom judeca pe noi înșine și ne vom corecta viața, numai după ce vom contempla căile lui Dumnezeu și taina Slujitorului lui Dumnezeu cel pătimit (Isaia 42:1; Matei 12:18) vom putea intra în slava Învierii, nu doar ca spectatori, pentru a nu fi orbiți o clipă de slava Lui, ci luminați și luminați pentru totdeauna. Ar fi greșit să simțim milă de Hristos cel pătimit sau să ne gândim la noi înșine în mijlocul evenimentelor glorioase din viața Dumnezeului-om, a Născătoarei de Dumnezeu și a sfinților; aici sunt posibile doar sentimente de adevărată prietenie, fidelitate și uitare de sine. Dacă vrem ca evenimentele semnificate de sărbători să ne atingă, să ne schimbe, să ne transforme, trebuie să ne pregătim pentru fiecare dintre ele; trebuie să ne gândim profund la viața noastră și la sărbătoarea dată și apoi, eliberându-ne printr-o pregătire atentă, inspirată și inspiratoare, să ne îndreptăm toate grijile și gândurile către Domnul, Maica Domnului și sfinții lui Dumnezeu.

Sărbătoarea, la fel ca evenimentul pe care îl descrie, este o intruziune a eternității în timp; prin evenimentul semnificat de sărbătoare, eternitatea divină se intrude în timp; și atunci când ne amintim aceste evenimente, devenim participanți astăzi la acel eveniment, nepieritor și eficient, care ne permite să ne împărtășim din trecut, deoarece acest trecut este conținut în eternitatea care s-a intrudit în el.

Veșnicia nu este în viitor; veșnicia este Dumnezeu Însuși și soarta lui Dumnezeu; în fiecare clipă, de fiecare dată când intrăm în soarta lui Dumnezeu, de fiecare dată când suntem acolo unde este Dumnezeu, există toate evenimentele istoriei,

trecute, prezente și viitoare. În Divina Liturghie, acest lucru devine foarte clar. Una, singura Euharistie a fost celebrată: Cina cea de Taină a Domnului Iisus Hristos și a ucenicilor Săi. Și când celebrăm Liturghia, când puterea Duhului Sfânt umbrește Sfintele Daruri și pe credincioși și umple locul și timpul, chiar în acel moment din timp participăm la veșnicie în acea unică liturghie care a fost celebrată odată: suntem în Cenacul de Sus al Sionului.

Aceasta se aplică fiecărui eveniment care ni se revelează în sărbători, tocmai pentru că sunt evenimente în care Dumnezeu intră în istorie; și de fiecare dată când intrăm în Împărăția lui Dumnezeu, participăm la un eveniment sau altul. Sărbătorile nu sunt niciodată pură aducere aminte; nu ne amintim de trecut, trăim mereu în prezent, ci într-un prezent care nu este legat de niciun număr, ci de acel prezent care este Ziua Domnului.

Am spus deja că o sărbătoare nu este pur și simplu un monument, o amintire a unui eveniment care a avut loc la un anumit moment, uneori în trecutul foarte îndepărtat, nu o reproducere a ceva ce s-a întâmplat în trecut și aparține trecutului; o sărbătoare este un moment în care participăm la un eveniment care își are rădăcinile în veșnicie, în Dumnezeu, în însăși veșnicia lui Dumnezeu și, prin urmare, rămâne contemporan de la o zi la alta, din secol în secol, din mileniu în mileniu, până când istoria lumii se încheie, totul se oprește și își găsește plenitudinea escatologică. Și pentru că sărbătorile sunt evenimente la care participăm, și nu doar ni le imaginăm, fiecare sărbătoare începe cu ceva timp înainte de eveniment și se termină cu ceva timp după acesta.

În același fel, în viața noastră obișnuită, evenimentele încep fie prin accidente care duc la ele, fie prin pregătire conștientă, pentru că le așteptăm. Când prevedem nunta cuiva sau moartea cuiva, trecem printr-o pregătire foarte complicată. Punctul central al acestei pregătiri este evenimentul pe care îl așteptăm fie cu bucurie, fie cu groază, iar cele două abordări posibile coincid sau se împletesc, uneori cu o mare complexitate. Acest lucru se întâmplă atunci când o femeie așteaptă un copil; pe parcursul întregii perioade ea se schimbă, iar întregul mediu din jurul ei se adaptează treptat la evenimentul viitor. Acest lucru se întâmplă atunci când un membru al familiei este amenințat de moartea iminentă... Timpul trece lin, apropiindu-se inexorabil de eveniment, iar uneori ținem pasul cu el, iar alteori rămânem în urmă și ne grăbim.

Am luat două exemple: nașterea unui copil și moartea unei persoane dragi. Aplicați aceste cuvinte la nașterea Fiului lui Dumnezeu în lume, aplicați aceste imagini la ziua în care Fiul Omului, respins de oameni, moare în afara zidurilor orașului și veți înțelege la ce fel de pregătire mă gândesc. Dar acestea sunt doar cele două exemple cele mai importante. Fiecare sărbătoare, fiecare dintre aceste momente de cotitură din istorie pe care ni le amintim - sărbătorile Domnului,

sărbătorile Maicii Domnului și primele lor roade, sărbătorile sfinților - toate sunt precedate de un timp în care întreaga lume se pregătește și numai oamenii, din păcate, prea adesea rămân indiferenți. Steaua din Betleem a fost răspunsul întregii lumi create vizibile la venirea lui Hristos. Cutremurul, întunecarea soarelui, deschiderea mormintelor au fost răspunsul așa-numitei materii la moartea lui Hristos. Oamenii, cu excepția câtorva, au rămas insensibili și indiferenți.

Sărbătorile pe care le-am menționat, Nașterea Domnului și moartea lui Hristos care duce la Înviere, sunt tipice pentru două clase de sărbători. Unele sărbători sunt în întregime vesele, altele sunt pline de tristețe, dar există și unele în care tristețea este ascunsă sau în care bucuria strălucește nesigură, timidă, precum lumina liniștită despre care cântăm la Vecernie. Unele sărbători sunt în întregime vesele, de exemplu Învierea. Cum le putem trece cu vederea? Sunt începutul unei vieți noi... Și altele sunt atât de triste încât, dacă am putea simți tristețea lor, mâinile noastre nu s-ar ridica la lucru...

Cuvântul rusesc „sărbătoare” provine de la cuvântul „idlio”, adică fără muncă; în limbajul omenesc - când inima este atât de plină de bucurie, de o bucurie cerească, dătătoare de viață, triumfătoare, încât nu mai este loc pentru griji obișnuite, pământești; și există zile atât de pline de durere încât nu ne pasă de activitățile pământești.

Aceasta ar putea și ar trebui să fie percepția creștinului asupra sărbătorilor și cât de departe este de atitudinea sentimentală pe care unele cărți spirituale încearcă să o trezească în noi. Ar trebui să fie o tristețe profundă, o tristețe a compasiunii, o tristețe a responsabilității, o tristețe sau o bucurie a solidarității oamenilor care sunt una cu participanții la eveniment. De aceea, pregătirile pentru fiecare mare sărbătoare durează mult timp. Postul Mare durează multe săptămâni, la fel și Nașterea Domnului. Toate lecturile și rugăciunile bisericești și chiar melodiile se concentrează treptat asupra evenimentului așteptat. Suntem pregătiți treptat prin profeții, indicii; astfel încât conținutul sărbătorii, consecințele ei pentru noi, semnificația ei în istoria omenirii, importanța ei pentru întregul cosmos devin din ce în ce mai clare, până când, în sfârșit, trecem prin toate pregătirile și vedem zorii multicolori ai sărbătorii și suntem gata să-i întâmpinăm lumina deplină.

Și așa cum evenimentele umane nu se termină brusc, ci slujesc ca început a ceva nou, tot așa după noi se întoarce din adâncurile evenimentului escatologic la viața noastră de toate zilele, cu care acest eveniment trebuie să crească împreună prin noi.

În unele cazuri, o sărbătoare duce la alta. Sfântul Ioan Gură de Aur spune despre Nașterea lui Hristos că, oricât de mare ar fi această sărbătoare, lumina ei

deplină ni se revelează abia la Bobotează. Aceste sărbători sunt legate între ele: Dumnezeu intră în lume ca un Prunc neajutorat și lipsit de apărare; El crește până la înălțimea deplină a Fiului Omului și, în acel moment, Dumnezeu mărturisește despre El că este Fiul Unul Născut al lui Dumnezeu. Apoi își începe slujirea pământească, care Îl va conduce la Ghetsimani, la Cruce și Înviere. O sărbătoare pare să se estompeze, dar vedem în lecturile Evangheliei cum crește împreună cu viața și pregătește deja următorul eveniment. Tot mai tare și mai clar auzim apropierea evenimentului viitor, care va împlini trecutul. La fel este și cu Paștele: Învierea lui Hristos ne conduce la Pogorârea Duhului Sfânt, Paștele duce la Rusalii și, oricât de mare ar fi sărbătoarea Paștelui, împlinirea ei, desăvârșirea ei în plenitudine, este pe Treime.

Aș dori să vă atrag atenția asupra a încă două trăsături comune ale sărbătorilor. Sărbătorile nu sunt evenimente impersonale; Dumnezeu acționează personal în fiecare sărbătoare, dar la fel face și omul. Fiecare sărbătoare este legată de una sau mai multe persoane care se află în centrul acțiunii divine. Întruparea este posibilă deoarece Maica Domnului participă la ea. Teofania, Botezul Domnului, este legată de mărturia lui Ioan Botezătorul. Schimbarea la Față are loc în prezența a trei ucenici; Rusaliile includ întregul grup de ucenici ai lui Hristos. Când ne concentrăm asupra sărbătorii în sine, ochii și inima pot percepe doar acțiunea lui Dumnezeu în această mare zi. Nu ne putem lua atenția de la Fiul lui Dumnezeu care a devenit Pruncul din Betleem; la Bobotează ne amintim doar de Mielul lui Dumnezeu intrând în ultima Sa slujire; ne amintim doar de uimitoarea revelație a Sfintei Treimi din ziua Rusaliilor. Nu suntem capabili, cu mintea, inima sau toate simțurile noastre umane, să percepem mai mult decât însăși esența evenimentului. Însă când evenimentul a avut deja loc, când ceea ce s-a întâmplat se află în fața noastră, putem privi cu atenție la cei care au jucat rolul escatologic decisiv în evenimentul în sine.

În ziua de după sărbătoarea Nașterii Domnului, când nu ne puteam lua atenția de la Fiul lui Dumnezeu, care S-a arătat ca Fiul Omului, la Vecernie și Utrenie ne îndreptăm către Maica Domnului. Iar după Bobotează, la Vecernie și Utrenie în ziua următoare, centrul viziunii noastre spirituale și al gândurilor noastre este Ioan Botezătorul. După Rusalii, primind darul Duhului Sfânt și în El - o cunoaștere fără precedent a lui Dumnezeu, stăm cu venerație și uimire în fața Acelei Ipostase Divine Care a creat această minune și, de aceea, ziua următoare este pentru noi sărbătoarea Sfântului Duh.

Acum nu voi încerca să enumăr toate sărbătorile și toate numele asociate cu ele. Ei bine, de exemplu, în ziua de după Nașterea lui Ioan Botezătorul ne pomenim de părinții lui, iar după Nașterea Fecioarei Maria - de părinții ei; așadar, niciunul dintre cei care au jucat un rol decisiv în pregătirea sau desfășurarea evenimentului nu este uitat sau exclus din cauza inrecunoștinței noastre: Biserica

este recunoscătoare și ne cheamă să ne amintim de participanții de neînlocuit la eveniment.

Există și alte consecințe ale sărbătorilor, pe care le-am menționat deja. Pe de o parte, sărbătorile Domnului sunt economia mântuirii, acestea sunt evenimentele care fie produc mântuirea lumii, fie îi dezvăluie profunzimea. Răstignirea și Învierea ne construiesc mântuirea, așa cum o face Crăciunul, iar Schimbarea la Față și Înălțarea la Cer ne dezvăluie incredibila profunzime a relației dintre Dumnezeu și om, întreaga lume creată. Dar nu numai în evenimentele referitoare la Însuși Iisus Hristos sau la Maica Domnului ni se revelează lucrarea mântuirii, ci și prin sfinți. Lucrarea mântuirii noastre are întotdeauna un caracter escatologic, este ca o străpungere a lui Dumnezeu sau a veșniciei în timp și istorie, sau o cufundare a întregii imensități a Divinului în granițele lumii create. Și în limitele lumii create, în limitele timpului nostru istoric, unii oameni - bărbați, femei și copii - înțeleg ceea ce se întâmplă, harul divin îi atinge, îi regenerează și, la rândul lor, devin instrumentul unor fenomene noi, fără precedent, în viață. Un sfânt nu este pur și simplu un om care și-a găsit mântuirea pentru sine; Un sfânt este un eveniment în istoria omenirii, deoarece în el și prin el realitatea escatologică există și acționează în lumea timpului și a spațiului. Și dacă vorbim despre sfințirea timpului atunci când sărbătorim ziua unui sfânt, sau despre sfințirea timpului prin amintirea liturgică la ceasul al treilea a darului Duhului Sfânt, la al șaselea a răstignirii lui Hristos, la al noualea a morții Fiului Omului pe cruce, aceasta înseamnă că nu ne amintim pur și simplu cu rugăciune o persoană sau un fapt din trecut, ci ne aflăm în fața unui eveniment escatologic care a intrat în viață și a devenit o experiență personală. Sfântul Serafim, Sfântul Serghie, Sfântul Albanie [8] , toți sfinții cunoscuți și necunoscuți, sunt o prezență escatologică în timp, iar celebrându-le memoria, venerându-i, urmându-le învățătura, intrăm în destinul lor și devenim, de asemenea, părtași la acțiunea escatologică a lui Dumnezeu în lumea noastră.

Așadar, deși putem simți o mare bucurie în celebrarea memoriei unui sfânt, de fapt, așa cum ar trebui, facem mai mult decât să ne amintim de el: intrăm în comuniune personală cu el, căci dacă recunoaștem comuniunea cu sfinții și recunoaștem că trebuie să fim ucenicii lor, sfântul este cu adevărat al nostru. Aceasta conferă sărbătorilor o dimensiune atotcuprinzătoare; ele includ întreaga istorie și omul în ea, îmbrățișează întreaga realitate cosmică. Sărbătorile sunt acte ale lui Dumnezeu, dar dincolo de acestea, deoarece ne privesc pe noi și pe toți cei care au trăit înaintea noastră, în special pe sfinți, toate aceste numeroase sărbători împletite semnifică evenimente escatologice care, în cele din urmă, implică responsabilitatea noastră. De aceea este atât de important să simțim „comuniunea sfinților”. Aceasta arată că întreaga umanitate este un singur și puternic flux de viață, că suntem cu toții perfect împletiți, că suntem chemați nu doar să fim purtați, ci și să purtăm, nu doar să fim un loc de locuit, ci și să

acționăm și să fim. Dacă ne-am gândi la istoria Bisericii, la istoria umanității, din acest punct de vedere, atunci fiecare eveniment din calendarul Bisericii ar căpăta o semnificație reală pentru noi; ne-am pregăti pentru ele și le-am aștepta, ele ar fi o forță transformatoare în viața noastră. Până nu vom înțelege acest lucru, până nu vom învăța să le trăim în acest fel, să le trăim în acest fel, să le proclamăm în acest fel, vom rata ceva care este de mare importanță în experiența și viața Bisericii.

Despre Liturghia Divină [9]

Londra, 1974.

Aș vrea să ne gândim astăzi la Liturghia Divină, să ne gândim la ce este ea, să ne gândim la cum putem participa la ea nu doar în timpul slujbei în sine - aici participăm cât putem, cu inima și sufletul nostru, ci și să participăm într-un alt mod, pe care oamenii nu și-l amintesc întotdeauna și adesea, dar care ar putea constitui o participare foarte profundă și fundamentală la ea. Voi vorbi despre asta în a doua cuvântare, dar acum aș vrea să mă gândesc cu voce tare împreună cu voi la ce este liturghia.

În centrul Divinei Liturghii se află jertfa lui Hristos pe cruce; și întregul Vechi Testament ne pregătește să înțelegem această jertfă a lui Hristos, în special acea parte a Vechiului Testament pe care nu o percepem întotdeauna cu mare înțelegere - legile despre jertfe. Se pune adesea întrebarea: de ce au fost instituite aceste jertfe? Ce sens ar fi putut avea oferirea unui miel ca jertfă de ispășire pentru Dumnezeu? Poate fi sângele animalelor mute cu adevărat o justificare și purificare pentru om? Și aici trebuie să înțelegem ce s-a întâmplat și la ce atrage atenția Vechiul Testament cu această lege. Pentru a face acest lucru, trebuie să ne transportăm cu inima și sufletul în vremuri care nu mai sunt ale noastre, dar pe care le putem înțelege cu ușurință dacă ne gândim la următoarele: un bărbat beat conduce o mașină și ucide un trecător; ce s-a întâmplat? Pentru că unul a comis o nedreptate - celălalt a plătit cu viața. Acesta este chiar miezul ideii de jertfă în raport cu păcatul uman.

Imaginați-vă cadrul Vechiului Testament: triburi evreiești nomade, care conduceau turme întregi de oi și alte animale. Un miel se naște în turma unui

proprietar - nu a unuia bogat, pentru că nu existau oameni bogați. Vedem, folosind exemplul povestirii din Vechiul Testament despre viața regelui David (2 Samuel, capitolul 12), ce fel de relație exista între proprietarul-păstor și mielul care i s-a născut. Acest miel nu este doar viitoarea lui bogăție; acest miel s-a născut ca și cum ar fi fost în familie, este drag, este fragil, este mic, necesită protecție, are nevoie de afecțiune, de căldură. În această poveste din viața regelui David, ni se spune cum, ispitit, a luat soția unui alt bărbat, care lupta mereu în război. Profetul Natan vine la el și vrea să-l aducă la realitate; dar nu-l mustră direct, îi spune o parabolă. Era un om sărac și avea un singur miel; se născuse în casa lui, îl hrănea, îl îngrijea, îl iubea cu tandrețe; Nu avea pe nimeni altcineva pe lume, ea era ca o fiică pentru el. Și avea o vecină bogată, la care a venit un oaspete. Vecinul bogat avea multe vite, dar îi era milă de vitele sale; a luat mielul de la sărac, l-au tăiat, au ospătat... Ce a spus David la aceasta? El a spus indignat: Omul acesta trebuie pedepsit - a luat cel mai prețios lucru pe care îl avea săracul, nu i-a mai rămas nimic... Și atunci Natan i-a spus: Ești un om bogat; Urie avea o singură comoară - soția lui, pe care o iubea, care era totul pentru el; Tu ești regele, ai totul, dar i l-ai luat... În această poveste surprindem relația tandră, caldă care exista între proprietar și oaie, între păstor și turma sa.

Vedem asta în povestea Mântuitorului Hristos despre oaia pierdută. Vorbind într-un mod „ocupat de afaceri”: ei bine, o oaie s-a dus la munte - chiar ar trebui să lăsăm 99 de oi care pot și ele rătăci, care pot fi și ele atacate de un lup, care pot fi și ele jefuite de tâlhari? Bineînțeles că nu! Se va naște o altă oaie, o vom înlocui pe cea pierdută și gata. Dar aceasta nu este o abordare ocupată de afaceri, ci o atitudine complet diferită. Oaia care s-a dus la munte este un miel din turma lui, s-a născut în turma lui; probabil că a purtat-o, mică cum era, pe umăr, în brațe când se deplasa dintr-un loc în altul; a protejat-o de boli, și de frig, și de foame, și de animalele de pradă, și de grosolănia altor oi. Și pentru el ea nu este doar (ca și pentru noi, neobișnuiți cu o astfel de viață) o oaie care poate fi înlocuită de mii de alte oi atunci când se nasc: este bășținașă, a lui... Și pleacă să o caute.

Și astfel, când ne gândim la jertfa Vechiului Testament, trebuie să înțelegem cu ce sentiment gândește o persoană despre oaia pierdută, despre oaia care trebuie să moară. Deodată, Domnul îi spune:

Ești un om păcătos, trăiești impur înaintea Mea, săvârșești nelegiuire; și pentru că săvârșești nelegiuire, trebuie să-ți ucizi una din oi cu mâna ta și să alegi mielul fără prihană, cel mai curat, cel mai frumos, pe care îl admiri, care este o bucurie pentru tine, ca un copil în propria ta casă... - Dar de ce? De ce să fac asta? - Pentru că nelegiuirea celui vinovat cade ca suferință asupra celui nevinovat; ucide-l și întreabă-te: poți să te comporți din nou cu trădare, cu impuritate, cu

nedreptate? Te uiți cine plătește pentru păcatul tău, te uiți, te întrebi: asupra cui cade blestemul păcatului tău?..

Și astfel, din secol în secol, în Vechiul Testament, oamenii au fost crescuți cu ideea că păcatul meu va cădea cu siguranță ca suferință, chin, moarte asupra celui nevinovat, niciodată asupra celui vinovat - vinovatul se va putea apăra. Cel nedrept, ca mine, se va putea apăra; dar cel iubit, pur, fragil, lipsit de apărare - asupra lui va cădea toată suferința și toate consecințele păcatului meu. Mai mult, Vechiul Testament, în acest sens, a fost nemilos față de om: trebuie să alegi mielul cel mai pur, cel mai frumos, trebuie să-l aparte din turmă pentru moarte, trebuie să-l sacrifici, trebuie să simți cu propriii tăi ochi, aproape trupește, ce înseamnă păcatul... Păcatul înseamnă moarte, suferință, groaza fricii muritoare pentru o creatură nevinovată; iar păcatul tău este suferința lui sau a ei.

Atunci devine clar cum păcatul devine ucigaș. Acest lucru a fost experimentat la vremea ei, în măsura ei, o măsură mare, teribilă, de către femeia prinsă în adulter. Probabil vă amintiți povestea din capitolul opt al Evangheliei după Ioan: au luat o tânără în adulter, au adus-o înaintea scaunului de judecată al lui Hristos: așa ne-a poruncit Moise să o ucidem cu pietre: și ea a fost luată. Ce spuneți la aceasta?... Nu voi vorbi acum despre ce a spus Hristos; vreau să vă atrag atenția asupra acestei tinere. Ea, prin frivolitate, a sedus-o, a dus-o, a păcătuit; ca noi toți, probabil s-a gândit: mă voi pocăi la vremea cuvenită; de data aceasta se va întâmpla, nu va mai fi alt moment... Și dintr-o dată s-a dovedit că aceasta este ultima dată, pentru că au luat-o, și ea stă înaintea lui Hristos și cunoaște legea. Și înțelege trupește, spiritual, cu toată ființa ei, că păcatul și moartea sunt unul și același lucru; pentru că a păcătuit, acum va muri; înțelege că înaintea scaunului de judecată al lui Dumnezeu, păcatul implică moartea... Este același fel de experiență ca în cazul păstorului și al mielului. Moartea și păcatul ni se par atât de diferite; ni se pare că nu au nimic în comun: păcătuiesc în fiecare zi, voi muri cândva, mai târziu. Dar dintr-o dată se dovedește că nu sunt, că Apostolul Pavel avea dreptate când spunea că moartea este rodul păcatului (Romani 5:12); avea dreptate cartea Genezei, care ne spune la început că omul a păcătuit - și moartea a intrat în lume. Acest lucru ni se pare îndepărtat, ireal; dar cât de real a devenit pentru această tânără femeie, care într-un moment de păcat s-a trezit brusc în fața morții, a morții finale, a morții serioase - nu moartea cândva, ci chiar acum. Și o moarte crudă: să fie lapidată, să moară singură, respinsă de toți... Același lucru l-a trăit și păstorul, care și-a pus păcatul asupra oii sale iubite, care pierea din cauza acestui păcat.

Acesta este sensul jertfei din Vechiul Testament și de aceea Vechiul și Noul Testament (Vechiul Testament profetic, Noul Testament deja cu ochii noștri) ne vorbesc despre Hristos ca miel: Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatul lumii (Ioan 1:29), El ridică tot păcatul lumii. El, cel fără prihană, curat, fără păcat,

trebuie să moară, pentru că a vrut, de bunăvoie a vrut să devină al nostru, al nostru; El nu mai este doar Dumnezeul cerurilor, El este un om pe pământ. Un om fără păcat, curat, ca o oaie care era curată, fără prihană; și pentru că păcatul se conturează în jurul Lui, acest păcat cade asupra Lui ca un blestem și o moarte. Hristos este născut pentru moarte; chiar și Pruncul din Betleem, ca un miel nou-născut, este născut pentru a fi o jertfă sângeroasă; și când în noaptea de Crăciun stăm înaintea ieslei lui Hristos, trebuie să înțelegem ce înseamnă aceasta. De obicei, icoana Nașterii lui Hristos ne arată o iesle. Există o icoană greacă veche în care totul este înfățișat așa cum suntem obișnuiți: peștera, Fecioara Maria, Iosif, păstorii, îngerii, animalele și Magii; doar un lucru din ea nu este ca alte icoane: în loc de ieslea obișnuită, Hristos zace pe altar. Un altar înalt de piatră, și El zace ca un miel. El zace pentru că S-a născut pentru a fi junghiat pentru păcatele omenești; chiar în primul moment al existenței Sale ca om, El este o jertfă.

Și în botezul Domnului aceeași imagine reiese. Apoi, în noaptea de Crăciun, Mântuitorul s-a născut prin voia Tatălui și în ascultare. Dar acum nu mai este un Copil, acum este un Om matur, Iisus Hristos. Apoi Consiliul Divin, decizia divină a determinat mântuirea noastră prin moartea pe cruce a Dumnezeului-Om; dar acum nu numai Dumnezeu decide - Omul Iisus Hristos trebuie să îndeplinească ceea ce Dumnezeu întrupat a luat asupra Sa prin întrupare. Hristos vine la Iordan. Înaintea Lui, mulți oameni au venit aici - simbolic, figurativ pentru a-și spăla păcatele. Se cufundau în aceste ape, iar aceste ape păreau să-i îngreuneze cu păcatul omenesc; spălau păcatul, iar acest păcat părea să rămână în ape cu greutatea, cu moartea puterii sale ucigașe. Hristosul cel fără păcat, nevinovat, se cufundă în aceste ape; El nu are nimic de spălat, El este pur, dar Se cufundă în aceste ape moarte și ucigătoare, Se cufundă în păcatul omenesc și se ridică din aceste ape, ca și cum ar fi luat asupra Sa acest păcat și ar fi curățit aceste ape prin scufundarea Sa în ele. Apele Iordanului poartă puritatea pe care au dobândit-o prin faptul că Hristos a luat asupra Sa tot păcatul de pe ele, Dumnezeu-omul le-a sfințit prin atingerea Sa. Suntem în aceeași poziție în raport cu Hristos ca păstor, ca stăpânul Vechiului Testament în raport cu acel miel, cu acea oaie pe care trebuie să o junghie, pe care o dă morții, pentru că El însuși este păcătos.

Nu știm cum să simțim asta. Hristos a trăit acum două mii de ani; icoanele au înnobilat aceste imagini teribile, liturghia a înnobilat tot ce s-a întâmplat. Privim icoanele care înfățișează răstignirea, dar nu-L vedem pe Omul Iisus Hristos murind pe cruce: pacea victoriei a căzut peste aceste imagini teribile. Dar nu îndrăznim să uităm asta; cum putem uita asta, cum putem vedea în liturghie doar o slujbă frumoasă, o liturghie care ne spune atât de mult și ne dăruiește atât de mult infinit?! Nu putem vedea prin această frumusețe realitatea teribilă, tragică a ceea ce înfățișează? Moartea nu este frumoasă; poate fi maiestuoasă, dar nu

este frumoasă. Martiriul poate fi grandios de maiestuos - dar nu poate fi frumos; și trebuie să ne desprindem de imaginile familiare pe care ni le prezintă slujbele bisericești, în realitatea evenimentelor în sine.

Și putem experimenta acest lucru peste tot, în întreaga slujbă divină. Crucea, răstignirea, la care privim, înfățișează pentru noi jertfa și victoria lui Hristos, dar nu îndrăznim să vedem în ea doar victoria. Veșmintele preoțești înfățișează pentru noi slava regală a lui Hristos cel victorios, dar nu îndrăznim să uităm cu ce preț l-a costat această urcare pe tron pe Fiul Omului. Se spune adesea că slujba episcopală este cumva concentrată în jurul episcopului; da, dacă am putea vedea ce reprezintă el; dacă am putea să ne amintim în diversele acțiuni care îl înconjoară imaginile teribile, și nu cele luminoase, ale Noului și Vechiului Testament. Marele preot intră în templu, stă în mijloc, în văzul tuturor, și îi scot veșmântul de afară - nu este aceasta o imagine a modului în care în noaptea Patimilor l-au dezbrăcat pe Hristos de veșmintele Sale, iar El a rămas singur, în văzul tuturor, gata să fie bătut, să fie făcut de rușine, să fie batjocorit? Hristos îi spune lui Petru: Va veni vremea când îți vei întinde mâinile și altul te va încinge și vei merge unde nu vrei (Ioan 21:18). Și marele preot își ridică mâinile și îi pun un brâu, ceea ce semnifică pregătirea pentru o ispravă, pentru muncă. Putem vedea în aceasta doar slujba adusă marelui preot; putem vedea și această imagine teribilă care stătea înaintea lui Petru când Hristos l-a avertizat de moartea cu care va muri. Mitra reprezintă o coroană de spini; suntem liberi să o vedem sau să nu o vedem, suntem orbi sau nu... Și în primul rând, înainte de slujbă, preotul îmbracă o cămașă albă, care reprezintă inocența, puritatea, însăși puritatea unui miel, a unei oi care merge la tăiere. Toate acestea sunt imagini, dar le putem vedea sau putem fi orbi. Și putem spune același lucru despre tot ce se întâmplă în biserică. Este foarte înfricoșător doar atunci când ne lăsăm orbiți de frumusețe, fermecați de armonia a tot ceea ce este și nu vedem ce reprezintă. Hristos este Mielul născut în moarte, pus într-o iesle, care reprezintă deja altarul; Mielul născut într-o peșteră, care prefigurează deja peștera funerară din acea grădină, unde trupul Său neînsuflețit - sau, mai simplu spus, mai acut: un cadavru - va fi pus după o moarte cumplită pe cruce. Și întregul drum al vieții Sale Îl conduce la Cina cea de Taină. Relatarea Cinei Cea de Taină la diverși evangheliști descrie pe deplin cina Paștelui evreiesc, dar un lucru lipsește. Centrul nopții Paștelui evreiesc era mielul junghiat care urma să fie împărțit. Și niciunul dintre evangheliști nu menționează un miel, pentru că centrul Cinei Cea de Taină este Cel care este Mielul. Mielul Vechiului Testament, mielul jertfei, era doar o imagine, o pregătire pentru ca noi să o înțelegem și să o vedem. Aici nu este nevoie: printre ucenici este Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii, venind la moarte, la răstignire. Voi vorbi despre conținutul Cinei Cea de Taină în alt sens mai târziu, în al doilea discurs, dar acum vreau să vă atrag atenția asupra unora dintre caracteristicile sale din acea noapte și din liturghia noastră.

Tocmai am încercat să vă explic că jertfa Vechiului Testament a fost o viziune a ceea ce urma să se împlinească în realitate, în ordinea mântuirii noastre; este o parabolă, este o imagine. Această imagine a fost poate făcută mai vie și mai ușor de înțeles de către profeți. Amintiți-vă, de exemplu, de profetul Isaia, care spune despre Hristos: Iată, Robul Meu... câți s-au uimit de tine, atât de denaturată era fața Lui mai mult decât a oricărui om și înfățișarea Lui mai mult decât a fiilor oamenilor! Așa va uimi El multe popoare; împărații își vor închide gura înaintea lui; căci vor vedea ceea ce nu li s-a spus și vor înțelege ceea ce nu au auzit. Doamne, cine a crezut în vestea noastră? Și cui i s-a descoperit brațul Domnului? El a crescut înaintea Lui ca o odraslă fragedă și ca o rădăcină care iese dintr-un pământ uscat; nu are nici formă, nici frumusețe. Și L-am văzut și nu avea nicio formă ca să ne-L dorim. Era disprețuit și părăsit de oameni, un om al durerii și obișnuit cu durerea; și ne-am ascuns fețele de El. El a fost disprețuit și noi nu L-am ținut în seamă; dar El a luat asupra Sa neputințele noastre și a purtat necazurile noastre; totuși, L-am considerat lovit, lovit de Dumnezeu și smerit. Dar El a fost rănit pentru fărădelegile noastre, a fost zdrobit pentru fărădelegile noastre: pedeapsa care ne-a adus pacea a fost peste El. Și prin rănile Lui am fost vindecați. Noi toți am rătăcit ca niște oi, fiecare ne-am întors pe calea lui; dar Domnul a făcut să cadă asupra Lui nelegiuirea noastră a tuturor. El a fost asuprit și smerit de bunăvoie și nu Și-a deschis gura; a fost dus ca o oaie la junghiere și ca un miel mut înaintea celor ce-l tund, așa nu Și-a deschis gura. A fost luat din închisoare și de la judecată; cine poate spune generația Lui? Căci a fost izgonit din țara celor vii, pentru fărădelegile poporului Meu a fost lovit. I-au pus mormântul laolaltă cu cei răi și nu s-a găsit vicleșug în gura Lui. Totuși, Domnul a vrut să-L zdrobească și L-a dat pradă durerii. Dar când sufletul lui va ispăși păcatul, va vedea sămânța Lui, care va trăi mult; Și voia Domnului va prospera în mâna Lui. El va vedea truda sufletului Lui și se va sătura; prin cunoștința Lui, Robul Meu cel drept va îndreptăți pe mulți și le va purta nelegiuirea. De aceea, Îi voi da o parte cu cei mari și va împărți prada cu cei puternici, pentru că Și-a vărsat sufletul până la moarte și a fost numărat cu cei fărădelegi, a purtat păcatul multora și a mijlocit pentru cei fărădelegi (52:13-53:12). Și despre Maica Domnului: Bucură-te, stearpă, nenăscută, strigă și strigă, tu care n-ai suferit la naștere, căci cea părăsită are mult mai mulți copii decât cea care are soț, zice Domnul (54:1). Acestea sunt imaginile jertfei, aceste cuvinte profetice: întregul Vechi Testament pregătea venirea Mielului lui Dumnezeu, ca să Se nască în moarte, să ia păcatul asupra Sa, să propovăduiască adevărul, să descopere sfințenia, să Se dea liber chinului, să moară pe cruce și, prin moarte, să biruiască moartea.

Dar ceva special s-a întâmplat în acea noapte; ceea ce a fost special a fost că Hristos, care este marele Păstor, Marele Preot al Bisericii, Însuși a săvârșit această slujbă divină. El a frânt pâinea, El a împărțit paharul - și totuși ucenicii, care s-au împărtășit cu această pâine și cu acest pahar, au rămas aceiași ca

înainte; cum este posibil acest lucru? - Pentru că această cină de taină, săvârșită de Hristos încă pe pământ, a fost ea însăși un prototip a ceea ce urma să se întâmple în zilele următoare, a ceea ce numim Săptămâna Mare. A fost ca o viziune a acelei liturghii pe care, după Cruce, Înviere, Înălțare și Rusalii, o celebrăm aici. A fost, de asemenea, un prototip pentru că însăși esența misterului nu se împlinise încă. Noaptea Ghetsimani, trădarea, Zilele Patimilor, Crucea, Învierea și glorificarea Mântuitorului nu se împliniseră încă, iar darul Duhului Sfânt, care urma să vină peste ucenici pentru a-i face capabili să aducă roade din ceea ce le-a fost dat, nu le fusese încă dat. În acest sens, într-un mod de neînțeles, terifiant, această Cină de Taină, când Hristos a săvârșit însăși acțiunea ei, era totuși o așteptare a viitorului, ceva mai măreț, mai real.

Însă Hristos a săvârșit întreaga lucrare a mântuirii; totul a fost împlinit, nimic nu se mai poate adăuga la ea în rânduiala Providenței Divine; și noi celebrăm Liturghia. Dar ea este doar un prototip a ceea ce așteptăm; în ciuda măreției sale de neînțeles, în ciuda faptului că în ea viața veșnică ne este dăruită într-un mod real, material, spiritual, totuși așteptăm ceva mai mult. După Împărtășanie, preotul spune într-o scurtă rugăciune: Dă-ne mai adevărat (adică mai adevărat) să ne împărtășim cu Tine în ziua cea fără sfârșit a Împărăției Tale. Pentru că această Dumnezeiasca Liturghie reprezintă, în același timp, atât taina isprăvii mântuitoare a lui Hristos, cât și taina veacului viitor, care se va revela în plinătatea și în toată slava și puterea sa abia după a doua venire a lui Hristos. Dar, în același timp, nu este doar o așteptare, nu este doar o imagine;

Liturghia Divină nu este o parabolă, este o realitate, dar o realitate pe care încă nu o putem percepe în plenitudinea ei și care nu ne poate fi dată în toată puterea și slava ei. În Liturghia Divină se săvârșește o minune; minunea acestei liturghii este că tot ceea ce așteptăm în viitor ne este dat acum, în măsura în care ne este accesibil. Una dintre rugăciunile secrete ale preotului spune: Dă-ne astăzi să participăm la Împărăția Ta, care va veni: dă-ne astăzi să ne împărtășim cu ceea ce va veni. Căci liturghia nu este o imagine sau o parabolă, ci o pregustare, și o pregustare pentru că în Liturghia Divină deja acum, acum (pentru o clipă și în măsura în care ne este accesibil după trupul nostru, după păcătoșenia noastră și după păcătoșenia întregii lumi) gustăm veșnicia pentru o clipă, participăm la ea, ne împărtășim din ea. Și acesta este sensul principal, în timpul celebrării sacramentelor, al invocării Duhului Sfânt; Duhul Sfânt mărturisește că veacul viitor a venit deja. Veacul viitor (știm noi înșine) a venit pentru noi doar parțial; mântuiți - suntem încă păcătoși; după ce am primit comuniunea cu Hristos - nu suntem miei fără prihană ca El; după ce am primit darul Duhului Sfânt - nu ardem cu o flacără strălucitoare, ci slab și pentru momente.

În acest sens, veacul viitor, participarea atât la plinătatea a ceea ce este omul în Hristos, cât și la viața Duhului în noi, este doar parțială; și de aceea acest ospăț

al veșniciei la care participăm este o așteptare, o pregustare, o dorință după ea - și nu o realitate în plinătatea ei. Îl chemăm pe Duhul Sfânt; El coboară, El umple totul cu Sine Însuși: pâinea și vinul devin cu adevărat Trupul și Sângele lui Hristos; dar nu le vedem arzând, strălucind în participarea divină. Și primim Tainele, iar lumina prezenței divine se aprinde în noi pentru o clipă - dar slab, în liniște, pe scurt. Trăim, pe de o parte, în acea plinătate care ne este dată și nu este dată cu măsură (Ioan 3:34), ci pe care o primim după măsura puterilor noastre; și, pe de altă parte, trăim în așteptarea că această Liturghie Divină va deveni într-o zi nu o slujbă de închinare, ci realitatea întregii vieți, când, așa cum spune cartea Apocalipsei (21, 22), în Noul Ierusalim nu va mai fi templu, pentru că Dumnezeu este templu, nu va mai fi închinare, nu vor mai fi jertfe, ci va fi un singur lucru: viața lui Dumnezeu, un râu, o cheie care țâșnește în noi.

Aceasta este ceea ce așteptăm; dar în Liturgia Divină, așa cum o cunoaștem acum și așa cum o celebrăm, există deja o realitate victorioasă, care învinge păcatul, moartea, discordia. Aceasta este încă o pregustare a gloriei și triumfului final, dar aceasta este deja victoria lui Dumnezeu pe pământ și participarea noastră la această victorie.

Și astfel, dacă ne gândim la întregul șir grandios de evenimente, vedem că fiecare eveniment este, ca să spunem așa, o premoniție, o viziune a ceea ce va fi și, în același timp, deja o participare la ceea ce va veni; pentru că ceea ce va veni este deja o realitate în Dumnezeu, în înțelepciunea Sa, în dragostea Sa; sângele mieilor a curățit deja omenirea Vechiului Testament, în vederea Mielului care va veni; sângele Mielului lui Hristos a împlinit deja taina Liturghiei Divine, deși ceea ce s-a întâmplat la Cina cea de Taină a fost doar un prototip a ceea ce se va întâmpla în Săptămâna Patimilor și în zilele de Paște și a ceea ce se va împlini din secol în secol în umilele noastre biserici. Atunci Hristos a săvârșit slujba divină - El, Mielul, dar evenimentul nu se împlinise încă și a rămas un prototip; acum noi săvârșim această slujbă divină, deși evenimentul a avut deja loc, iar realitatea împărtășaniei este toată aici, dar faptul că nu Hristos Însuși o săvârșește ne amintește că aceasta este încă pe pământ și așteptăm slava viitoare a cerului.

Aș vrea să vă amintiți și să vă amintiți în inimile voastre ceea ce am spus despre jertfe din prima mea cuvântare, și anume că, printr-o lege de fier, păcatul unei persoane cade întotdeauna asupra alteia și, cel mai crud, cel mai grav, cade asupra unei persoane nevinovate. Acest lucru este valabil pentru noi toți; toți păcătuim, iar rodul acestui păcat este răul, suferința din jurul nostru. Al doilea lucru este că în Dumnezeiasca Liturghie așteptăm chiar mai mult decât ceea ce ni se dă în ea; și ni se dă foarte mult: ni se dă comuniunea cu Hristos, ni se dă darul Duhului Sfânt, ni se dă pur și simplu viață. Și, în același timp, deși ni se dă totul, le primim cu moderație și, de cele mai multe ori, într-o măsură atât de mică

încât, oricât de profunde ar fi propriile noastre experiențe, văzându-ne viața, auzindu-ne cuvintele, oamenii din jurul nostru se întreabă: a primit el ceva? Există vreo realitate în această minune a comuniunii despre care vorbesc creștinii? Sau este doar o experiență - pioasă, caldă, dar de aceeași ordin ca experiența într-o sărbătoare în familie, când pentru scurt timp toată lumea se simte bine în sufletele lor, fiecare are un sentiment de bunăvoință unii față de alții, iar când toate acestea sunt uitate după foarte scurt timp, nu rezistă întâlnirii cu o viață grea, aspră... Și aici există diverse momente legate de liturghie, nemaiobișnuindu-se în ea însăși, ci în noi, nedepinzând de Dumnezeu, ci depinzând de noi, la care trebuie să fim atenți.

Primul lucru este că atunci când mergem să ne împărtășim, să ne împărtășim cu taina, uităm condiția pe care Însuși Domnul a pus-o pentru această împărtășanie, zicând: Dacă aduci darul tău la templu și îți amintești că cineva are ceva împotriva ta, lasă darul tău, du-te și împacă-te cu fratele tău și apoi adu darul tău (Matei 5, 23). Căci atâta timp cât există cineva care stă înaintea lui Dumnezeu cu o rană deschisă în suflet, care strigă către Dumnezeu și zice: Doamne, m-a umilit, m-a ocărât, m-a ocolit, m-a jefuit, m-a rănit, m-a lepădat, - chiar dacă această persoană nu cere răzbunare, totuși acest strigăt care se ridică de la pământ la cer este mai puternic decât rugăciunea noastră. Și trebuie să ne amintim de aceasta; nu putem face pace cu Dumnezeu, lăsând deoparte împăcarea cu oamenii. Domnul ne spune clar:

Iartă - și ți se va ierta (Matei 6:14-15). Dar, în plus, trebuie să ajutăm o altă persoană să se vindece de amărăciunea și durerea, suferința, umilința, ofensa pe care o provocăm. Și dacă nu facem asta, uităm ceva fundamental. Probabil vă amintiți parabola lui Hristos despre cum un om îi datora altuia, iar stăpânului său îi datora datoria. Nu avea cu ce să plătească datoria, dar l-a implorat pe stăpân să aștepte; și în timp ce îl părăsea, s-a întâlnit cu datornicul său și a început să-i ceară datoria. Și când stăpânul a aflat despre asta, la rândul său a cerut totul în întregime (Matei 18:23-34). Nu putem, pe de o parte, să-I cerem lui Dumnezeu să ne ierte totul, începând cu necredința noastră fundamentală față de El, începând cu indiferența noastră față de El, față de viața Lui, față de moartea Lui, față de crucea Lui, față de învățătura Lui - și, în același timp, să nu-i iertăm pe alții. Deci, aceasta este prima și esențiala condiție. Desigur, dacă am făcut tot ce ne-a stat în putere, iar cealaltă persoană nu a iertat, nu s-a împăcat, atunci putem veni la Dumnezeu și să spunem: am făcut totul... Dar trebuie să fim atenți în acest sens; să nu spunem ușor: „Am făcut tot ce am putut” pur și simplu pentru că am venit și am spus: „Cred că te-am jignit (când știm sigur că te-am jignit, dar «cred» ne înmoaie propria umilință) - iartă-mă” - și apoi să ne liniștim.

În al doilea rând, când luăm parte la Sfânta Împărtășanie, ne gândim întotdeauna că vrem să ne împărtășim din viața lui Hristos, din veșnicia lui Hristos, din

învierea lui Hristos, din Filiația Sa - din tot ceea ce este rodul sfințeniei Sale și al isprăvii Sale mântuitoare. Dar rareori, rareori ne gândim că a ne împărtăși înseamnă o viață comună; și viața este fie împărtășită complet, fie deloc. Acei oameni care sunt prieteni în zilele însorite, dar ne uită în zilele întunecate, nu sunt prietenii noștri. Și astfel, dacă vrem să ne împărtășim din Sfânta Împărtășanie, să devenim, cum ar fi, o parte din trupul lui Hristos, dacă vrem să ne împărtășim, adică să avem o viață comună cu El, atunci trebuie să fim gata să ne împărtășim din tot ceea ce este al lui Hristos: nu numai din slava Învierii Sale, din victoria Sa, câștigată de El în trupul Său, în sufletul Său, pe cruce, ci să ne împărtășim din toate.

Evanghelia povestește cum într-o zi, în drum spre Ierusalim, unde urma să moară, Hristos a început să le spună ucenicilor Săi că se suie la Ierusalim și că Fiul Omului va fi dat în mâinile oamenilor păcătoși; și că Îl vor scuipa, Îl vor bate și Îl vor omorî, iar a treia zi va învia. Doi dintre ucenicii Săi (și dintre cei străluciți, dintre marii Săi ucenici, Ioan și Iacov) au venit la El și au început să-L roage ca atunci când va veni în Împărăția Sa, după ce va fi deja biruit, să le îngăduie să stea la dreapta și la stânga Lui (Marcu 10:35). Dintre tot ce auziseră de la Hristos, auzeau doar despre victoria Lui; și un singur gând le-a rămas în minte: când va veni victoria, Hristos le va îngădui să stea la dreapta și la stânga Lui. Păreau că nu au observat că Hristos vorbea despre prețul cu care se va câștiga această victorie. Nu puteau să se oprească decât la asta, pentru că acesta era cel mai important lucru, aceasta trebuia să se întâmple cu Învățătorul lor, cu Prietenul lor; nu - au trecut pe lângă asta și s-au gândit doar la ce se va întâmpla cu ei când va veni victoria. Și Hristos le-a zis atunci: Puteți fi botezați cu botezul cu care voi fi botezat Eu? Puteți bea paharul pe care îl voi bea Eu?.. A fi botezat atât în slavonă, cât și în greacă înseamnă a te cufunda: sunteți gata să vă cufundați, să vă aruncați cu capul înainte în tot ceea ce Mi se va întâmpla acum? Sunteți gata să beți până la sfârșit paharul pe care îl voi bea Eu? Și ucenicii au zis: Da. - Și Hristos a spus ceva foarte important pentru noi: Cu botezul cu care voi fi botezat Eu - veți fi și voi botezați; paharul pe care îl voi bea Eu - îl veți bea și voi; și să stați de-a dreapta și de-a stânga Mea - nu pot da, Tatăl poate face asta în înțelepciunea Sa. Aceasta nu este o amenințare și aceasta nu este o promisiune. Aceasta poate fi tradusă ca: În momentul în care voi muri, vă puteți gândi cu adevărat doar la ce vi se va întâmpla după victorie? Sunteți gata să împărtășiți soarta Mea cu Mine? Dacă ești gata să-Mi împarți soarta cu Mine, nu-ți mai poți face griji pentru a ta: Eu o voi putea împărtăși cu tine...

Și iată ce ne spune Hristos când mergem să ne împărtășim: Nu vă îngrijorați, cerul se va pogorî la voi; întrebarea pe care v-o pun este: sunteți gata să fiți cu Mine pe pământ?.. După Învierea Sa, Mântuitorul le spune ucenicilor: Precum M-a trimis Tatăl, așa vă trimit și Eu pe voi (Ioan 20:21), iar în Evanghelia după Matei Hristos spune: Vă trimit ca pe oi în mijlocul lupilor (10:16). Și când mergem

la paharul în care se află Sângele vărsat pentru noi și Trupul răstignit (înviat, glorificat, dar totuna: atât răstignit, cât și vărsat), se pune întrebarea din fața noastră: ce sunt gata să fac? Cum mă raportez la ceea ce mi se dă? Sunt părtaș Mielului junghiat pentru mântuirea lumii; întreaga mea împărtășanie este cu adevărat doar în a ajunge la mântuirea mea prin crucea Lui? Este aceasta prietenia mea cu Hristos? Cine este El pentru mine? Este El doar o ușă? El spune despre Sine: Eu sunt ușa (Ioan 10:7); Este El pur și simplu o cale, adică văd în El doar o circumstanță, un obiect - sau este El un om viu? Un Dumnezeu viu, dar și un om viu, pentru că atunci când a murit pe cruce, a murit un om pe cruce - un om viu, tânăr, de treizeci și trei de ani, Care nu avea niciun motiv să moară, pentru că nu era păcat în El, prin urmare, nu era sămânță a morții; Care a murit moartea mea, și a ta, și a ta, și a noastră... Așadar, când mă duc să mă împărtășesc - la ce vreau să mă împărtășesc? Se reduce oare la faptul că sunt gata să-I spun lui Hristos: Ție - crucea, iar mie - învierea?.. Și la asta se reduce, când mergem la împărtășanie doar în speranța că sufletul nostru va reînvia, că mă voi simți mai bine și mă voi întoarce la viața mea într-o dispoziție mai bună, cu puteri noi; apoi, când intru în împărtășanie, intru în viața Lui, într-un fel, îmi părăsesc viața. Dumnezeu ne dă totul: viață, iertare, Trupul și Sângele Său, veșnicia ni se deschide; El nu încuie ușa. Cum ar trebui să mă simt dacă consider întregul mister al mântuirii pur și simplu ca pe un pod aruncat peste abis, de-a lungul căruia voi merge; fără să acord atenție faptului că acest pod este un pod viu? Aceasta este cealaltă latură a comuniunii, la care trebuie să acordăm atenție, dacă vrem să creștem într-o oarecare măsură - pur și simplu o măsură creștină.

Și acum, al treilea. Ceea ce voi spune acum, o voi spune pe scurt, folosind exemple; dar cred că fiecare dintre noi ar trebui să dezvolte tema în sine, gândindu-se la fiecare dintre momentele misterului crucii lui Hristos. La Cina cea de Taină, Hristos a frânt pâinea, a pregătit paharul și le-a spus ucenicilor Săi: Faceți aceasta spre pomenirea Mea (Luca 22, 19). Și - pe bună dreptate - am luat aceste cuvinte ca o continuare a frângerii pâinii și a împărtășirii paharului în cadrul Liturghiei Divine. Dar la asta se rezumă oare? A spus Hristos doar că instituie acum lira sacră, că din această noapte începe întâlnirea creștină în jurul mesei misterioase, pe care în loc de miel zace acum Pâinea și Vinul - Mielul lui Dumnezeu, real prin puterea Duhului Sfânt și prezent la fiecare liturghie? Cred că acest lucru nu este suficient; nu suntem chemați doar să săvârșim un rit sacru. Așa cum am încercat să vă arăt că această Cină de Taină este un prototip a ceea ce se va întâmpla în zilele crucii, tot așa această imagine rămâne o imagine în sensul că, văzând ce face Hristos peste această pâine și acest vin, trebuie să fim transferați în gând, inimă, voință și întreaga noastră viață către acele acțiuni care sunt exprimate și înfățișate de acest rit. Și aceasta înseamnă că, dacă această frângere a pâinii și acest pahar împărțit tuturor Îl reprezintă pe Mielul lui Dumnezeu, dându-se pe Sine însuși până la moartea pe cruce pentru

mântuirea noastră, atunci trebuie să împlinim tot ceea ce constituie misterul pătimaș dacă vrem ca această comuniune să fie o realitate deplină. Dacă vrem să ne împărtășim din acest Trup frânt, din acest Sânge vărsat, din această viață dăruită în sacramentul comuniunii, trebuie să ne împărtășim din același lucru în sacramentul vieții, din viața de zi cu zi.

Să ne gândim ce ar putea însemna asta. Primul lucru care îmi vine în minte este că întreaga Săptămână a Patimilor, începând cu intrarea Domnului în Ierusalim, continuând cu Cina cea de Taină și până la răstignire, trece sub semnul neînțelegerii, al neînțelegerii, al unui fel de confuzie fără speranță, disperată: orbire, pe de o parte, și caricatură teribilă tot mai mare - pe de altă parte. Oamenii Îl primesc pe Hristos în Ierusalim cu glorie - intrarea Domnului. Dar de ce? Pentru că ei cred în mod eronat că El este un rege care acum va lua puterea în propriile mâini, îi va elibera din sclavia romană și va restaura împărăția lui Israel. Și în momentul în care descoperă că speranțele lor naționale, politice, mesianice (așa cum le înțeleg ei) sunt înșelate, îl resping pe Hristos și ei, aceeași mulțime, în foarte puține zile vor striga: Răstignește-L, răstignește-L! Nu avem alt rege decât Cezar... În timpul Cinei Celui de Taină, dacă citești cu atenție discursul arhieresc al lui Hristos, pe care îl citim sub forma primei Evanghelii în seara de Joia Mare, totul este nedumerire, totul este neînțelegere, totul este o neînțelegere. Ceea ce Hristos încearcă să le spună ucenicilor, ei nu înțeleg, nu pot înțelege, nu pot percepe. Și din aceasta crește teribila singurătate umană ulterioară a Mântuitorului: El nu este înțeles; El este lăsat singur cu taina mântuirii. Chiar și Petru, care pe drumul din Cezareea lui Filip, prin inspirație de sus, a proclamat că Hristos este Fiul lui Dumnezeu (Marcu 8:29), - și vine la El și spune, la o clipă după ce Hristos le-a descoperit taina răstignirii Sale: să nu se întâmple așa ceva, ai milă de Tine Însuți... Din acest moment, Hristos rămâne fundamental singur. El merge pe drumul Său; ucenicii Îl urmează, înconjurându-L, dar sunt înșelați constant, gândesc mereu un lucru, în timp ce se întâmplă altceva...

Și acestea sunt primele două lucruri pe care le putem întâlni dacă vrem să fim una cu Hristos Mântuitorul, să împărtășim cu El tot ceea ce constituie misterul mântuirii. Când întreaga noastră viață este o neînțelegere, când tot ceea ce spunem sau facem, tot ceea ce suntem, însăși esența noastră rămâne neînțeleasă, când tot ceea ce ne înconjoară trăiește în iluzie și neînțelegere, trebuie să învățăm de la Hristos cum să ne raportăm la cei care nu înțeleg, care așteaptă altceva, care într-o clipă, înșelați de iluzia lor, care s-a izbit de realitatea noastră, ne vor respinge și ne vor blestema. Când suntem lăsați singuri - oare suntem capabili, asemenea lui Hristos, să mergem pe drumul nostru, nu singuri, fără să-i lăsăm pe alții deoparte, ci trăind și murind chiar pentru acești oameni care nu ne înțeleg și ne înțeleg doar prea târziu? Aici începe calea pasională.

Și apoi putem face fotografie după fotografie. Hristos este printre ucenicii Săi; El știe că moartea vine peste El, iar ucenicii se ceartă despre cine este cel mai mare dintre ei. Hristos ia Cina cea de Taină, ultima masă cu ucenicii Săi, celebrând ultimul Paște simbolic înainte ca Paștele să devină realitatea trupului și sângelui Fiului Omului, Mielul lui Dumnezeu; Iuda stă la aceeași masă: cum îl tratează Hristos? Împarte pâinea cu el; și când ceva foarte teribil s-a întâmplat deja și calea lui Iuda a fost hotărâtă irevocabil, Hristos îi spune: Prietene, du-te și fă ce trebuie să faci... Cum tratăm pe cineva pe care îl considerăm trădător? un trădător?...

Înainte de Cina cea de Taină, ucenicii s-au adunat; niciunul dintre ei nu s-a obosit să spele picioarele lui Hristos sau ale celorlalți. Aceasta este o sarcină care în vremurile străvechi era lăsată celui mai jos, mai neînsemnat dintre sclavi. El Își scoate haina de afară, Se încinge cu un prosop, ia ligheanul - Hristos. El este ca un rob, ca un slujitor printre ucenicii Săi; El ia asupra Sa ceea ce este prea josnic și umilitor pentru alții. Atunci ucenicii sunt confuzi. Petru spune: Nu-mi vei spăla niciodată picioarele (Ioan 13:8). Dar apoi este prea târziu. Suntem noi capabili să acționăm ca Hristos? Suntem gata să ne asumăm cea mai josnică, cea mai neînsemnată slujbă pur și simplu pentru că cineva trebuie să o facă? Sau credem că există unii mai tineri decât mine, există unii mai săraci decât mine, există unii care ar fi trebuit să facă asta din datorie? Și, în același timp, Hristos ne spune: Nu sunt Eu învățătorul vostru? Și iată, Eu sunt printre voi ca slujitor: v-am dat un exemplu de urmat... Avem noi suficientă dragoste grijulie pentru a nu considera nimic prea mic, prea umilitor, prea neînsemnat, ceea ce este necesar pentru o altă persoană? Suntem oare gata să facem orice fără să ne punem măcar întrebarea cine este El, cine sunt Eu? Hristos nu pune întrebarea - El o decide. Noi o punem tot timpul și nu decidem după Hristos...

Apoi vine Grădina Ghetsimani. Hristos în fața morții Sale - și în fața vieții Sale; pentru că moartea fie va pune capăt acestei vieți, fie o va face lipsită de sens. Și viața dă sens acestei morți sau nu. Hristos stă în fața întregii Sale vieți și a întregii Sale morți; El caută sprijin. Le cere poate trei dintre cei mai apropiați ucenici ai Săi să vegheze cu El, să nu doarmă; de trei ori vine la ei, de trei ori îi găsește dormind. Nu este oare acest lucru teribil de asemănător cu noi, când cineva apropiat nouă este în agonie, în boală, se confruntă cu moartea sau cu o decizie care îl sperie? Suntem lângă El și apoi obosim, obosim să împărtășim lupta Lui, durerea Lui, boala Lui - și plecăm. Plecăm să respirăm aerul, să privim în jurul nostru, să ne desprindem de tensiunea camerei în care o persoană este bolnavă sau pe moarte, de mediul în care este prea multă durere sau frică. Plecăm; avem nevoie să ne odihnim; dar omul care este cu adevărat în centrul acestei orori nu are unde să se ducă!.. Ucenicii au dormit prea mult; dormim prea mult o parte semnificativă din viața noastră - și din viața altora... Și, în același timp, aceasta ar putea fi și împlinirea poruncii lui Hristos: Faceți aceasta în

pomenirea Mea... Am fost flămând, gol am fost, frig am fost, singur am fost, în spital am fost, în închisoare și nu M-ați vizitat. Și dacă ați vizitat-o, ați împărtășit pentru o clipă suferința Mea, ca să nu apese prea mult pe sufletele voastre...

Și apoi - trădarea lui Iuda; și iarăși: Prietene! Și fuga ucenicilor, și procesul în fața marilor preoți, procesul în fața lui Pilat; calomnie, calomnie ucigașă, din care Hristos va muri - cum ne raportăm noi la calomnie, când suntem calomniați? .. Și când ei nu calomniază, ci pur și simplu răspândesc bârfe, calomnii, batjocoresc - cum ne raportăm noi: conform lui Hristos sau altfel? .. Vorbeam despre caricatură: momentul teribil în care Hristos stă înaintea lui Pilat, iar Pilat întreabă poporul: pe cine vreți să vi-l dau - pe Isus, numit Hristos, sau pe Baraba? (Isus, Fiul Tatălui Său Ceresc - și Baraba, care în ebraică înseamnă fiul tatălui). Și Israel îl alege pe Baraba, un impostor, un mincinos... Cum ne raportăm noi când întâlnim astfel de substituții în viața noastră, când aleg o minciună în locul adevărului, un fals în locul adevărului? Ce se întâmplă când, în cele din urmă, toată lumea se îndepărtează de noi? .. Poporul evreu L-a respins pe Hristos: nu cunoaștem alt rege decât Cezar. Nu era loc pentru Hristos în cetatea omului, El trebuia să moară în afara zidurilor. Dar asta nu este de ajuns; El a fost abandonat de Dumnezeu: Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce M-ai părăsit? Și astfel, respins de oameni, respins de Dumnezeu, El a rămas credincios până la sfârșit atât oamenilor, cât și lui Dumnezeu: Iartă-i, Tată, căci nu știu ce fac... În mâinile Tale, Doamne, Îmi încredințez duhul... Ce se întâmplă când suntem respinși? Ce se întâmplă când ni se pare că Dumnezeu ne-a uitat? Ce se întâmplă când suntem copleșiți de suferința spirituală, când în măsura noastră (mică, poate, dar măsura noastră deplină) ne aflăm în Grădina Ghetsimani? Ce se întâmplă când suferim fizic, când durerea ne pătrunde în trup, așa cum a pătruns în trupul lui Hristos pe cruce?...

Și există două fațete ale tuturor acestor lucruri. Am spus tot timpul: suntem înțeleși greșit, abandonați, respinși, trădați, uitați, înconjurați de calomnii, umiliți și prinși în bârfe și așa mai departe - știm oare cum să ne comportăm ca Hristos? Dar există o altă fațetă, poate mai teribilă, dar la fel de reală, atunci când vrem să ne judecăm sufletele. În tot ce am spus, am presupus că suntem suficient de ai lui Hristos pentru a sta acolo unde este Hristos. Dar nu este adevărat că suntem în mulțimea celor care nu înțeleg; nu este adevărat că, într-un fel sau altul, ocupăm poziția lui Iuda, a lui Petru, a celor trei ucenici, a calomniatorilor, a bârfitorilor, a judecătorului nedrept, a judecătorului laș și slab de inimă, a celui care îl răstignește, a ucenicului fugar? etc.

Și aici, în ambele cazuri, misterul Liturghiei Divine stă înaintea noastră ca un apel, ca o provocare, ca o judecată, ca o cerință. Faceți aceasta în pomenirea Mea nu înseamnă doar să săvârșim slujba bisericească, să ne împărtășim cu pâinea și vinul care s-au transformat în mod miraculos în Trupul și Sângele lui

Hristos; înseamnă să ne împărtășim cu tot ceea ce, fără rezerve, reprezintă Cina cea de Taină ca imagine a Săptămânii Mari. Cina cea de Taină nu este doar o imagine a Patimilor, ci și a vieții, a triumfului, este începutul veacului viitor, este deja sărbătoarea veșniciei, sărbătoarea Mielului. Dar nu despre asta vorbim - suntem întotdeauna gata să ne împărtășim cu aceasta! Hristos a spus: Faceți aceasta în pomenirea Mea - nu numai frângeți pâinea, nu numai împărtășiți paharul. Voi sunteți trupul lui Hristos, voi sunteți acel Miel care este frânt și care sângerează; Vă trimit precum Tatăl M-a trimis pe Mine... Și iată întrebarea cu care se confruntă fiecare dintre noi înainte de fiecare împărtășanie, după fiecare împărtășanie: am luat parte doar la cina liturgică tainică sau m-am cufundat în misterul lui Hristos și intru, la rândul meu, în acest mister împreună cu Hristos?

Acestea sunt gândurile pe care am vrut să vi le prezint, în speranța că vor face Dumnezeiasca Liturghie mai reală, mai teribilă, mai exigentă: ca atunci când vă veți gândi la conștiința voastră înainte de a vă împărtăși cu Sfintele Taine, să vă puneți nu întrebarea despre lucrurile mărunte din viață (care și ele își au locul lor, pentru că păcătuim cu lucruri mărunte și cu păcate mari), ci să vă puneți întrebarea fundamentală: unde sunt eu? cine sunt eu în raport cu Hristos? Cine sunt eu și unde sunt eu în raport cu împărtășirea, în raport cu Tainele și în raport cu taina mântuirii?

Despre cult și stilul de viață creștină [10]

Gândurile unui participant la a IV-a Adunare a Consiliului Mondial al Bisericilor. 1968.

Spre deosebire de Adunarea care a avut loc la New Delhi acum șapte ani, dedicată în principal problemelor de credință și ordine, Adunarea de la Uppsala va fi amintită ca o conferință centrată pe temele vieții și acțiunii creștine. În cadrul acesteia, Consiliul Mondial al Bisericilor, adică cea mai mare parte a lumii creștine, cu toată forța convingerii, cu toată preocuparea iubirii și solidarității, a abordat problemele timpului nostru: foametea, privațiunile, lipsa drepturilor, discriminarea, toate formele de rău generate de răutatea umană sau rezultate din circumstanțele triste, tragice ale vieții pământești.

În toate discuțiile, în toate dezbaterile, am fost frapat de autenticitatea, de sinceritatea acelor oameni care au luat parte la ele. De la cel mai în vârstă până la cel mai tânăr - toți, cu profundă simpatie și înțelegere, au vrut să își asume responsabilitatea pentru lumea care a fost creată peste două mii de ani sub steagul lui Hristos și în care noi, creștinii, am adus atâta neadevăr.

Această preocupare creștină față de modernitate - și lumea este modernă atât pentru Dumnezeu, cât și pentru oameni, zi de zi, din mileniu în mileniu - nu este întâmplătoare. În inima credinței creștine se află tema solidarității lui Dumnezeu și - în El, pentru El, împreună cu El - a omului care crede în El, cu destinul lumii. Deja în Vechiul Testament, în cartea lui Iov, în capitolul al nouălea, Iov cel chinuit, torturat exclamă: unde este mijlocitorul care să-și pună mâna peste mine și peste judecătorul meu?... Unde este - voia el să spună - cel care va fi de acord în această tragedie a deposedării de drepturi și a privațiunii să facă un pas care să-l pună în centrul conflictului; să facă un pas după care nu există retragere, un pas care să-l facă participant la ambele părți ale acestui conflict în același timp? Căci aceasta este însăși esența atitudinii creștine față de responsabilitate și solidaritate. Un creștin nu alege o tabără; vede neadevărul, trebuie să-l combată cu toate puterile, dar, în același timp, neadevărul nu trebuie să-l ascundă pe om de el. Omul greșește, dar om rămâne, iar sarcina vieții nu este să-l șterge de pe fața pământului, să-l dea la o parte pentru a putea face loc altora, ci să-l salveze, așa cum vorbește King despre aceasta cu mare forță și cu atâta convingere, bazându-se pe sacrificiul pe care l-a făcut, în discursul său, care a fost citat de două ori la Adunare.

Pentru un creștin, a-L venera pe Dumnezeu și a-L sluji pe om sunt unul și același lucru. Sunt două fețe ale aceleiași monede. Nu ne putem închina lui Dumnezeu, care este iubire, fără iubire. Nu-L putem mărturisi pe Dumnezeu, care este iubire, fără a pune în practică această iubire. Nu ne putem numi ucenici ai lui Hristos, care și-a asumat tragica solidaritate atât cu Dumnezeu, cât și cu omul în același timp, și să refuzăm responsabilitatea, solidaritatea atât cu Dumnezeu, cât și cu omul. De aceea, secțiunea dedicată cultului, adorării lui Dumnezeu și închinării a jucat un rol important la Adunare, iar eu am avut ocazia să particip la lucrările acesteia.

Interviurile noastre pe tema cultului au arătat că două probleme se confruntă în prezent cu conștiința creștină, două crize au cuprins subiectul cultului și al rugăciunii private: pe de o parte, o criză a credinței, pe de altă parte, o criză a cultului în sine.

Criza credinței constă în faptul că în America și într-o serie de țări occidentale, credința în Dumnezeu a fost zdruncinată, sau mai degrabă, nu credința în Dumnezeu Însuși, ci ideea de Dumnezeu. Așa-numita teologie „nouă”, „radicală”

i-a pus pe creștini în fața unei imagini a lui Dumnezeu care este foarte greu de venerat. Noi credem într-un Dumnezeu personal, în Dumnezeul Viu al Vechiului și Noului Testament; dar mulți acum, trecând prin etapa credinței în ceea ce Apostolul Pavel numește Dumnezeul filozofilor, adică într-un Dumnezeu despre care se poate gândi, pe care se poate imagina, au depășit limita și au încetat să-și mai imagineze deloc Dumnezeul căruia i se adresează în rugăciune. Acest Dumnezeu a devenit vag; El este subiectul diferitelor speculații, dar nu este accesibil dialogului. Este imposibil să I te adresezi. Și, prin urmare, există o criză foarte acută a cultului, o criză foarte acută a rugăciunii personale.

Însă, pe lângă această criză fundamentală, există o criză legată de forma de închinare. Există două aspecte ale închinării. Pe de o parte, închinarea trebuie să fie o expresie a credinței, iubirii, speranței, o relație vie între Dumnezeu și om. Pe de altă parte, închinarea trebuie să fie mai mare decât omul și mai mare decât comunitatea însăși: închinarea trebuie să deschidă o lume întreagă nu doar de concepte, ci și de experiență, pe care Dumnezeu Însuși ne-o dăruiește. Așadar, criza cuprinde ambele aspecte ale închinării.

În primul rând, formele de cult pe care le avem au fost create în timpuri străvechi și în secolele următoare. Ele exprimau cu mare vivacitate experiența religioasă și emoțiile religioase ale acelor oameni care le-au creat. Dar au trecut secole. Nu numai conștiința, ci și viziunea oamenilor asupra lumii s-a schimbat profund. Și acum mulți oameni simt că nu pot turna vin nou în burdufuri vechi, că nu mai sunt capabili să se exprime pe deplin, complet, cu toată semnificația lor în acele forme care odinioară i-au exprimat perfect pe strămoșii lor.

Aici, în primul rând, limba joacă un rol important. Limba în care sunt scrise și compuse rugăciunile și riturile liturgice este limba epocii în care au fost create. Pentru noi, aceasta este limba slavă; pentru greci, este deja limba bizantină de neînțeles. Prin urmare, se întâmpină multe dificultăți pe calea cuiva care dorește să experimenteze pe deplin cuvintele rugăciunii, imaginile rugăciunii, expresiile. Există multe cuvinte care și-au pierdut sensul; nu mai înseamnă ceea ce însemnau în momentul în care aceste rugăciuni au fost compuse. Și, prin urmare, de foarte multe ori, persoana care se roagă nu poate experimenta ceea ce se află în fața sa, pentru că nu înțelege despre ce se discută. Dacă acestea ar fi pur și simplu cuvinte de neînțeles, ar putea face cercetări, ar putea afla ce înseamnă. Când acestea sunt cuvinte care s-au păstrat în limba rusă, de exemplu, dar și-au schimbat sensul, uneori aproape de nerecunoscut, atunci o persoană nu își pune întrebarea - și acest lucru este și mai rău, deoarece nu înțelege adevăratul sens al cuvintelor rugăciunii, al expresiilor rugăciunii și uneori le dă un sens complet distorsionat.

Însă limbajul nu este doar cuvinte, ci și imagini, picturi, experiențe care sunt legate de cuvinte și care într-o epocă pot fi foarte vii, iar în alta aproape că dispar. Există cuvinte care aparțin unui anumit timp, dar apoi se estompează și se sting; există cuvinte care se nasc și devin cuvinte înaripate ale unei singure generații, apoi cad în uitare. Aceasta este o problemă foarte acută și foarte importantă, deoarece oamenii înțeleg adesea cuvintele, dar ceea ce înseamnă ele, experiența care a fost pusă în ele de cei care au scris inițial aceste cuvinte, le scapă oamenilor, iar ritualurile de rugăciune se estompează. O viață nouă poate fi turnată în ele: prin rugăciune personală, contemplativă, adâncire tăcută în sine - dincolo de cuvinte, dar nu datorită acelor cuvinte care și-au pierdut sensul.

În acest sens, pentru noi, pentru Biserica Rusă, folosirea limbii slave este o problemă - și nu numai în străinătate, ci și în Rusia. Și ni se pare ciudat nouă, trăind în străinătate, că riturile noastre liturgice, liturghia noastră minunată, vecernia, utrenia, ceasurile, slujbele de Paște și de Postul Mare pot fi traduse în toate limbile lumii - cu excepția limbii noastre materne, rusa. Alții li se pare că limba slavă este atât de apropiată de rusă încât nu este necesar, nu merită să o facem. Și unii cred că limba slavă în raport cu rusa este ca poezia în raport cu proza. Dar acest lucru este valabil doar pentru cei care cunosc slava, adică departe de toată lumea, departe de majoritate. Acesta este privilegiul unei minorități mici și în continuă scădere de oameni. Și astfel ne confruntăm cu o dublă întrebare: pe de o parte, despre folosirea unei limbi vii în locul unei limbi străvechi și, pe de altă parte, despre reînnoirea textului în sine, căci există imagini, picturi, expresii care nu mai evocă emoții, care în cel mai bun caz ne lasă indiferenți și, în cel mai rău caz, provoacă un sentiment de nedumerire - se face cumva inconfortabil, „incomod”. Aceasta nu se aplică esenței slujbei, ci doar formei sale, expresiei sale. Dacă vorbim despre esența rugăciunilor individuale, atunci, desigur, multe dintre ele, scrise în Bizanțul antic, nu găsesc niciun ecou în sufletul slav. Unele imagini care aparțin Vechiului Testament nu găsesc deloc niciun ecou în omul modern. Suntem gata să folosim aceste sau acele expresii la figurat, dar într-un sens direct, viu, cu o experiență vie, nu suntem capabili să facem acest lucru. Și trebuie să ne gândim la asta, pentru că rugăciunea trebuie să fie adevărată; Nu poate fi o convenție, trebuie să fie o expresie directă, imediată a experienței umane, personale și suprapersonale, a sufletului uman, a conciliarității bisericii și nu trebuie să fie o reproducere arheologică a ceva ce a avut cândva sensul său, dar acum l-a pierdut.

În acest context, poate, ar trebui să menționăm și simbolismul cultului. Cultul nostru își propune să transmită experiența religioasă, iar această experiență nu poate fi transmisă pur și simplu în categorii mentale. Nu este transmisă doar în imagini, în parabole, ci este transmisă simbolic, adică prin utilizarea, combinarea mișcării, a cuvintelor și a muzicii și o prezentare dramatică, cum ar fi, a

evenimentelor, care în acest fel ajung la conștiință mai bine decât pot fi transmise doar prin expunere mentală. Acest lucru se aplică nu numai Bisericii; simbolismul există și în literatură, în special în poezie, și în știință; există și în viața politică. Nu există niciun domeniu în care să nu fie folosit un simbolism sau altul, adică în care să nu fie folosită o mișcare sau o altă expresie, o formă de exprimare care poartă un sens, care aduce în conștiința oamenilor un sens care nu este conținut pur și simplu în text sau în obiect. Luați, de exemplu, steagul. Pentru noi, înseamnă Patria. Este un simbol. Același lucru este valabil și pentru cuvântul „Patria”. Nu este doar o definiție geografică, socială. Acest cuvânt conține o întreagă lume de experiențe, toată istoria, tot destinul comun, toate speranțele comune, nu numai trecutul, ci și întregul viitor. Un astfel de cuvânt este un simbol.

În Biserică există și simboluri, iar acestea sunt folosite după același principiu ca toate simbolurile; doar că uneori se estompează. Simbolurile care au avut un sens deplin, viu într-o anumită epocă - pentru că un simbol nu este inventat, ci preluat din experiență - și-au pierdut sensul, s-au estompat, au devenit gri. Ele pot fi, desigur, reînnoite - în primul rând, cu sensibilitate, pentru că la baza fiecărei expresii simbolice stă experiența, iar această experiență aparține tuturor oamenilor; dar, pe de altă parte, se poate găsi adesea un alt simbol, modern, semnificativ, nu pe tema zilei, ci având un sens persistent, care exprimă exact același lucru ca și precedentul, dar mai clar, care este transparent, care strălucește de sens.

Dacă nu am avea problema limbajului, adică a cuvintelor și gândurilor și imaginilor de neînțeles care au încetat să mai fie de înțeles, dacă simbolismul nostru liturgic ar deveni mai transparent și mai ușor de înțeles, atunci nu ar exista nicio îndoială cu privire la durata slujbelor. În Rusia, în general, durata slujbelor nu este trăită în același mod ca în lumea occidentală. Încă avem bucuria și fericirea care ne este dată să fim înaintea feței lui Dumnezeu, să ne bucurăm, să cântăm, să plângem, să ne pocăim, să mărturisim, să trăim cu Dumnezeu; nu numai înaintea feței lui Dumnezeu, așa cum tocmai am spus, ci în mod specific cu El. Ni se dă să fim un singur trup viu și o societate, nu îndreptată spre Dumnezeu, ci trăind în El, cu El - cu acel Dumnezeu care a spus că vom fi fiii și copiii Lui, iar El va fi Dumnezeul nostru - cu acel Dumnezeu care ne-a spus prin Apostolul Pavel că nu mai suntem străini de El, ci ai noștri, ai noștri, familia Lui - cu acel Dumnezeu care ne permite să-L numim Tată în sensul deplin al cuvântului. Și atunci bucuria noastră ar fi transparentă și pură; nu ar exista această conștiință a intoxicației, de care ni se reproșează.

Într-adevăr, dacă slujba de cult devine întunecată, opacă, de neînțeles, atunci necredinciosul are dreptul să întrebe ce înseamnă aceasta: nu este un fel de intoxicație; nu generează artificial experiențe care nu se referă la Dumnezeu, la

oameni, ci se referă doar la sine, experiențe care vor dura exact atât cât durează acțiunea slujbei de cult, experiențe care au ca scop doar încântarea unei persoane și nu au consecințe.

Adevărata închinare nu este așa. Adevărata închinare nu dă naștere la sentimente ca și cum ar veni din exterior. Ea dă libertate celor mai profunde, mai autentice sentimente să se ridice din interior la suprafață. Și aceste sentimente, odată ce s-au născut, nu se vor estompa niciodată. Au intrat în conștiință, au devenit parte a experienței, nu se vor estompa pentru că lămpile se sting, corul amuțește. Este o întreagă lume a vieții interioare care a intrat în mișcare. Și nu aduc doar plăcere - aduc pocăință, întoarcere către Dumnezeu și, mai presus de toate, un sentiment de responsabilitate profundă, curajoasă. Centrul lor nu este în sine, nu în persoana care se roagă, ci în Dumnezeu și în aproapele, iar roadele unei astfel de experiențe trebuie să fie evidente. Cineva a spus la o întâlnire aici, repetând cuvinte rostite cu mult timp în urmă, că testul rugăciunii nu constă în ceea ce ai experimentat sâmbătă sau duminică la slujbă, ci în modul în care trăiești între două slujbe de închinare, de duminică până sâmbătă.

Dacă experiența religioasă este cu adevărat autentică, atunci scopul ei nu este în noi, ci în Dumnezeu, în aproapele nostru, iar roadele ei sunt iubirea, slujirea, responsabilitatea, jertfa. Și atunci putem vorbi despre puterea reînnoitoare a cultului. Atunci cultul nu devine o repetiție moartă - devine creativitate. În vremurile străvechi, acest lucru se reflecta în crearea riturilor liturgice. Și acum această posibilitate nu a murit. Duhul Sfânt este același și respiră în Biserică, același Hristos rămâne în Biserică, iar viața noastră, așa cum spune Apostolul Pavel, este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu. Prin urmare, nu putem doar să repetăm ceea ce au scris și au creat părinții din vechime, ci putem învăța ceva mai important de la ei: acea fervoare și acel curaj care le-au permis, pe baza experienței întregii Biserici, să creeze rituri de rugăciune care exprimă experiența întregii Biserici. Și acest lucru continuă și acum; este în zadar să credem că acest lucru nu există. Din secol în secol, în Biserică - Ortodoxă și în Bisericile heterodoxe - s-au compus rugăciuni, forme liturgice întregi; această creativitate nu a încetat nici acum. „Jurnalul Patriarhiei Moscovei” a publicat de mai multe ori texte liturgice noi pentru a suplini ceea ce lipsea până acum. Prin urmare, trebuie să învățăm, pe de o parte, fidelitatea conciliară față de adevărul și experiența Bisericii și, pe de altă parte, curajul unui spirit înflăcărat, care nu se va mulțumi niciodată cu simpla repetiție, care va putea fie să reînnoiască rugăciunile existente din interior, fie să creeze rugăciuni noi care să corespundă la fel de bine ca cele anterioare spiritului și experienței Bisericii.

Am spus deja că rugăciunea se judecă după roadele ei, nu după experiențele sale. Acestea sunt cuvintele lui Teofan Zăvorâtul. Dar, pe de altă parte, prezența unei astfel de atitudini ar trebui să dea naștere unei structuri complet noi a vieții

creștine. Nouă nu în sensul că ar trebui să fie profund diferită de antichitate, ci în sensul că, în fața unor noi probleme, un creștin ar trebui să adopte o nouă poziție. În antichitate așa era; Părinții Bisericii răspundeau la tot ceea ce se întâmpla în viață. Tertulian spunea că nimic omenesc nu ne este străin. Și acum nimic omenesc nu ne este străin - în niciun domeniu, în nicio măsură, în niciun sens. Acesta a fost subiectul unui grup de la Adunare intitulat „Despre stilul vieții creștine”. Acesta a studiat chestiunea a ceea ce ar trebui să fie viața creștină, tocmai ca viață - nu ca reflecție, nu ca experiență, nu ca atitudine față de viață, ci tocmai viața însăși - în timpul nostru, în secolul al XX-lea, în fața întregii tragedii pe care o trăiește acum omenirea. Aici a fost condamnată acea retragere - lenește, temătoare - a creștinilor din lume, care poate fi definită invers față de ceea ce a spus Hristos. Ne-a poruncit să fim în lume, dar nu din lumea aceasta, ci facem opusul: suntem în esență din lumea aceasta, dar - fugim. Trebuie să existe detașare de lume, adică libertate, imparțialitate, dar nu trebuie să existe alienare, lașitate, uitare, răceală.

În centrul conștiinței moderne a vieții creștine se află cuvintele „solidaritate” și „responsabilitate”. Dacă pretindem că suntem turma lui Hristos, că suntem poporul lui Hristos, atunci trebuie să fim capabili să ocupăm poziția pe care ar fi ocupat-o Hristos. Este îndrăzneț, dar așa este, nu există scăpare de el. Și de aceea viața modernă a unui creștin nu neagă retragerea și detașarea monahală, așa cum nu poate nega căile speciale ale unui mare artist sau compozitor; dar, în general, societatea noastră creștină actuală este pătrunsă de conștiința că întreaga lume a devenit una, că există credincioși și necredincioși în ea, dar problemele omului, problemele pământului aparțin în mod egal amândurora și că trebuie să fim alături de toți oamenii de bunăvoință în fața acestor probleme și să le aducem acea bogăție de înțelegere care nu este omenească, ci a lui Dumnezeu, care ne-a fost dată - nu numai în Sfânta Scriptură, ci în experiența Bisericii, în gândirea Bisericii și în inima Bisericii. Și astfel, închinarea noastră adusă lui Dumnezeu, adorația noastră față de Dumnezeu, care este iubire, înflorește în. Și numai atunci când noi, creștinii, vom înțelege acest lucru, vom deveni cu adevărat atât ai lui Hristos, cât și membri ai marii, complexei, uneori tragice, dar pline de viitor, pline de speranță societății umane din care facem parte.

Slujirea creștinului într-o societate secularăă [11]

Geneva, 1969. Trad. din engleza Elena Maydanovich

Cultul este de obicei înțeles ca o practică și o acțiune pur religioasă, dar într-un sens mai larg, cuvântul poate fi definit ca poziția celui care și-a ales cele mai înalte valori, își construiește viața în slujirea lor respectuoasă și îndeplinește anumite îndatoriri asociate cu aceasta.

Așadar, există un concept de închinare care este mai amplu decât închinarea religioasă la Dumnezeu. Apare atunci când descoperim valori dincolo de noi înșine, superioare nouă înșine, care sunt mai importante pentru noi decât noi înșine. Viața umană nu este la fel de importantă ca ceea ce o persoană este dispusă să trăiască și să moară. Slujirea este înrădăcinată în această abordare, indiferent de ceea ce este considerat cea mai înaltă valoare. Pentru noi, credincioșii, este Dumnezeu - Dumnezeul pe care îl cunoaștem, pe care îl venerăm, pe care îl respectăm și îl iubim, pe care îl ascultăm. Dar trebuie să ne amintim că slujirea cu respect începe în momentul în care atribuim cea mai înaltă valoare ceva sau cuiva. Și acesta este ceea ce avem în comun (de care nu suntem întotdeauna suficient de conștienți) cu oamenii care sunt profund diferiți de noi, ale căror idealuri sunt incompatibile cu ale noastre, care poate resping tot ceea ce reprezentăm și care, totuși, în ciuda tuturor acestora, trăiesc într-o stare de închinare cu respect, își dau viața și se sacrifică, chiar până la moarte, pentru ceva ce prețuiesc, pe care îl prețuiesc mai mult decât pe ei înșiși, pe care îl venerează mai mult decât pe ei înșiși.

Al doilea lucru de reținut este că, oricât de dragi ne-ar fi formele clasice și tradiționale de cult, ele nu sunt singurele, ci Biserica le-a elaborat treptat, ele sunt o expresie a cunoașterii sale, a experienței sale despre Dumnezeu și a capacității sale de a exprima și transmite această experiență și cunoaștere, de a exprima și acele sentimente și stări de conștiință și suflet pe care această cunoaștere a lui Dumnezeu le trezește. Dar din generație în generație se pot elabora în mod legitim noi căi, ele sunt pline de noutate, dar la fel de autentice ca cele anterioare.

Trăim astăzi într-o societate seculară. Suntem în ea, chiar dacă noi înșine „nu suntem din lume”. Dar trebuie să fim foarte atenți să nu facem această distincție prea bruscă și să nu ne imaginăm naiv că trăim în lume, dar nu-i aparținem. De fapt, lumea nu numai că ne înconjoară, ci, într-o mare măsură, este și în noi. Nu aparținem necondiționat, complet Împărăției lui Dumnezeu în mijlocul unei lumi care ne este străină. Ambii termeni ai acestei opoziții sunt falși. Suntem în devenire, dar încă nu am ajuns la ea, iar lumea din jurul nostru nu este doar întunericul exterior despre care vorbește Evanghelia (Matei 8,12). Este, de asemenea, un mediu complex, extrem de bogat, în care Dumnezeu acționează și

care este adesea mai sensibil și mai receptiv la valorile spirituale decât suntem noi – noi, orbiți de obicei și de modul de a acționa moștenit din trecut.

Totuși, există, mi se pare, două trăsături caracteristice care pot defini societatea seculară în care trăim și propriul nostru secularism de astăzi.

Prima trăsătură este pierderea simțului lui Dumnezeu. Această pierdere a simțului lui Dumnezeu, dacă este completă și radicală, definește o societate seculară, aș spune o societate seculară „ideală", deoarece o societate seculară, așa cum o vedem și o experimentăm, nu a pierdut radical simțul lui Dumnezeu: o astfel de societate ar fi complet străină Bisericii. Când ne întoarcem spre interior și ne judecăm pe noi înșine, vedem cu o claritate tragică (pentru că o astfel de judecată este deja începutul Judecății de Apoi pentru noi) că aparținem în mare măsură acestei societăți lumești, seculare: la urma urmei, și în noi, simțul lui Dumnezeu este începătoșat, slab, lipsit de viață. Nu putem spune că avem în noi simțul Dumnezeului celui Viu, așa cum au făcut eroii Vechiului și Noului Testament, sfinții Bisericii sau marii asceți ai spiritului posedați.

A doua caracteristică a unei societăți seculare este o reacție acută față de lume. Aceasta este, în mod firesc, semnul distinctiv al unei societăți care respinge cealaltă dimensiune a lumii, sau pur și simplu nu o cunoaște, sau rămâne insensibilă la această altă dimensiune a lumii: transparența sa față de prezența divină, dimensiunea sa de imensitate și eternitate. Dar nu ar trebui să ne imaginăm că o societate seculară este capabilă să dezvolte o conștientizare mai profundă, mai acută a lumii. Dacă citim viețile sfinților sau ne îndreptăm către Vechiul și Noul Testament, vedem clar că nimeni nu este mai sensibil la lume - atât la gloria ei în Dumnezeu, în ciuda păcatului, cât și la tragica ei separare de Dumnezeu, în ciuda prezenței lui Dumnezeu în ea - decât sfinții și, mai ales, Dumnezeu însuși, revelat nouă în Hristos. Așadar, sentimentul pierderii lui Dumnezeu și o percepție acută a lumii nu merg neapărat mână în mână.

Când ne gândim la Biserică nu mai ca la societatea empirică care suntem, ci într-un sens mai larg și mai real, ca la acea societate care este în același timp umană și divină, acea societate în care Dumnezeu este prezent cu noi, acel trup în care în Hristos și Duh locuiește plinătatea Dumnezeirii și care se odihnește în Dumnezeu; când ne gândim la această societate care îi conține pe Dumnezeu și pe om în devenirea lor Împărăție și Trup, atunci vedem că ambele aspecte despre care am vorbit privesc Biserica, dar în moduri diferite. Pierderea simțului lui Dumnezeu, percepția acută a lumii, sunt – sau ar trebui să fie – o preocupare a Bisericii. Pierderea sau absența simțului lui Dumnezeu este străină Bisericii atunci când vorbim despre ea cu majusculă, când ne gândim la ea ca la trupul pe care tocmai l-am descris. Dar este comună multor membri ai Bisericii; este legată de faptul că toți suntem în devenire. Acest lucru este, de asemenea, inseparabil

de faptul că procesul devenirii noastre nu este o ascensiune lină, uniformă de la pământ la cer, de la starea de creatură la participarea la natura divină (2 Petru 1:4). Este o mișcare oscilantă, când în sus, când în jos; păcatul este prezent în ea - ca o negare a lui Dumnezeu, ca o respingere a lui Dumnezeu, dar și o ignorare a lui Dumnezeu, pentru că dacă L-am cunoaște pe Dumnezeu mai bine, L-am putea iubi din toată inima noastră, așa cum în relația de iubire umană iubim singura iubire a vieții noastre. Atunci ne-am putea ordona viața mult mai bine în conformitate cu calea pe care ne-o oferă Hristos.

Biserica este înrădăcinată în credința născută din experiență, fondată pe certitudinea lucrurilor nevăzute (Evrei 11,1), care, însă, pentru Biserică - și aici vorbesc despre fiecare membru al ei, dacă este un membru viu și nu unul mort - trebuie să fie centrală. Trebuie să înțelegem că credința nu este simplă credulitate, că credința nu este puternică pentru că am moștenit ceva ce ne-a fost transmis. Când credința este vie, când este plină de sens și semnificație pentru cel care pretinde că o are, credința este înrădăcinată în revelația și cunoașterea personală. Sfântul Macarie Egiptul spune într-una din scrierile sale că atunci când Îl întâlnim pe Dumnezeu față în față, această întâlnire are loc dincolo de cuvinte, gânduri și emoții, într-o stare de contemplare divină care nu ne permite să ne observăm pe noi înșine sau să fim conștienți mental sau emoțional de ceea ce ni se întâmplă. Dar când experiența începe să se estompeze, lasă în urmă certitudinea că s-a întâmplat; și deși viziunea în sine a dispărut deja, a devenit invizibilă, siguranța rămâne cu noi; în acest moment experiența imediată care ne depășește devine credință. Desigur, exemplul pe care îl dă Sfântul Macarie este foarte frapant; Același lucru ni se întâmplă și nouă, dar la o scară mai mică. Probabil vă amintiți pasajul din Epistola către Corinteni unde se spune că putem vedea lumina slavei lui Dumnezeu pe fața lui Hristos (2 Corinteni 4:6). Aici este rădăcina siguranței Bisericii și de aceea Biserica poate mărturisi fără ezitare, cu convingere calmă, că ceea ce unii nu văd este real, mai real decât lumea vizibilă din jurul nostru. Pierderea simțului lui Dumnezeu este incompatibilă cu apartenența noastră la Biserică. Mărturia noastră trebuie să fie despre asta: nu trebuie să vorbim despre nelămuriri, ci despre propria noastră siguranță.

Trebuie să avem și o înțelegere sensibilă a lumii în care trăim, dar nu una în care lumea este înțeleasă în termenii Scripturii - în juxtapunere, în contrast cu Împărăția. Vedem această lume ca fiind imaterială, inertă, opacă și moartă. Conform Scripturii și experienței tuturor credincioșilor, știm că Dumnezeu este prezent în această lume, nu doar umplând golurile dintre obiectele grele, opace, ci umplând totul cu Sine Însuși. Pentru necredincios, suntem înconjurați de obiecte care au densitate, culoare și limite clare. Pentru credincios, aceste obiecte nu au doar densitate și contur, ci au și adâncime. Lumea, așa cum o vede necredinciosul, are doar volum și grosime, nu există adâncime în ea, pentru

că dacă încercăm să pătrundem într-un obiect, intrăm înăuntru și apoi ieșim pe cealaltă parte. Dacă intrăm într-o sferă, ajungem în centrul ei, dar acest centru este limita finală. Dacă încercăm să mergem mai departe, ieșim la suprafață pe cealaltă parte. Pentru credincios, profunzimea lumii din jurul nostru, profunzimea oamenilor și a lucrurilor, constă în faptul că acestea sunt înrădăcinate în Cuvântul creator al lui Dumnezeu, au un destin, lumea este potențial la fel de mare ca Dumnezeu Însuși. Și va veni ziua când, conform promisiunii profetice a Apostolului Pavel, Dumnezeu va fi totul în toți (1 Corinteni 15:28), iar „totul" despre care vorbește este lumea vizibilă, care va dezvălui suficientă capacitate, suficientă profunzime, pentru a-L conține pe Dumnezeu, deși El Însuși este conținut în El.

Așadar, nu vedem lumea așa cum se vede ea însăși, orbită față de propriile adâncimi. Știm că întreaga lume, și nu doar omul, are o chemare, un destin, un scop. Iar responsabilitatea pentru îndeplinirea acestei chemări ne aparține nouă, omul este cheia îndeplinirii acestui scop. Omul se află la granița dintre lumea divină și lumea a ceea ce numim obiecte. Omul este chemat să conducă totul spre plenitudine, spre împlinire. Și când omul se îndepărtează de Dumnezeu, se îndepărtează de Dumnezeu, îl pierde pe Dumnezeu, atunci toată creația își pierde conducătorul și calea. Vorbind despre situația apărută după căderea omului și încercând să explice dizarmonia uluitoare a lumii, Teodor Studitul scrie că lumea este ca un cal mânat de un călăreț beat. Călărețul este de vină, dar din exterior pare că ar fi nebun. Așa este lumea în care trăim. A ieșit din ascultare. Se află într-o stare tragică de dizarmonie, urâțenie, cruzime, distrugere și mortalitate, dar lumea, asemenea unui cal, geme și suferă și așteaptă momentul în care intoxicația se va risipi, când claritatea sobră a minții, puritatea inimii vor fi restaurate în om, când voința se va îndrepta - și când libertatea și împlinirea copiilor lui Dumnezeu se vor revela, nu numai în om, ci în armonia tuturor lucrurilor. Toată lumea este responsabilă, dar noi, ca creștini, purtăm o responsabilitate mai mare, pentru că cunoaștem gândurile lui Dumnezeu. Amintiți-vă cum definește Amos un profet: acesta este un om care vorbește de la Dumnezeu, acesta este unul căruia Dumnezeu îi descoperă gândurile Sale (Amos 3:7). Și această chemare, aparținând anterior câtorva, este acum chemarea tuturor creștinilor. Putem uita cuvintele lui Hristos: Nu vă mai numesc slugi, ci prieteni, pentru că slujitorul nu cunoaște voia stăpânului său, dar v-am spus toate lucrurile (Ioan 15:15)? Dacă suntem atât de bogați în cunoștințele date nouă de Dumnezeu, atunci purtăm o responsabilitate mai grea pentru tot ceea ce se întâmplă. Și această responsabilitate a fost asumată de Dumnezeu Însuși. El a asumat responsabilitatea pentru actul Său creator atunci când, după ce l-a creat pe om, nu S-a îndepărtat de el în căderea sa și Și-a asumat solidaritatea cu omul. Și, în plus, actul Întrupării, prin care Domnul Se identifică cu creația Sa, acest act de solidaritate întrupată în care Dumnezeu moare, a fost receptat de-a lungul istoriei de cei pe care îi numim martiri, adică martori [12] ai

sentimentului de solidaritate a lui Dumnezeu care ne revărsă inimile. Din exterior, lumea apare doar ca materială, moartă, inertă. Biserica vede că este transparentă, plină de Prezență și este, de asemenea, în progres dinamic spre împlinirea sa - dinamică, dar nu violentă, deși uneori tragică. Fără o astfel de viziune asupra lumii, o desacralizezi involuntar, lumea își pierde sacralitatea, devine nu numai profană, ceea ce ar fi pur și simplu o situație neutră, ci profanată, ruptă din tărâmul Divin.

Însă pentru noi lumea este sacră: nu doar în sensul în care folosim acest cuvânt atunci când spunem că viața umană este sacră, adică nu ar trebui distrusă. Lumea este sacră în sensul că îi aparține lui Dumnezeu nu numai potențial, ci și în mod esențial. Este lumea lui Dumnezeu, iar Dumnezeul cel Viu locuiește în ea. Altfel, dacă suntem de acord cu o astfel de atitudine față de lume care o desacralizează, acceptăm secularizarea ei radicală, atunci trebuie să negăm întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, minunile lui Dumnezeu, sacramentele. Căci nu numai că afirmăm că Fiul lui Dumnezeu a devenit Fiul Omului, și nu ne îndoim de asta, afirmăm că Cuvântul lui Dumnezeu, Dumnezeu Însuși, s-a întrupat, că plinătatea Dumnezeirii a locuit printre noi trupește (Col 2, 9), în trup omenesc, că trupul Întrupării este substanța vizibilă și tangibilă a întregii creații, care a putut să devină purtătoare de Dumnezeu, umplută de prezența divină, fără a fi distrusă, fără a înceta să fie ea însăși. Dacă nu ar fi fost așa, Întruparea ar fi distrus însăși natura creației, iar Hristos ar fi fost Dumnezeu manifestat în formă de om, dar nu ar fi fost Cuvântul întrupat, un om adevărat, precum și un Dumnezeu adevărat.

Acest lucru este valabil și în cazul sacramentelor. Sacramentele sunt posibile numai dacă credem, așa cum ne poruncește Biblia (căci acesta este chiar adevărul lui Dumnezeu, revelat nouă) și știm cel puțin prin experiență rudimentară că totul este capabil să fie purtător de Duh și purtător de Dumnezeu, că totul este înrădăcinat în cuvântul creator și, prin urmare, este deja legat de Dumnezeu și că, în cele din urmă, totul așteaptă acea împlinire, a cărei plenitudine am spus-o deja: Dumnezeu este totul în toți (1 Corinteni 15:28). Dacă nu credem acest lucru, atunci adevărata teologie a sacramentelor ne este inaccesibilă. Atunci, într-adevăr, pâinea nu va deveni niciodată Trupul lui Hristos, pentru că nu poate deveni în niciun fel altceva decât o pâine obișnuită, comestibilă, pieritoare, vinul nu va deveni în niciun fel Sângele lui Hristos, nu poate fi nimic mai mult decât o creatură, incapabilă să fie pătrunsă și umplută de harul divin și prezența divină. Dar noi credem că acest lucru s-a împlinit. Și când vorbim despre această pâine și acest vin, nu vorbim despre o anumită bucată de pâine sau o anumită cupă de vin, care ar fi diferite de tot restul creației. Ele sunt, ca să spunem așa, un model al tuturor lucrurilor și totul este chemat la această plinătate minunată, de neînțeles, pe care o cunoaștem în misterul Sângelui și al Trupului, dacă ne putem exprima astfel - în Trupul lui Dumnezeu, revelat în materie, așa cum a fost revelat odată în trupul Celui care S-a născut din

Fecioară. Dumnezeu le-a creat în așa fel încât să nu înceteze să fie ele însele - și să se pătrundă cu Divinitatea. De aceea, atunci când pâinea și vinul sunt binecuvântate, ele devin cu adevărat Trupul și Sângele lui Hristos. Dar, deși sunt suficient de profunde pentru aceasta, ele nu încetează să fie ceea ce au fost - pâine și vin.

Același lucru este valabil și pentru viziunea noastră asupra lumii și a miracolelor lui Dumnezeu. Numai dacă avem o teologie care dă materiei profunzime, o chemare, un sens, o relație cu Dumnezeu, care recunoaște capacitatea materiei de a fi umplută de prezența Divinului - numai atunci putem crede în miracolele Vechiului și Noului Testament. Nu vorbesc despre acele vindecări miraculoase care pot fi ușor - prea ușor - explicate în termeni de acțiuni psihosomatice. Vorbesc despre acele miracole care privesc natura fără intervenție umană, cum ar fi furtuna de pe Marea Galileii (Marcu 4:35-41; 6:47-51). Dacă încetăm să vedem lumea prin ochii credinței și ai experienței, atunci adoptăm punctul de vedere al acestei epoci oarbe, secularizate, adică privăm de dimensiunea sacră ceea ce Dumnezeu a creat sacru. Și aceasta este o problemă foarte serioasă: criza credinței în comunitățile creștine și în alte comunități de credincioși este o consecință a crizei experienței și, la rândul ei, această criză a credinței ne face seculari, nu ne permite să participăm la experiența primară, imediată a lui Dumnezeu, a omului și a întregii lumi materiale cu întreaga noastră viață. Acest lucru este foarte important, pentru că dacă pierdem această capacitate, atunci este pierdută pentru lume. Dacă sarea și-a pierdut puterea, nu este bună de nimic, nu poate fi decât aruncată (Matei 5:13). Și aceasta este o justă pedeapsă pentru faptul că am trădat revelația lui Dumnezeu - ceea ce Dumnezeu ne revelează prin noi.

Există un alt punct în Biserică și în lumea seculară care cred că trebuie luat în considerare. Este vorba despre anticlericalismul în creștere și răspândire. Nu este surprinzător că lumea din jurul nostru este anticlericală, dar anticlericalismul este în creștere și în cadrul bisericilor. Dacă reflectă confuzia acum destul de frecventă dintre clerical și sacru, atunci este rău. Dar într-un alt sens, mi se pare, poziția anticlericală poate fi foarte importantă și valoroasă. Nu voi vorbi acum despre ce este un preot, dar aș dori să spun câteva cuvinte despre ce nu este un preot sau, mai degrabă, să readuc preotul la contextul căruia îi aparține. Acum câțiva ani am ascultat o prelegere despre semnificația preoției, ținută de un teolog occidental. El a subliniat faptul că preotul are o putere incredibilă. El a spus că Hristos i-a dat preotului puterea de a-Și sfinți Trupul și Sângele, de a administra Împărtășania, de a acorda sau de a reține iertarea de păcate, adică puterea de a lega și de a dezlega (Matei 18:18). Și a spus ceva ce mi s-a părut absolut teribil: „Strict vorbind, preotul are mai multă putere decât Hristos, pentru că acum, când Hristos S-a înălțat la cer, preotul are puterea să refuze oamenilor ceea ce Hristos ar fi putut acorda. Este suficient ca preotul să încuie biserica cu

o cheie, astfel încât bolnavii și muribunzii să fie privați de împărtășanie.” Acum, aceasta este o imagine a ceea ce nu este un preot. O astfel de imagine este blasfemie. Trebuie să ne amintim că există un singur Preot, Marele Preot al Bisericii - Domnul Iisus Hristos. Nu există alt preot în sensul deplin al cuvântului. De fiecare dată când celebrăm Divina Liturghie, Hristos este cel care acționează. Le-am amintit adesea oamenilor cuvintele de la începutul Liturghiei Ortodoxe: când totul este gata, comunitatea s-a adunat, pâinea și vinul sunt pregătite, tot ce mai rămâne este să începem slujba, diaconul se întoarce către preot și spune: „Este timpul ca Domnul să o facă.” Cât de ciudat! Nu este acesta momentul în care ei înșiși încep să acționeze? Nu. Vor rosti cuvinte care nu sunt ale lor și vor săvârși acțiuni care nu sunt acțiunile lor. Cuvintele sunt ale lui Hristos, faptele sunt ale Domnului. Ceea ce așteaptă ei de la aceste fapte, nicio acțiune nu poate realiza. Ceea ce speră ei de la aceste cuvinte, niciun cuvânt nu poate realiza - dacă nu acceptăm teologia magiei. Pentru a face o schimbare [13], și numai puterea Duhului Sfânt poate răspunde la aceasta. Așadar, preotul își are locul, semnificația sa, dar când vine vorba de esență, de cele mai importante realizări din Biserică, nu există alt Mare Preot decât Hristos, nu există altă putere decât puterea Duhului Sfânt în libertatea și dragostea Sa. Dacă în școlile de teologie ni s-ar aminti mai des de locul nostru, probabil că ar fi de mare ajutor atât laicilor, cât și clerului. Acest lucru nu diminuează deloc semnificația preotului, dar îi oferă lui Dumnezeu locul cuvenit și face posibil ceea ce altfel este de necrezut. Niciun cuvânt omenesc, nicio acțiune omenească nu poate transforma pământul în ceresc. Nicio putere omenească sau invenție umană nu-L poate obliga pe Dumnezeu la o acțiune care este un fel de Întrupare.

Am spus deja că, în multe privințe, Biserica este o societate foarte ciudată. Pe scurt, aș dori să subliniez că este probabil singura societate în care nu te naști. Devii membru al ei în măsura în care trăiești după valorile ei. Altfel, prezența cuiva în Biserică este doar vizibilă, fantomatică, moartă, străină de ea, chiar dacă în exterior îi îndeplinești toate riturile și acțiunile. Nu poți aparține Bisericii mecanic, nu poți rămâne în ea mecanic. Este o situație dinamică, o societate în același timp umană și divină, în care umanitatea este revelată prin umanitatea lui Hristos, iar umanitatea noastră este altoită pe ceea ce trebuie să devină a noastră prin vocația noastră. Este o societate în centrul căreia se află Dumnezeu, „Emanuel”: Domnul cu noi. Și în acest sens, Biserica este cu adevărat, strict și sobru vorbind, scopul religiei așa cum o înțelegea lumea păgână, ca un sistem de rituri, rugăciuni, incantații, vrăji, acțiuni care îl pot aduce pe Dumnezeu la noi, îl pot forța sau cel puțin îl pot convinge pe Dumnezeu să vină aproape de noi. Nu avem nevoie de nimic din toate acestea. Dumnezeu este printre noi. Nu trebuie să-L forțăm să vină, chiar dacă ar fi în puterea noastră. Nu există niciun rit, nicio metodă, nicio acțiune care să poată adăuga sau scădea ceva. Hristos a spus: Fericiți cei curați cu inima, căci ei vor vedea pe Dumnezeu (Matei 5:8).

, locașul lui Dumnezeu, dar dacă Întruparea, darul Duhului Sfânt, întregul mister al Bisericii este scopul religiei în acel sens antic, nu este scopul cultului și cu siguranță nu este scopul slujirii devoționale. Cultul se naște din simțul prezenței lui Dumnezeu. Reverența determină locul pe care I-l acordăm lui Dumnezeu în viața noastră. Dar înseamnă și că poate exista o varietate infinit de complexă nu numai de moduri de a exprima relația noastră cu Dumnezeu, ci o varietate infinită de moduri în care fiecare dintre noi este legat de Dumnezeu. Mi se pare că astăzi nu numai lumea, ci și Biserica, poporul lui Dumnezeu, s-au săturat de cuvinte și fapte: sunt mult mai multe decât sunt necesare pentru a exprima cu sobrietate situații reale.

Aș dori să spun mult mai mult decât pot acum despre direcțiile în care, după cum mi se pare, se poate gândi la reformă sau, mai degrabă, la crearea din adâncurile experienței bisericești nu doar a cultului personal, privat al lui Dumnezeu, ci și a cultului liturgic al lui Dumnezeu. Voi spune doar puțin.

În primul rând, dacă Dumnezeu este deja în mijlocul nostru, dacă constituim împreună cu El o societate misterioasă și un trup de neînțeles, atunci, în esență, în ceea ce privește Biserica, putem rămâne în tăcere în această conștiință, închinându-ne în adevăr și în duh (Ioan 4:23). În al doilea rând, Biserica nu este compusă doar din cei capabili de o astfel de închinare și, cu siguranță, nu doar din cei capabili să primească ceea ce transmite tăcerea și să înțeleagă în tăcere ceea ce poate spune tăcerea. Biserica ar putea dezvolta cel puțin două, poate trei, tipuri de închinare. Unul pentru cei sensibili, capabili să participe la o închinare în care tăcerea este principalul lucru, în care acțiunile și cuvintele sunt simboluri care duc departe de ele însele către miezul tăcerii în care Dumnezeu trăiește și acționează (găsesc încercările care s-au făcut în această direcție bogate și semnificative). Iar la celălalt capăt al spectrului se află slujbele care nu sunt doar un mod de a fi și de a primi influență de sus, ci sunt menite să transmită celor pentru care tăcerea este prea profundă, prea de neînțeles, pentru a transmite prin gesturi și cuvinte ceea ce este conținut în tăcere mai pe deplin decât în orice cuvânt sau gest.

Însă în inima fiecărui cult trebuie să existe conștiința că tot ceea ce se întâmplă este un act divin care nu poate fi exprimat în mod adecvat, este pur și simplu imposibil. Nu poate fi închis într-o frumusețe liturgică opacă, trebuie transmis atât de transparent, sobru, cristalin, încât nicio frumusețe nu poate întuneca viziunea și sentimentul Prezenței. Desigur, într-o astfel de conversație nu vă pot oferi nicio descriere a acestui lucru. Dar dacă noi, în comunitățile noastre, nu ajungem la punctul în care Celebratorul sacramentelor este Dumnezeu, atunci nu ne vom întâlni nicăieri. Dacă pentru noi Dumnezeu este Celebratorul sacramentelor, Duhul Sfânt este forța activă, tăcerea este forma în care percepem, în care descoperim, experimentăm prezența divină și darurile divine, dacă suntem

capabili să percepem acest lucru în orice moment, ne vom putea întâlni, pentru că în adâncul nostru și în această situație suntem aproape copți pentru întâlnire. Dacă dezvoltăm alte forme de cult prin care putem comunica din interior, și nu din experiența lumii exterioare, ceea ce conține tăcerea, putem aduce mult în înțelegerea fiecăruia într-un mod acceptabil pentru toți (sau cel puțin pentru mulți). Dumnezeu trebuie să devină centrul absolut dacă vrem ca închinarea noastră liturgică adusă Lui să devină un loc unde ne putem întâlni nu în termenii ecumenismului formal, ca creștini divizați, plini de bunăvoință și gata să facem compromisuri, gata să renunțăm sau să uităm propria experiență și convingere, ci ne putem întâlni într-un mod nou: ca oameni care se află într-o anumită relație cu Dumnezeu, care se găsesc reciproc în cadrul acestei relații. Atunci închinarea noastră va deveni o provocare, o ispită, o sabie cu două tăișuri (Evrei 4:12). Atunci va deveni incompatibilă cu ceea ce este neevlavios, rău, orb, opac în abordarea seculară. Atunci poate că contrastul va deveni mai acut și mai dramatic decât cel dintre splendoarea cultului Bisericii și forma seculară de slujire devoțională. Atunci Biserica își va găsi din nou propria dimensiune și ritm; și aici, în chiar inima lucrurilor, Biserica, cred, va deveni ceea ce a fost de la început: nu o societate mică în interiorul uneia mai mari, ci o societate în egală măsură divină și umană, și de aceea mai încăpătoare, mai profundă, mai mare decât lumea însăși. Și aceasta se va împlini nu numai în Dumnezeu, ci și în noi: vom deveni mai mari și mai largi decât întreaga lume, capabili să îmbrățișeze lumea, să aducă lumea la plenitudinea ei.

Casa lui Dumnezeu. Trei conversații despre Biserică [14]

Londra, decembrie 1990–februarie 1991

Prin natura sa, Biserica este un sanctuar, prin dezvoltarea și destinul său istoric este tragică în două privințe. Pe de o parte, este tragică ca viață și ca moarte, ca pogorâre în iad a lui Hristos Însuși; dar este, de asemenea, tragic faptul că, cu tot ce ne-a fost dat, de-a lungul istoriei noastre, adică de-a lungul istoriei omenirii, ne-am dovedit nevrednici de titlul care ne-a fost dat și de chemarea care este a noastră: să fim copii ai Dumnezeului celui Viu, să fim martorii Lui pe pământ, să fim începutul Împărăției lui Dumnezeu, să fim manifestarea acestei Împărății a lui Dumnezeu care a venit cu putere.

Și așa vreau să mă gândesc mai întâi la Biserica însăși, la ceea ce este ea în natura sa.

Dacă consultați Catehismul, veți vedea că Biserica este definită de acesta ca o societate care posedă unitate de credință, unitate de sacramente, unitate de ierarhie, o societate care ne învață să trăim așa cum ne-a învățat Hristos să trăim. Dar o astfel de definiție este de înțeles doar pentru cei care știu din experiență ce este Biserica, deoarece unitatea credinței nu este pur și simplu un acord general asupra formulărilor dogmatice. Credința este convingerea lucrurilor nevăzute (Evrei 11:1), este o experiență interioară care ne vorbește despre ceea ce este inexprimabil, care poate fi cunoscut doar prin experiență și care, în cele din urmă, se odihnește în tăcerea contemplativă. Sacramentele sunt rituri pentru ochiul exterior, în cel mai bun caz simboluri, în timp ce pentru credincios, care a experimentat din nou conținutul lor, ele sunt o comuniune atât cu viața divină, cât și cu umanitatea Domnului Isus Hristos. Cât despre ierarhie, este foarte ușor să ne gândim că ierarhia se află în fruntea societății bisericești, așa cum sunt conduse diverse societăți, fie că este vorba de un stat, fie de o armată, fie de orice altă organizație publică. Prin urmare, o astfel de definiție le permite oamenilor să își pună doar întrebarea: ce fel de societate este aceasta, definită de cuvinte atât de ciudate? Fiecare dintre ele ridică întrebarea…

Pentru credincios, fiecare dintre aceste cuvinte are un sens profund, care se dezvăluie treptat, adâncindu-se de-a lungul vieții, extinzându-se, devenind mai luminos, mai radiant și, în același timp, punându-ne în fața chipului misterului divin, ceea ce Sfântul Grigorie de Nyssa numea întunericul divin, adică o lumină atât de orbitoare încât omul își pierde capacitatea de a vedea și poate fi introdus doar de Dumnezeu Însuși în ceea ce este dincolo de percepția sau înțelegerea sa. Și aș dori să mă opresc pentru început asupra unor expresii care definesc Biserica nu din exterior, ci tocmai în conștiința bisericească.

Însuși cuvântul „Biserică” provine din grecescul kyriakon – casa lui Dumnezeu, casa Domnului. Nu este doar o clădire din piatră sau cărămidă; această casă este făcută din pietre vii, despre care vorbește Hermas în prima sa Viziune. I s-au prezentat îngerii lui Dumnezeu care construiesc Biserica, care este în același timp cetatea omului și cetatea lui Dumnezeu: o cetate a omului atât de sfântă, atât de perfectă, încât coincide cu cetatea lui Dumnezeu. Este suficient de adâncă, suficient de spațioasă spiritual, suficient de sfântă, încât primul Cetățean al acestei cetăți veșnice a fost Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu care a devenit fiul omului. Dar când vorbim despre Biserică ca fiind casa lui Dumnezeu în contextul vieții noastre, experiența tragică a vieții unei lumi decăzute, poate că merită să ne gândim la faptul că în această lume, care a fost creată de Dumnezeu și a fost trădată de îndepărtarea omului de Dumnezeu, Dumnezeu nu are unde să-și odihnească capul. El este fără adăpost. Cartea

Apocalipsa spune: „[Eu] stau la ușă și bat” (Apocalipsa 3:20). Acea ușă este inima omului, mintea omului, voința umană, viața umană; iar Dumnezeu bate, căutând adăpost.

Acest lucru se poate vedea atât de clar în țările în care nu există loc pentru Dumnezeu, în țările în care domnește ateismul, unde Dumnezeu nu are drept de ședere. În aceste țări putem vedea cu ochii credinței și, uneori, cu propriii noștri ochi, cum Dumnezeu găsește refugiu în inima, mintea, voința, viața omului, în însăși trupul omului, așa cum vedem la sfinți. Dar putem vedea și cum, din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre, pe pământul nostru fără de Dumnezeu, au fost construite temple, clădiri ridicate prin credință umană cu mâini omenești și unde Dumnezeu este acasă. Un templu este o casă de refugiu pentru Domnul Atotputernic... Aceste temple pot fi modeste sau maiestuoase - ele conțin totuși plenitudinea prezenței divine.

Îmi amintesc câți ani în urmă, pe la mijlocul anilor treizeci, Mitropolitul Eleuterie al Lituaniei și Vilniusului a venit la Paris. A vizitat biserica noastră, care era ghemuită într-o mahala și era atât de mică încât, atunci când Episcopul a intrat în biserică și s-a oprit la porțile împărătești, mantia lui era la ușile de la intrare. Preotul, întâmpinându-l pe Mitropolit, i-a mulțumit că a venit la o biserică atât de modestă, mică și nesemnificativă. Iar Episcopul Eleuterie l-a oprit, spunându-i: „Nu vorbi niciodată despre nesemnificativitatea templului lui Dumnezeu. Plinătatea Divinității locuiește în templu, templul tău este mai larg decât cerurile.”

Și vorbind nu despre zidire, ci despre sufletul și trupul omenesc care conțin prezența lui Dumnezeu, îmi amintesc cuvintele Sfântului Simeon Noul Teolog. Întorcându-se la chilia sa nenorocită după ce s-a împărtășit cu Sfintele Taine, se așază pe o bancă care îi servește atât drept pat, cât și drept scaun. Un bătrân, își privește mâinile, își contemplă trupul și spune: „Ce cumplit: aceste mâini putrede, acest trup putrezitor și muribund - acesta este trupul lui Hristos Însuși, iar această chilie nenorocită este mai largă decât cerurile, pentru că cerurile nu pot cuprinde plinătatea Dumnezeului celui Viu, dar în această chilie, prin prezența mea trupească, pentru că m-am împărtășit cu Sfintele Taine, locuiește trupește plinătatea Dumnezeirii.” Aceasta este prima imagine care îmi vine în minte când aud cuvântul Biserică, kyriakon.

Există un alt cuvânt care își are ecourile în latină. În greacă sună ca ekklesia. Este ca o societate a celor aleși. În Atena antică, acest nume era dat unei adunări complete de cetățeni recunoscuți ca fiind vrednici să fie vocea și cetatea țării și a orașului. Când vorbim despre a fi ales, prea adesea ne gândim la unele avantaje, dar a fi ales - din nou, ca alte aspecte ale Bisericii - are un dublu sens. Hristos le spune ucenicilor Săi: Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi (Ioan 15:16), adică Eu am ales, extras din mijlocul oamenilor și pus deoparte

pentru a fi o societate diferită, o societate care nu coincide cu poporul păgân sau fără de Dumnezeu, o societate care este părtașă la taina Împărăției lui Dumnezeu. Dar să ne gândim la ce a reprezentat această alegere în viața apostolilor. Putem citi despre aceasta în mai multe locuri din Sfânta Scriptură: Vă trimit ca pe oi în mijlocul lupilor (Matei 10:16). Dacă M-au prigonit pe Mine, și pe voi vă vor prigoni (Ioan 15:20). Apostolul Pavel descrie de două ori în scrisorile sale către Corinteni cum i-a afectat viața această alegere: persecuția, urmarea lui Hristos pe calea crucii.

Și astfel Biserica este o societate a celor aleși, o societate a oamenilor care au auzit chemarea lui Dumnezeu, pe care Dumnezeu i-a trimis și îi trimite în lume ca să fie martori ai adevărului lui Dumnezeu, ai vieții divine. Și acești martori - suntem cu toții prin chemare - ar trebui să fie atât de diferiți de orice altă persoană, încât, întâlnindu-ne, oamenii s-ar gândi: ce s-a întâmplat cu ei? De ce nu sunt ca oricine altcineva?... Scriitorul englez C. S. Lewis [15] spune că, întâlnind un credincios, omul ar trebui să fie la fel de uimit ca și cum ar vedea că o statuie s-a transformat într-o persoană vie, a trecut din existență în viață. Acesta este al doilea cuvânt care se folosea în vremurile vechi despre Biserică: cei aleși, cei sortiți morții, spune Apostolul Pavel (1 Corinteni 4:9); dar cei care nu se tem de moarte, pentru care viața este Hristos, moartea este de dorit, dobândire, și care, totuși, sunt gata să continue să trăiască pe pământ pentru a face lucrarea lui Dumnezeu. Pentru mine, spune Apostolul Pavel, a muri nu înseamnă a amâna viața trecătoare, ci a îmbrăca veșnicia; și dacă nu suntem deja părtași la această veșnicie, atunci, desigur, moartea ni se pare groază și pierdere. Dar dacă am înțeles într-o oarecare măsură, am experimentat participarea noastră la viața veșnică, atunci moartea pentru noi este plenitudinea vieții. Se poate chiar spune (voi reveni asupra acestui lucru puțin mai târziu) că Hristos, care este viața noastră, este și moartea noastră pentru noi, pentru că trebuie să murim împreună cu El în raport cu tot ceea ce este păcătos, ceea ce este mortal, ceea ce este străin de Dumnezeu și numai atunci putem ajunge pe deplin la viață în viața Lui.

Și asta mă aduce la următoarea definiție a Bisericii: (Efeseni 1:23). Aceasta poate fi percepută superficial, ca și cum ar fi o societate care, cum ar spune, trupește, în ansamblul oamenilor - bărbați, femei, copii - reprezintă mesagerii lui Hristos, oameni care mărturisesc despre El, pentru că ei - în grade diferite, dar fiecare în măsura sa - Îl cunosc personal. Dar în această definiție a Bisericii ca Trup al lui Hristos este ceva mai mult. După cum am menționat deja, pentru a trăi viața lui Hristos, trebuie să murim moartea lui Hristos. Acest lucru este afirmat în capitolul al șaselea al Epistolei Apostolului Pavel către Romani, care se citește în timpul botezului. Dacă am ajuns cu adevărat să-L cunoaștem pe Hristos ca Dumnezeul nostru, ca Învățătorul nostru, ca Singurul Om în sensul deplin al cuvântului, atunci tot ceea ce este străin de El, tot ceea ce ne face nespre

deosebire de El, tot ceea ce ne îndepărtează de El, trebuie să ne devină străin, trebuie să moară în noi, nu trebuie să devină nici măcar un obiect de ură, ci pur și simplu trebuie să înceteze să existe. În acest sens, cufundarea în apele botezului, adică în elementul în care niciunul dintre noi nu poate trăi, ceea ce pentru noi înseamnă moarte, este o imagine a faptului că L-am primit pe Hristos în felul acesta, ne-am acceptat propria atitudine față de El, încât suntem cufundați în moartea Lui. Și Apostolul Pavel spune: purtăm în trup moartea Domnului Isus (2 Corinteni 4:20). Desigur, aceasta ne este dată în embrion, dar nu ne poate fi dată ca și cum ar fi iresponsabil. Numai în măsura în care această moarte învinge treptat viața falsă din noi, putem crește treptat în acea plenitudine a vieții, care este viața lui Hristos, putem deveni om după chipul Fiului lui Dumnezeu, care a devenit fiul omului. Pentru că a fi om în sensul deplin al cuvântului înseamnă a fi pătruns de prezența divină. Chemarea fiecăruia dintre noi este să devină părtaș firii divine, așa cum spune Apostolul Petru (2 Petru 1:4).

Există o imagine a Apostolului Pavel care mi se pare foarte importantă, pentru că ceea ce tocmai am spus ar putea duce pe cineva la gândul că, dacă devenim creștini în sensul deplin al cuvântului, ne depersonalizăm, încetăm să mai fim noi înșine, devenim, cum s-ar spune, la plural, pe cât putem, deși relativ, icoane ale lui Hristos. Dar nu este așa. Apostolul Pavel spune că prin botez, prin unirea cu Dumnezeu prin credință și sacrament, prin răspunsul nostru la chemarea lui Dumnezeu și răspunsul Lui la credința noastră, suntem, cum s-ar spune, altoiți, ca o ramură pe jumătate vie, pe un pom dătător de viață. Această imagine este atât de vie. Gândiți-vă: un grădinar se plimbă, privind tot ce crește în grădina sa și observă brusc că un vlăstar care putea crește și înflori începe să se ofilească. Poate altoi această ramură pe un pom puternic dătător de viață, dar ce se întâmplă? Primul lucru pe care trebuie să-l facă este să taie această crenguță, să o priveze de rădăcinile care au hrănit-o vreodată; din ea, ca sângele, curge viața ei. Apoi aduce această ramură la pomul care trebuie să-i dea viață. Și din nou, taie acest copac cu un cuțit și aplică rana vlăstarului la rana acestui copac: rană la rană. Seva acestui copac va curge acum în această ramură, viața va curge în ea, dar această viață nu transformă ramura altoită în ceva străin de ea însăși, această viață o face ceea ce poate deveni complet. Crește puternică, crește, se nasc frunze pe ea, vor fi roade pe ea, devine ea însăși în sensul deplin al cuvântului. Și cu ce preț? - groaza posibilei morți și groaza că a fost vindecată doar prin rana pomului dătător de viață, așa cum spune profetul Isaia: Prin rănile Lui suntem vindecați (Isaia 53:5).

Această comuniune cu Hristos începe cu glasul lui Dumnezeu, care ajunge la noi, ne atinge mintea, care ne mișcă inima, care ne înalță voința într-un val spre bine, adevăr, lumină. Înflorește atunci în noi credința, adică încrederea: ceea ce am auzit, ceea ce am văzut, ceea ce am experimentat este mai adevărat decât

orice ne înconjoară, mai adevărat decât ceea ce a fost viața noastră înainte. Și atunci nu ne putem deschide decât lui Dumnezeu. Nu putem face asta prin propria noastră putere. Nu putem deveni o făptură nouă prin propria noastră putere; nu ne putem împlini chemarea supremă prin propria noastră voință și propria noastră putere. Apostolul Pavel, în fața măreției chemării sale, văzându-i slăbiciunea, a strigat către Domnul pentru putere, iar Domnul i-a răspuns: Harul Meu îți este de ajuns, căci puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune (2 Cor. 12, 9). Nu în slăbiciunea care ne este familiară tuturor: nu în lene, inerție, lașitate, ci într-o altă slăbiciune: în transparență față de lumina lui Dumnezeu, în a te da cu flexibilitate, fără rezistență, în mâna lui Dumnezeu. Și apoi, din nou, conform cuvântului Apostolului Pavel, totul devine posibil pentru noi în puterea întăritoare a Domnului nostru Iisus Hristos (Filipeni 4:13). Atunci devenim un om adevărat, adică cel puțin rudimentar un Dumnezeu-om.

Aș dori să spun ceva și despre ultima definiție a Bisericii: stâlpul și temelia adevărului (1 Timotei 3:15), cetatea adevărului. Adevărul în greacă se numește alithia, iar acest cuvânt are aceeași rădăcină ca și numele Lethei, râul mitic prin care morții trebuiau să treacă în împărăția umbrelor și care avea teribila proprietate de a estompa orice amintire. Și astfel, adevărul ca alithia nu poate fi estompat de nimic, iar Biserica este cetatea acestui adevăr veșnic. Părintele Pavel Florensky derivă cuvântul „adevăr” din cuvântul „este”: adevărul este ceea ce este, estina: ceea ce nu poate fi distrus. Aceasta ar trebui să fie Biserica: păstrătoarea plinătății adevărului, adică a tot ceea ce este Dumnezeu, a tot ceea ce sunt omul și creația; și a tot ceea ce Dumnezeu, care a venit în trup, ne proclamă. Dacă ne gândim la Biserică în acest fel, atunci devine clar de ce Biserica poate fi definită ca o societate divino-umană în care plinătatea Dumnezeirii și plinătatea umanității sunt prezente în condiții egale. Plinătatea Dumnezeirii - pentru că toată plinătatea Dumnezeirii a locuit și a locuit trupește în Hristos (Coloseni 2:9), pentru că Dumnezeu și Tatăl au dat Bisericii Duhul Sfânt în ziua Rusaliilor, Care nu numai că S-a odihnit peste ea, ci Care este viața ei; pentru că în Hristos și prin puterea Duhului Sfânt, după cuvântul uimitor al lui Irineu din Lyon, suntem chemați în Unul-Născut Fiul al lui Dumnezeu să devenim singurul născut fiu al lui Dumnezeu. În timp ce suntem încă pe drum - și, totuși, acest drum este desăvârșit. Biserica, în acest sens, este o societate escatologică în care totul a fost împlinit în mod decisiv și care, totuși, este încă în proces de devenire. Arătarea omului în deplina sa slavă în Persoana Domnului Iisus Hristos a fost împlinită. Progresul este făcut: acesta este misterul comuniunii, pe care îl vedem în sfinți și îl vedem în embrion, în lupta și imperfecțiunea lor și în păcătoși.

Dar nu numai Divinitatea, ci și umanitatea în Biserică ni se revelează într-un mod nou. Plenătatea și perfecțiunea umanității este în Hristos, umanitatea în formare este în fiecare dintre noi. Biserica este o societate divino-umană misterioasă,

care crește treptat în măsura chemării sale, în care se aprind focuri, până în momentul în care întreaga Biserică devine un rug aprins.

Asta am vrut să vă spun astăzi. În conversațiile viitoare voi încerca să dezvolt această temă a Bisericii nu atât în raport cu plenitudinea ei, cât în raport cu formarea ei istorică. Acum, dacă pot răspunde la vreo întrebare, o voi face, dar ar fi mai bine dacă cei dintre voi care au răspunsuri le-ați adăuga la ceea ce am spus.

Nu înțeleg pe deplin durerea lui Hristos și moartea Lui pentru noi. La urma urmei, El este fără păcat. Înțeleg că trebuie să murim, dar ce este moartea Lui?

Există diferite abordări în această privință. Am folosit această expresie, însemnând că tot ceea ce este păcat și tot ceea ce ne atrage la păcat ca ispită este pur și simplu străin de Hristos, că El tratează tot ceea ce este rău ca și cum ar fi un cadavru. La priveghiul de Crăciun, se citește un pasaj din capitolul șapte al profetului Isaia, unde în traducerile grecești și slave se spune că un copil se va naște din Fecioară, care, înainte de a fi capabil să deosebească binele de rău, va alege binele. Capacitatea noastră (nefericită capacitate!) de a experimenta atracția atât către bine, cât și către rău este rezultatul acelei boli profunde a duhului, sufletului și trupului pe care o numim păcătoșenie. Hristos, născut fără păcat, este străin de aceasta. Dar, pe de altă parte, Fiul lui Dumnezeu, devenind fiul omului, participă la experiența creaturii. El își asumă corporalitatea, ceea ce Îl face asemănător cu tot ceea ce este corporal; El este un om autentic, adevărat și, în același timp, prin corporalitatea Sa, asemănător cu întreaga lume materială. Fiecare atom, cea mai maiestuoasă galaxie se poate recunoaște în El, materialitatea sa, glorificată, așa cum este chemată să fie, atunci când, după cuvântul Apostolului Pavel, Dumnezeu va fi totul în toți (1 Corinteni 15:28). Când vorbim despre participarea noastră la moartea lui Hristos, spunem că suntem gata să luptăm până la moarte cu tot ceea ce ne atrage spre ceea ce este străin de Dumnezeu, spre ceea ce a fost cauza întrupării, răstignirii, morții, coborârii în iad a Mântuitorului Hristos. Dacă am putea trăi viu groaza care este descrisă, de exemplu, în imnurile de Joia Mare, Vinerea Mare: O, Viață Veșnică, cum mori? O, Lumină care nu apune niciodată, cum te stingi?.. - dacă am putea înțelege și experimenta aceasta, câte ispite ne-ar deveni nu numai străine, ci imposibile, ar stârni groază în noi, ar stârni în noi conștiința că, dacă ne-am permite doar să ne strecurăm în această direcție, atunci vom deveni complici ai celor care L-au condamnat pe Hristos, care L-au trădat, care L-au ucis. Acesta este genul de moarte despre care putem vorbi în noi înșine. Probabil că există și alte abordări la care nu mă pot gândi acum.

Ai spus că Biserica este o societate de oameni aleși de Dumnezeu. Dumnezeu bate la inimile noastre - și de acolo vine sunetul radioului sau altceva... și apoi se

duce în altă parte. Reușește să bată la unii. Dar și oamenii bat. El Însuși a spus: bate; dacă vei bate, atunci nu mă voi întoarce de la tine, chiar dacă o vei face în miez de noapte... Cei care nu fac parte din Biserică și bat - devin ei parte din ea? Sau se întâmplă asta doar atunci când se întâlnesc? Cum se întâmplă asta? Sunt îngrijorat de cealaltă parte a umanității...

Faptul că Dumnezeu bate la inimile noastre, la conștiința noastră, la viețile noastre este clar; acest lucru se întâmplă în experiența majorității credincioșilor. Dar, în același timp, există o foame în fiecare om: o foame pentru o asemenea plenitudine încât nimic material nu o poate satisface. Îmi amintesc că Arhiepiscopul Michael Ramsay [16] spunea că în fiecare om există o asemenea adâncime, o asemenea lățime pe care nimic creat nu o poate umple. Încercăm să aruncăm materie, frumusețe și sentiment în acest abis și, ca niște pietricele, toate aceste obiecte create cad în adâncuri și nici măcar nu auzim cum ating fundul, pentru că nu există fund. Omul are o asemenea capacitate încât numai Dumnezeu poate umple această adâncime cu Sine Însuși. Dar această foame nu își găsește întotdeauna numele, pentru că atunci când trăiești într-o anumită societate, este ușor să găsești un nume sau altul și să te atașezi de el. Într-o societate evreiască va exista un nume, într-o societate creștină altul și așa mai departe; dar la bază trebuie să existe această foame. Într-un fel, pentru început, este mai important decât numele, pentru că fără această foame, numele ar fi doar un autocolant pe suflet, pe conștiință. Și trebuie să-i tratăm cu mare atenție și precauție pe cei care nu sunt creștini sau nu cred în Dumnezeul Vechiului și Noului Testament și pe cei care sunt în general atei sau, în orice caz, se consideră ideologic și ideologic a fi astfel. Nimeni nu-L poate inventa pe Dumnezeu. După ce ai experimentat ceva, poți să-i spui cu diferite nume. Acestea pot fi superstiții păgâne, zei păgâni sau alte credințe, dar pentru a vorbi despre Dumnezeu, trebuie măcar să atingi marginea hainei Sale. Și foarte ușor, prea ușor, mi se pare, spunem că Dumnezeu este cumva proprietatea noastră, că suntem păzitorii credinței și că alții nu au nimic.

Îmi amintesc în acest sens de o conversație pe care am avut-o cu Vladimir Nicolaevici Lossky în anii 1930. Pe atunci, el avea o înclinație foarte negativă față de religiile orientale. Am discutat despre asta mult timp, iar el mi-a spus ferm: „Nu, nu există adevăr în ele!” Am venit acasă, am luat o carte cu Upanișade, am scris opt citate, m-am întors la el și i-am spus: „Vladimir Nicolaevici, când citesc Sfinții Părinți, întotdeauna fac notițe și scriu numele persoanei căreia îi aparține o anumită zicală, dar aici am opt zicători fără autori. Le poți recunoaște «după sunet»?” A luat cele opt citate ale mele din Upanișade, s-a uitat la ele și în două minute a numit opt părinți ai Bisericii Ortodoxe. Apoi i-am spus de unde a fost luată aceasta... Aceasta a servit ca un fel de început pentru el să reconsidere această problemă. Asta nu înseamnă că ar trebui să identificăm credința pe care o primim în Hristos și de la Hristos cu alte credințe;

dar cât de atenți trebuie să fim atunci când judecăm o altă credință! Probabil vă amintiți cum Pascal [17] a strigat către Dumnezeu: „Descoperă-Te mie!” - și cum Hristos i-a răspuns în inima sa: „Nu M-ai căuta dacă nu M-ai fi găsit deja.” Putem căuta doar ceea ce avem o idee interioară despre care avem o anumită concepție.

Și al doilea lucru pe care vreau să-l spun este poate mai tentant, dar cred că este adevărat. Hristos este omul atotcuprinzător, îmbrățișând în Sine toată experiența umană fără limitare. Și când a murit pe cruce, nu a putut muri decât pierzând (în umanitatea Sa, desigur) comuniunea cu Dumnezeu. Cuvintele Sale: Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?! - cuvintele Celui Care, rămânând fără păcat în umanitatea Sa, una cu Tatăl în Dumnezeirea Sa, s-a trezit fără Dumnezeu, de-dumnezeit. Și nu există niciun ateu care să fi experimentat vreodată sau să poată experimenta de-dumnezeirea așa cum a experimentat-o Fiul lui Dumnezeu, care a venit la noi în trup. Prin urmare, și aici trebuie să fim foarte atenți nu numai la viziunea asupra lumii, ci și la experiența celui care spune: „Nu am Dumnezeu”. Hristos știe acest lucru din propria Sa experiență umană; noi nu știm acest lucru, pentru că nici măcar în acele perioade în care oricare dintre noi nu-L cunoștea pe Dumnezeu sau era străin de Dumnezeu, nu putea măsura distanța dintre unitatea completă cu Dumnezeu și pierderea completă a Lui, așa cum a experimentat Hristos.

Înseamnă asta că un ateu își potolește foamea prin etichetarea negativă?

Cred (dar, din nou, aceasta este o opinie, nu o transmisiune) că o persoană nu poate trăi fără un fel de răspuns la întrebarea care există în viața sau sufletul său. Prin urmare, dacă nu-L ai pe Dumnezeu, atunci trebuie să ai o viziune asupra lumii care să-ți permită să trăiești; fără aceasta, este imposibil să trăiești deloc. Odată am vorbit cu unul dintre reprezentanții Consiliului pentru Afaceri Religioase, Piotr Vlasevici Makartsev. Vorbeam despre ateism, iar el a exclamat: „La urma urmei, o persoană nu poate trăi fără credință!” Nu se referea la credința religioasă, ci la credință în sensul că avea astfel de convingeri pentru care era gata să apere și pentru care era gata să trăiască. Și în această privință, mi se pare, trebuie să fim foarte atenți și atenți. Poate că nu suntem de acord, nici măcar nu putem fi de acord cu una sau alta, dar trebuie să ne punem întrebarea: dacă o persoană simte așa, dacă aceasta este experiența sa, cum pot îmbogăți această experiență? Pentru că a o nega, a smulge experiența existentă fără a o înlocui cu altceva, este inutil.

Deși există și alte întrebări, aș dori să vă întreb: cât de des aveți astfel de interviuri, care este practica acestor interviuri?

Practica este următoarea. În primii ani în care am fost aici, acum aproximativ patruzeci de ani, aveam un grup de ruși destul de mare, toată lumea vorbea rusă, cu excepția, poate, a uneia sau a două persoane, soți sau soții de ruși ortodocși; și apoi aveam discuții săptămânale. Apoi au început să apară oameni care vorbeau engleza; până atunci învățasem puțină engleză și am început să purtăm discuții și în engleză. Și apoi a fost o perioadă lungă în care nu au existat discuții în limba rusă, pentru că toți rușii care locuiau aici vorbeau engleza mai bine decât mine, iar pentru ei nu erau necesare discuții speciale. Și am început să purtăm discuții, la început săptămânal, iar apoi, când am început să obosesc, de două ori pe lună, în engleză. În ultimul an și jumătate sau doi, când s-a deschis calea de la Rusia la Occident și au început să vină ruși din Uniunea Sovietică care nu vorbeau engleza, sau care cel puțin o vorbeau, dar, desigur, nu o trăiau, am reluat discuțiile în limba rusă, iar acum au loc o dată pe lună. Dacă se va dovedi că grupul rus devine mai puternic, dacă participanții vin în mod regulat, atunci poate vom organiza o a doua conferință pe lună; dar în prezent, prezența este atât de incertă, numărul de persoane care vin fluctuează între, să zicem, patru și treizeci și cinci, încât mi se pare nerezonabil să organizăm două conferințe: atunci și mai multe se vor destrăma și în loc de patru persoane vor fi două.

De patru ori pe an avem o sâmbătă, care se numește „post”: de două ori pe an în engleză, de două ori pe an în rusă. Se întâmplă așa: începem cu rugăciunea, așa cum am început astăzi, apoi conduc o predică care durează patruzeci de minute, după care urmează o perioadă de tăcere, aproximativ trei sferturi de oră sau o oră, când toată lumea este obligată să tacă. Cei care nu pot tace merg la sacristie [18] , dar în biserică nimeni nu vorbește, nu se împotrivește ca alții să „tacă” în tăcerea, atât interioară, cât și bisericească, pentru că biserica are propria ei tăcere. Un scriitor francez a descris astfel experiențele unuia dintre eroii săi: acest om a auzit tăcerea și a înțeles brusc că această tăcere este prezența vie a lui Dumnezeu... Așa că cer fără milă ca oamenii să nu se împotrivească ca alții să tacă în adâncul lor. Apoi mâncăm împreună, adică fiecare aduce ceva de-al său și contribuim la mâncarea din ceea ce s-a adus, bem ceai. Apoi a doua conversație și a doua tăcere, și apoi spovedania generală, pe care o conduc diferit față de spovedaniile generale din Rusia. Iată cum se desfășoară lucrurile: citesc o serie de rugăciuni din slujba pregătitoare pentru împărtășanie, dar, din nou, nu pe toate; apoi spun cu voce tare spovedania, care este spovedania mea înaintea lui Dumnezeu, în contextul celor două conversații pe care le-am purtat; acestea sunt tematice, iar spovedania este, de asemenea, tematică în acest sens. De obicei, durează douăzeci, treizeci, patruzeci de minute. Aceasta nu depinde de păcătoșenia mea, ci de conținutul conversațiilor, de conținutul rugăciunilor - ceea ce m-a inspirat în ele. Apoi ne rugăm din nou pe scurt, iar apoi fiecare primește. Dacă, dintr-un anumit motiv, cineva vrea să se spovedească separat, acest lucru este posibil, dar cel

mai adesea nimeni nu vine, deoarece o astfel de spovedanie cuprinde un câmp suficient de păcătoșenie sau viață interioară. Și după aceasta, duminică, toți cei care au fost în acest post pot primi împărtășania.

Voi spune și următoarele despre spovedanie. De peste patruzeci de ani am separat spovedania de împărtășanie, adică un credincios nu este obligat să se spovedească înainte de fiecare împărtășanie. Aceasta necesită o maturitate considerabilă și necesită, de asemenea, îndrumare din partea unui preot. Motivul este că practica prerevoluționară ducea la faptul că o persoană care dorea să se împărtășească venea la spovedanie având adunat un anumit număr de păcate. Desigur, unii oameni veneau cu o mare greutate, dar nu veneau neapărat de dragul împărtășaniei, ci de dragul spovedaniei în sine. Dar adesea oamenii veneau cu o spovedanie foarte superficială, cu o spovedanie pe care un adult nu are dreptul să o aducă sau cu sentimentul: „Ei bine, da, am venit, mi-am mărturisit păcatele de zi cu zi, prin urmare am dreptul să primesc rugăciunea de dezlegare și să mă împărtășesc”... În primul an în care am fost aici, am avut ciocniri foarte aprinse cu unii dintre acești duhovnici. Îmi amintesc că o persoană a venit: „Părinte, sunt un păcătos ca toți ceilalți.” Eu spun: „Nu știu cât de păcătoși sunt toți, dar cât de păcătoși sunteți voi?” - „Ei bine, sunt păcătos...” - „Nu, ar trebui să te spovedești mai serios.” A început să se enerveze: „Ei bine, ce să-ți mai spun: am venit la spovedanie, am dreptul la rugăciunea de dezlegare și să mă împărtășesc mâine!” Eu zic: „Nu, nu-ți voi da rugăciunea de dezlegare și nici nu vei veni să te împărtășești - du-te acasă și gândește-te”... A mai fost un caz. A venit un om și a spus: „Sunt păcătos în toate.” Am răspuns: „Nu se poate!” - „Nu, sunt păcătos în toate, în toate”... Eu zic: „Ascultă, ia poruncile Decalogului. Chiar ai păcătuit împotriva fiecăreia dintre aceste porunci?! Te cunosc ca pe un om cinstit, bun, și îmi spui că ești hoț...” - „Ce vrei să spui, părinte?!” - „E foarte clar: există o poruncă care spune «să nu furi». Dacă ai păcătuit în toate, ai furat, iar în rusă asta se numește a fi hoț.” - „Nu, părinte!” - „Și eu te-am considerat întotdeauna o persoană decentă, iar tu îmi spui calm că ești un adulter!?” - „Părinte, cum îndrăznești să mă insulți!” - „Nu te insult. Există o poruncă «să nu comiți adulter». Îmi spui că ești vinovat de tot, ceea ce înseamnă că ești vinovat și de asta.” - „Oh”, spune el, „nu m-am gândit la asta.” - „Du-te acasă și gândește-te la asta! Când te gândești la ceva care este păcatul tău specific, atunci vei veni la spovedanie.”

Războiul a fost lung și l-am împărțit astfel încât o persoană să vină la spovedanie atunci când conținutul spovedaniei s-a maturizat în ea. Atunci preotul poate fie să rostească o rugăciune de dezlegare, fie să spună că nu s-a pregătit suficient, că spovedania lui este prea superficială: du-te acasă și gândește-te la asta... Sau preotul poate spune: ia împărtășania... Sau poate spune: prin faptul că te-ai spovedit, trebuie mai întâi să te maturizezi pentru împărtășanie - nu te împărtăși, vino din nou la spovedanie după un timp... Sau poate spune: bine, acum ia

împărtășania de mai multe ori la rând, până când simți că ești împăcat cu Dumnezeu, cu conștiința ta, cu aproapele tău și, cum spunea Isaac Sirul, cu lucrurile pe care le posezi...

Și rezultatul acestui lucru, mi se pare, este foarte rodnic, pentru că oamenii vin să se spovedească serios, foarte serios și cu sens. Desigur, oamenii nu devin sfinți pentru că s-au spovedit bine, dar cel puțin s-au spovedit cinstit, cu grijă și vin la împărtășanie nu „de drept", ci în raport cu spovedania lor. Îmi amintesc că am vorbit despre asta în Zagorsk, iar unul dintre studenții Academiei Teologice a răspuns: „Ei bine, Vlădica, atunci nu ești ortodox, pentru că noi nu avem acest obicei." I-am atras atenția asupra faptului că nu există nicio regulă bisericească care să impună spovedania înainte de împărtășanie. Există un rescriptul lui Petru cel Mare, care a fost scris în scopuri politice, pentru a-i testa pe cei care se spovedesc, dar acesta este un cu totul alt fel de lucru.

Mulți oameni, prin spovedania pe care o spun în numele meu, au învățat să se spovedească, adică să vorbească despre conținutul sufletului și vieții lor și nu doar să aducă o listă cu niște păcate. Am avut adesea sentimentul că o persoană vine și aduce o listă cu niște „păcate" care nu sunt pe măsura persoanei în sine. Le-am spus odată copiilor mei că oamenii uneori adună păcate, ca o persoană care știe că trebuie să treacă pe lângă un câine care mușcă și ia cu ea un os. Se va potrivi - va arunca osul câinelui și, în timp ce acesta îl roade, el însuși se va strecura pe lângă el. Acest lucru, mi se pare, nu ar trebui permis, nici în tine, nici în alții.

Preoția Regală a Laicilor

Moscova, 1988-89

În ultimii ani am acumulat câteva gânduri despre Biserică, iar în parohia mea am ținut o serie întreagă de discursuri despre cum Biserica empirică, reală, în care trăim, diferă de Biserica mai reală, perfectă, în care credem. Pentru a trăi în Biserica empirică, contemporană, trebuie, pe de o parte, să înțelegem în ce credem, în ce fel de Biserică credem, iar pe de altă parte, să ținem cont de modul în care s-a dezvoltat Biserica istorică, cum a ajuns în starea în care se află

și care este rolul nostru în realizarea acestei Biserici, care este ca un vierme, un licurici. Aceasta mi se pare o sarcină foarte modernă, deoarece întoarcerea la trecut, la tradiții, pe căile Rusiei prerevoluționare etc. nu este o soluție la problemă.

În primul rând, un cuvânt despre Biserică. Înțelegem Biserica ca o societate Dumnezeu-umană, care este în același timp complet divină și umană. Umanitatea este reprezentată în Biserică în două moduri. Pe de o parte, există Omul perfect, ideal, dar real, istoric real, Domnul Iisus Hristos. Și pe de altă parte, există noi, care suntem și oameni, de asemenea, dacă pot spune într-un mod non-rusesc, „oameni", dar în păcat. Trebuie să percepem umanitatea în Biserică tocmai în acest fel: vedem ceea ce suntem chemați să fim, privind la Hristos. Și cu cât percepem mai profund acest lucru, cu atât vedem mai mult cât de departe suntem de această imagine; dar vedem și cum să tindem spre această imagine, pentru că Hristos ne-a spus: Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. El nu ne spune doar: „Căutați cât știți", ci spune: „Eu sunt calea. Dacă urmați calea Mea, veți deveni oameni adevărați, copii ai lui Dumnezeu".

Prezența divină în Biserică se simte prin darul Duhului Sfânt, care a umplut-o în ziua de Rusalii, când Duhul Sfânt s-a pogorât peste apostoli și a umplut întreaga Biserică în adunarea lor. Și niciun păcat omenesc, nicio păcătoșenie omenească nu poate îndepărta Duhul Sfânt din Biserică. Fiecare dintre noi este chemat să fie un vas în care se află această sfințenie; suntem chemați să fim temple ale Duhului Sfânt. Și în acest sens suntem temple, dar adesea întinate. Apostolul Pavel spune că purtăm sfințenia în vase de lut, iar acestea ar trebui să fie de aur, nu de lut, și fără crăpături; dar cu toții suntem crăpați, păcătoși. Putem pierde conștiința Duhului Sfânt în noi; indiferent cum lucrează El în noi, îi putem înăbuși glasul. Din nou, Apostolul Pavel scrie că uneori Duhul Sfânt vorbește clar în noi, numindu-L pe Dumnezeu Tatăl nostru. Aceasta înseamnă că într-un astfel de moment ar trebui să fim copii ai lui Dumnezeu, așa cum Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu; adică, prin înrădăcinare în Hristos, prin comuniunea cu El, prin unirea cu El, nu trebuie să mai devenim copii adoptivi ai lui Dumnezeu, ci, așa cum spune cu mare îndrăzneală Sfântul Irineu de Lyon, în Hristos și prin puterea Duhului Sfânt să devenim fiul unic născut al lui Dumnezeu și colectiv, toți împreună, și fiecare dintre noi.

Și în al treilea rând: în Hristos și în Duhul suntem cu toții în Dumnezeu. Și în această privință, Biserica este ceva de neînțeles de mare, pentru că este deja Împărăția lui Dumnezeu care a venit cu putere, adică este ca și cum ar fi aici, dar trebuie să fie încă realizată în noi; este aici în plenitudinea ei, dar fiecare dintre noi trebuie să o realizeze în sine sau să intre în plenitudinea ei. Tocmai la asta se referea Părintele Georges Florovsky când spunea că Biserica este atât acasă, cât și pe drum în același timp. Este acasă pentru că suntem deja copii ai lui

Dumnezeu, este pe drum în fiecare dintre noi, pentru că suntem cu toții în proces de devenire. Și asta trebuie să ne amintim: Biserica nu poate fi mai puțin decât atât. Dar, pe de altă parte, așa cum reiese din ceea ce am spus deja, fiecare dintre noi aduce în Biserica istorică, empirică imperfecțiunea noastră, păcătoșenia noastră, incompletitudinea noastră de până acum.

Și, în plus, Biserica, ca fenomen istoric, a luat în mod colectiv forme care nu îi sunt inerente. Și aceasta, mi se pare, este acum o problemă pe care Biserica trebuie să o analizeze profund și la care trebuie să răspundă creativ. Dacă privim structurile bisericești, vom vedea că acestea sunt, cum ar spune, o copie a acelor structuri care existau în Imperiul Bizantin, adică un sistem strict ierarhic cu grandoare, cu triumf, cu grandoare; acesta este un lucru. În al doilea rând, în Biserica antică, în perioada sa cea mai timpurie, când apostolii și ucenicii lor direcți încă predicau, oamenii care experimentau personal o întâlnire cu Hristos deveneau creștini - fie direct, precum apostolul Pavel, precum alți ucenici ai lui Hristos, fie pentru că întâlneau oameni care erau icoane vii ale lui Hristos, oameni care puteau mărturisi despre Hristos și despre mântuire, așa cum definește apostolul Ioan: vorbim despre ceea ce am auzit, ceea ce am văzut cu ochii noștri și ceea ce au atins mâinile noastre. O astfel de persoană vorbește, desigur, cu totul diferit de cea care repetă din auzite ceea ce altcineva a spus acum douăzeci de generații. De aceea a fost mic la număr, a fost înrădăcinat în experiența lui Hristos, a plătit pentru această experiență cu martiriul, moartea, tortura, exilul - și aceasta de-a lungul a trei sau patru secole, nu numai prima generație a suferit așa, ci și în viitor.

Când împăratul Constantin a recunoscut Biserica nu ca pe un fenomen ostil, ci ca pe un fenomen acceptabil la început, iar apoi ca unul dezirabil, aceasta s-a schimbat în cel mai profund mod. Acei oameni care nu ar fi venit niciodată la Biserică atunci când i-ar fi putut costa viața, s-au alăturat ei, pentru că această Biserică era patronată de împărat. Și s-a lichefiat tot mai mult, au intrat în ea elemente care nu doreau în niciun fel martiriul, ci doreau glorie umană, siguranță umană, doreau să fie, cum ar fi, la dreapta împăratului. Și, în plus, structurile Bisericii au început să semene, prin voința împăratului și cu acordul Bisericii însăși, cu structurile imperiului. Adică, patriarhul era un paralel, stătea, cum ar fi, paralel cu împăratul, arhiepiscopii și episcopii aveau și ei poziția lor ierarhică etc.

Și încă ceva: în această generație, unde credința creștină nu depindea exclusiv de experiența arzătoare a Duhului Sfânt și a lui Hristos, unde oamenii deveneau în mare parte credincioși din auzite, a apărut o diviziune între oamenii educați care știau ce este credința creștină ca doctrină, și nu doar ca experiență, și oamenii care nu aveau acces la nicio scriere și, prin urmare, puteau afla despre credința creștină doar din auzite. Și, ca urmare, episcopatul, clerul au dobândit poziția de învățători, dar nu pentru că lumina sfințeniei se revărsa din ei, ci pentru

că știau ce să transmită generației următoare sau contemporanilor lor. Și a apărut o diviziune treptată între cler și laici. În Biserica primară, această diviziune nu exista în sensul că exista un singur trup viu în care diferite membre (despre asta vorbește în detaliu Apostolul Pavel) aveau funcții diferite. Dar funcția este un lucru, iar rangul și înălțarea sunt cu totul altceva. Și dacă vorbim despre rang și statura lui, atunci trebuie să ne amintim cuvintele lui Hristos că nimeni nu are o dragoste mai mare decât cel care își dă viața pentru aproapele său. El le-a spus ucenicilor Săi: Oricine dintre voi vrea să fie primul (adică să fie cel mai adevărat ucenicul Meu) să se facă slujitor al tuturor. Și la Cina cea de Taină spune din nou: Iată, voi Mă numiți Învățător, dar Eu sunt printre voi ca slujitor... Acest lucru a dispărut dintre noi într-o măsură semnificativă, dacă nu complet, pentru că ne-am contopit cu structurile seculare. Drept urmare, mi se pare, a existat o stratificare între laici, care nu se simt responsabili pentru Biserică și cărora li se spune chiar, cum s-ar spune: „Fă doar ce ți se spune și totul va fi bine”, și clerici, care, prin urmare - o voi spune sincer - și-au imaginat că au dreptul să „conducă turma lui Hristos”. Dar laicii nu sunt o turmă, ei sunt trupul viu al lui Hristos, iar clericii nu sunt lideri sau șefi, ci slujitori. Și trebuie cumva să ne întoarcem la asta, să ne întoarcem mai întâi cu conștiința. Trebuie să-i învățăm pe oameni și să începem cu noi înșine. Adică, un preot sau un episcop este numit să conducă poporul în această taină a sfințirii lumii, dar fiecare la locul său trebuie să fie gata să-și dea viața. Și când spun „să-și dea viața”, nu vorbesc romantic despre moartea în torturi etc., ci despre dăruirea fiecărei zile, fiecărei ore din viața sa, pentru ca tot ce-i înconjoară să fie sfințit. Nu spun că nu există astfel de preoți sau episcopi, dar, în general, o astfel de apropiere de Biserică este rară. Iar laicii, pe care Apostolul Petru îi definește ca o preoție împărătească, un popor sfânt, un templu al Duhului Sfânt, se dovedesc a fi pur și simplu o „turmă” supusă căreia îi spun: „Fă așa, fă aia, învață asta, crede în asta sau aia”.

Și ce este preoția împărătească? Am avut un congres în dieceza noastră anul acesta pe această temă, despre laici, despre preoția împărătească în special. Dacă îl ascultați pe Sfântul Maxim Mărturisitorul, el spune că omul a fost creat pentru a aduce toată creația la Dumnezeu, că a fost creat ca părtaș la două lumi: cea materială și cea spirituală, el combină în sine acești doi poli. Și în acest sens, fiecare credincios din Biserică este preot, adică o persoană care sfințește creația, care o face sfântă, ceea ce înseamnă dedicată lui Dumnezeu și pătrunsă de harul divin. Aceasta este chemarea fiecărui creștin, nu numai a unui preot; un preot are propria sa sarcină, despre care voi vorbi mai târziu. Și un laic nu este doar o persoană care trăiește „în lume”, este o persoană care a fost trimisă în lume de Hristos pentru a face sfânt tot ce atinge: este preot în acest sens. Modul în care ne raportăm la obiectele din jurul nostru, modul în care ne raportăm la oameni, modul în care ne raportăm la întreaga natură... Dacă ne gândim că toate acestea au fost create de Dumnezeu în dragoste, astfel încât totul să intre în misterul comuniunii cu El, cu câtă reverență ne-am raporta la tot ceea ce atingem

- fie cu un cuvânt, o privire, o atingere a mâinii... Și cred că un laic intră pe această cale în momentul în care este pregătit să primească botezul, pentru că prin botez o persoană este unită cu Hristos și în acest sacrament al scufundării în apele morții și ale vieții, ieșind din ele ca o ființă nouă, o persoană devine deja, ca să spunem așa, purtătoare a lui Hristos. Când se săvârșește mirungerea, Duhul Sfânt coboară asupra unei persoane, iar aceasta deja - într-o mică măsură, desigur, nu în măsura în care a acționat Hristos - este deja prezența harului divin, i se încredințează acest sacrament. Acesta este un fel de hirotonire; o persoană devine parte a trupului lui Hristos.

Acum: de ce o preoție împărătească? Cred că răspunsul se găsește la Sfântul Vasile cel Mare, care spune: oricine poate domni și domni, numai regele poate muri pentru poporul său... Și acesta este rolul fiecărui creștin - atât laic, cât și preot, pentru că dacă numim poporul lui Dumnezeu, laos, printr-un astfel de cuvânt, acesta îi include pe toți: atât pe nou-născutul, cât și pe patriarh. Acesta este poporul lui Dumnezeu și, în această privință, suntem cu toții o preoție împărătească prin faptul că trebuie să fim gata să ne dăm viața pentru fiecare persoană care este în Biserică și mai ales în afara Bisericii: Vă trimit ca pe oi în mijlocul lupilor... Suntem oi nu în sensul că ar trebui să fim o turmă care behăie și care nu are nimic de spus sau de oferit. Nu, suntem o societate de oameni care trebuie să meargă în lume, să meargă unde n-au auzit de Hristos, unde nu cred în Dumnezeu, unde este desfrâu, unde este neadevăr, unde nu este credință, unde nu este speranță, unde nu este bucurie, unde nu este iubire, și să aducă toate acestea acolo în noi înșine și să le dăruim cu prețul vieții noastre. Și „cu prețul vieții noastre” nu înseamnă a muri: poți muri în fiecare zi pentru Dumnezeu, dându-ți viața altor oameni. A muri pe butuc este o clipă, a muri zi de zi este o altă chestiune. Vă pot da un exemplu.

Am întâlnit un călugăr în Rusia, un preot, care a petrecut 26 de ani într-un lagăr de concentrare. S-a așezat în fața mea pe patul lui cu ochii strălucitori și luminoși și mi-a spus: „Înțelegi, Vlădică, cât de bun a fost Dumnezeu cu mine! M-a ales pe mine, un preot fără experiență, m-a pus în izolare timp de cinci ani, în închisoare și apoi într-un lagăr timp de 26 de ani, ca să pot fi preot acolo unde era cea mai mare nevoie de El și unde un preot liber nu era permis...” Tot ce a extras din această oroare a fost recunoștința pentru faptul că a adus lumină acolo unde era întuneric, speranță acolo unde nu era speranță și ce dragoste a putut arăta! - acolo unde dragostea se clătina din cauza ororii, fricii și suferinței. Și aceasta este preoția împărătească. Da, ca un rege, și-a dat viața. Iar manifestarea supremă a acestei preoții împărătești, dacă îmi permiteți să spun așa (și sper că nu voi fi înțeles greșit), exemplul suprem al acesteia este Domnul Iisus Hristos, primul laic. Tehnic vorbind, El nu este de natură preoțească, El nu este preot, El este laic, primul membru al preoției împărătești. Dar El este, în același timp,

Marele Preot al întregii creații. Și acesta este scopul și scopul la care trebuie să ne întoarcem.

În acest sens, sunt îngrijorat de faptul că atât de des preoții tineri (și chiar preoții de vârstă mijlocie, care poate nu au fost zdrobiți interior de viață) cred că pot instrui pe toată lumea și îi pot conduce spre mântuire. Cred că aceasta este o ispită foarte teribilă pentru un preot. Rolul unui preot, al unui părinte duhovnic sau pur și simplu al unui prieten apropiat nu este să calce „cu picioarele încălțate" pe pământ sacru. Nu orice preot are darul îndrumării spirituale. Unui preot i se dă posibilitatea de a săvârși sacramentele, el poate, în numele lui Hristos, să ierte păcatele unei persoane care s-a pocăit și nu doar să ierte toate păcatele care au fost numite. Unul dintre ei spune că acele păcate de care te-ai pocăit sunt iertate și, în măsura în care te-ai pocăit de ele, și nu pentru că ai citit lista păcatelor, toate sunt spălate de la tine. Unui preot i se dă posibilitatea de a citi rugăciunea de iertare; prin harul lui Dumnezeu, din moment ce te-ai mărturisit lui Hristos Însuși, el a fost martor la pocăința ta. Dar asta nu înseamnă că fiecare preot primește și alte daruri. Hirotonirea nu face o persoană inteligentă, elocventă, învățată, sfântă. El devine un săvârșitor al sacramentelor. Acesta este un lucru colosal, dar asta nu este tot.

Unul dintre lucrurile pe care un preot trebuie să le învețe este să fie alături de o persoană și să tacă și să vegheze până când fie Domnul Dumnezeu îi descoperă ceva, fie din propria sa experiență prinde ceva și poate apoi să aducă o mică contribuție. Dar tocmai contribuția acestui moment. Nu „acum te înțeleg și te voi călăuzi", ci „acum mi se pare că am înțeles ceva de care ai nevoie, îți voi împărtăși ceea ce știu sau cred că știu, și tu îl accepți sau nu". Desigur, în funcție de cine vorbește, vom accepta cuvântul lui cu mai mare sau mai mică disponibilitate de a-i duce la îndeplinire sfatul, dar, în esență, este foarte important ca preotul să nu creadă că poate înlocui Duhul Sfânt. Descriem spiritualitatea mai ales prin manifestări exterioare: rugăciune, anumite virtuți, smerenie etc. Dar, în esență, spiritualitatea este influența Duhului Sfânt asupra sufletului unei persoane și un răspuns din partea acesteia. Dar, din păcate, cu cât preotul este mai tânăr, cu atât „știe" mai mult, pentru că a fost învățat „totul" în școala teologică și „știe totul". Abia mai târziu începi să înțelegi că nu știi nimic, pentru că nu ai experimentat ceea ce vorbești.

Un tânăr preot ar trebui crescut așa: Da, ai primit o educație într-o școală teologică, fie că este vorba de un seminar sau o academie, dar totuși această educație intelectuală nu te-ar putea face sfânt; nu-ți imagina că poți conduce oamenii de pe pământ la cer... Știi, când oamenii iau un ghid la munte, aleg o persoană care a fost acolo, cunoaște drumul, l-a parcurs deja. Dar un tânăr preot care spune: „Am primit o educație teologică completă, pot lua un om de mână și să-l conduc în Împărăția lui Dumnezeu" greșește, pentru că nu a fost niciodată

acolo. La o discuție în Lavra Sfânta Treime, un tânăr student mi-a spus: „Dar nu este un preot o icoană a lui Hristos?” I-am răspuns (poate nepoliticos, dar m-am gândit: avea nevoie de o zguduire): „Și te-ai gândit vreodată ce este o icoană?” - „Da”, spune el, „m-am gândit”. - „Și vă voi spune: o icoană devine icoană atunci când este sfințită, înainte de asta este lemn și vopsele. Așa că până nu devii vas al Duhului Sfânt, ești o bâtă cu vopsea pe ea...” El, desigur, nu mi-a mulțumit pentru asta, dar este adevărul. Poate fi un adevăr urât, dar știu din proprie experiență (sunt și eu preot și știu unde sunt limitele mele) că nimeni nu are dreptul, doar pentru că știe ceva din auzite, să „transmită” și să creadă că altul este sub nivelul lui.

Nu mă refer la prezbiteria de acum, desigur, pentru că prezbiteria este o chestiune complet diferită, este o stare binecuvântată a anumitor aleși; și niciunul dintre noi nu are dreptul să se imagineze prezbiter pe motiv că poate da sfaturi înțelepte ocazional. Ceea ce am spus se referă la fenomenul care în antichitate și în Evul Mediu era numit prezbiterie tinerească. Aceasta este abordarea unui preot tânăr, fără experiență, care, din ceea ce a citit sau pentru că a fost învățat, crede că poate rezolva toate problemele fără o experiență personală a lui Dumnezeu și fără o creștere personală în sfințenie. Aceasta nu înseamnă deloc că tratez Biserica timpului nostru, din care sunt o parte vie (poate pe moarte, dar încă în viață) sau pe alți preoți cu dispreț. Îmi dau seama că nu sunt în măsură să rezolv problemele fiecărui om. Chiar și Apostolul Pavel are locuri în care subliniază: Vă spun acestea în numele lui Dumnezeu și vă spun acestea în numele meu... Acest punct mi se pare foarte important în viața parohiilor, pentru că îl vezi pe episcop la slujbă, uneori poți interacționa cu el, dar rareori comunici, iar preotul paroh - el îți poate denatura cu adevărat viața spirituală. Cunosc cazuri când un preot a spus cu încredere una sau alta, dar cu o încredere care venea din încrederea în sine și deloc din faptul că Domnul Duhul Sfânt i-a deschis ochii la o nevoie sau alta a unei persoane. Uneori, un preot trebuie să fie capabil să asculte o persoană și să spună: „Nu am nimic să-ți spun. Mă voi ruga pentru tine.” Și acest lucru nu este umilitor. În viața Sfântului Ambrozie de la Optina, există două cazuri când oamenii au venit la el cu întrebări, el nu a dat un răspuns două sau trei zile, iar cei care îl întrebau s-au grăbit: „Trebuie să mergem acasă, avem o meserie, serviciu, familie, de ce tăceți?” Și el a răspuns cu tristețe: „De trei zile mă rog Maica Domnului pentru un răspuns, dar Ea tace; cum aș putea să-ți răspund?”

Dacă fiecare dintre noi ar fi atât de atent la ceea ce spune! Putem spune: „Știi, nu am un răspuns care să-ți vină din adâncul ființei mele, dar mă voi ruga pentru tine, mă voi gândi la tine; dacă îmi vine ceva în minte sau în inimă, îți voi spune...” Sau putem spune: „Știi, nu pot să-ți spun nimic în numele lui Dumnezeu, dar iată ce am citit în viețile sfinților, în Sfânta Scriptură. O voi repeta și vei vedea dacă este potrivit.”

Și uneori se întâmplă ca și un preot fără experiență, pentru că o persoană are nevoie de un răspuns, să spună brusc ceea ce trebuie spus. Îmi amintesc că cineva mi-a spus odată: „Ei bine, da, chiar și un eretic poate lăsa să scape adevărul”.

Dacă ne uităm la istoria Bisericii, cine au fost sfinții? Nu doar episcopi și nu doar membri ai clerului. Unii sfinți au fost hirotoniți, iar alții nu, mulți sfinți au fost pur și simplu laici - și au atins o asemenea înălțime spirituală și sfințenie încât lumina Taborului se revărsa din ei, erau convingători în ceea ce reprezentau. Există o poveste din viețile sfinților din deșertul egiptean despre cum trei oameni au venit la un bătrân în deșert, iar doi i-au pus întrebări, la care el a răspuns, iar al treilea a stat și a tăcut. Și când conversația s-a terminat, bătrânul-ascetul i-a spus: „Și nu vei întreba nimic?” Iar el a răspuns: „Îmi este de ajuns să mă uit la tine, Avve.” Dacă preoții noștri, inclusiv eu și oricine altcineva, am putea fi astfel încât - l-a întâlnit, s-a uitat și s-a gândit: O! Este ceva în acest om pe care eu nu îl am!... Scriitorul occidental K.S. Lewis, într-una din emisiunile sale din timpul războiului, a spus: Diferența dintre un credincios și un necredincios este aceeași cu diferența dintre o statuie și o persoană vie. O statuie poate fi de o mie de ori mai frumoasă decât persoana, dar este făcută din piatră, nu se mișcă, este tăcută. O persoană poate fi urâtă și banală, dar este plină de viață... Și asta trebuie să devenim.

Cred că trebuie să luăm în considerare toate acestea. Pe de altă parte, nu poți judeca un preot doar după viața lui sau după ceea ce vezi în viața lui, pentru că vezi exteriorul. Să zicem că vezi că este o persoană păcătoasă, dar vezi cum plânge înaintea lui Dumnezeu, cum suferă din cauza căderii sau a slăbiciunii sale?

Și aici, cred, laicii trebuie să-și joace rolul. Nu trebuie să punem un preot, mai ales unul tânăr, pe un asemenea piedestal încât să se creadă un geniu spiritual. Și trebuie să-l sprijinim, astfel încât să nu se teamă să fie un preot obișnuit, „pe jumătate talentat”, dacă asta este. Ai dreptul să aștepți de la un preot să conducă slujbele cu respect, să se roage pentru tine și cu tine, dar hirotonirea nu-i oferă unui preot nici cunoștințe teologice, nici „discernământul duhurilor”, nici o înțelegere a ceea ce trăiește o altă persoană, nici capacitatea de a predica. Toate acestea sunt diferite, orice persoană le poate avea. Dar unui preot i se dă harul de a săvârși sacramentele; acestea pot fi primite de la el. În alte privințe, mi se pare că trebuie să dezvoltăm mai multă cooperare între laici și preot, astfel încât preotul să nu aibă tendința și dorința de a domina soarta lui Dumnezeu. Pentru că laicii pot face un pseudo-bătrân dintr-un preot: își va imagina că este un părinte spiritual, că „conduce” și știe totul. Cred că ar trebui să existe cooperare, colaborare. Am învățat asta în viața mea; nu vreau să spun că sunt

mai bun decât oricine, pur și simplu știu asta, iar toate acestea sunt mai degrabă o judecată și o condamnare pentru mine decât pentru cineva care nu știe.

Londra, 1993

Creștinismul astăzi [19]

11 iunie 1990 Interviu înregistrat de D.A. Chernyakhovsky

Credeți că influența creștinismului în Rusia a crescut? Dacă da, de ce? Dacă putem vorbi despre renașterea creștinismului, ce anume este reînviat: doctrina, cultul cu ritualuri, învățătura etică a Bisericii sau creștinismul ca parte a identității rusești?

Îmi este greu să judec măsura în care creștinismul influențează în prezent soarta Rusiei. Impresia mea este că interesul și receptivitatea la valorile spirituale au crescut, că oamenii percep legitimitatea acestor valori mult mai mult decât în orice perioadă anterioară, înțeleg că poți fi o persoană cultă și o persoană modernă fără a nega tărâmul spiritual, că nu trebuie neapărat să fii materialist pentru a fi o persoană a timpului nostru. Pe de altă parte, oamenii nu au descoperit încă că, dacă vorbim despre materialism, creștinismul este singurul materialism perfect în sensul că un materialist consideră materia ca un material de construcție, în timp ce pentru noi, datorită întrupării lui Hristos, în Care a locuit trupește plinătatea Dumnezeirii (Coloseni 2:9), materia a căpătat o semnificație absolută, este un lucru sacru. Și în acest sens am putea construi o punte între viziunea creștină, ortodoxă asupra lumii și necredincioși, arătându-le că imaginea omului este prea superficială în materialism și că însăși materia este degradată de ei, că are un potențial enorm, pe care nici măcar nu îl bănuiesc: îndumnezeirea, pătrunderea - ca în sacramente - de către prezența reală divină.

Cred că motivul pentru care Rusia se deschide către valorile spirituale, și creștinismul în special, este că oamenii au fost înfometați timp de șaptezeci de ani. Nu poți trăi doar prin trup, prin viață materială (și uneori extrem de dificilă) și

calcule pur intelectuale - și, din nou, foarte limitate, având în vedere că acestea trebuiau să coincidă cu o anumită ideologie și nu puteau trece de un anumit prag. Și, de asemenea (și acest lucru este legat de întrebarea pe care ți-o pui în continuare când întrebi ce anume se reînvie): ortodoxia rusă, creștinismul rus de la bun început a fost evlavia, adică capacitatea de a te închina lui Dumnezeu, Care este perceput prin instinct. Teologia, doctrina aparțineau unui anumit cerc de oameni, dar în general ortodoxia rusă este, precum și slujbele de cult, în care se combină diferite elemente. Pe de o parte, o frumusețe foarte mare; Platon spunea că frumusețea este puterea convingătoare a adevărului. Când nu poți spune despre ceva: „Ce minunat!”, înseamnă că nu a ajuns la tine, este un fapt obiectiv din afara ta. Și prin urmare, frumusețea, măreția cultului ortodox nu este doar o „dramatizare”, ci este o expresie a spiritului național sub forma frumuseții lucrurilor, percepute spiritual prin instinct. Pe de altă parte, există, desigur, pericolul ritualismului. Acesta este un mare risc, deoarece este foarte ușor să consideri ritul ca fiind autosuficient sau să experimentezi latura rituală a cultului și să treci peste o anumită profunzime a conținutului. Dar, cu toate acestea, mi se pare că renașterea creștinismului în Rusia este legată în principal de faptul că în Rusia Dumnezeu, Hristos, întreaga realitate a creștinismului a fost percepută ca o experiență spirituală personală pe care oamenii o împărtășeau, adică care era atât comună, cât și inexprimabil de personală. Și în aceasta, mi se pare, există o mare forță, pentru că dacă creștinismul ar fi doar o viziune asupra lumii, nu ar putea cuprinde nicio stată a poporului, ci doar o clasă privilegiată, intelectuală sau estetică; și aici este o experiență personală profundă.

Dar mai este ceva legat de asta: Leskov spunea în secolul al XIX-lea că Rus a fost botezat, dar niciodată iluminat. Adică, educația religioasă, spirituală nu a fost oferită și, prin urmare, experiența care se învârte în interior în mod inexprimabil nu a fost niciodată - pentru publicul larg, nu spun: pentru teologi - formulată în așa fel încât să poată, pe de o parte, fi exprimată, pe de altă parte - să fie protejată și, de asemenea, să îmbogățească o persoană într-un alt domeniu decât inima. Maxim Mărturisitorul spunea că un teolog este acela a cărui inimă este ca o flacără și o minte ca gheața, adică, care poate gândi rece, strict, dar - poate gândi pe baza unei flăcări. Și acum aceasta este o problemă uriașă în fața noastră.

Când folosești cuvântul „doctrină” - dacă aceasta este înțeleasă ca o învățătură despre Dumnezeu, despre Hristos, despre Biserică, despre sacramente, despre om, despre materie, care exprimă cu putere și profunzime experiența interioară - da; dacă aceasta este speculația unor teologi, care, s-ar putea spune, seamănă uneori cu matematica superioară, inaccesibilă oricui, sau cu arta abstractă, despre care artistul abstract Lanskoy spunea: este un limbaj în care o singură persoană poate vorbi și trei sau patru persoane pot înțelege - desigur, aceasta nu este linia noastră. Dar trebuie să găsim din ce în ce mai mult modalități de a

exprima toată experiența interioară, personală și colectivă, în forme care să nu o umilească, care să fie spirituale. Și aceasta nu este pur și simplu o învățătură doctrinară.

Ceea ce suferă creștinismul, mi se pare, peste tot, inclusiv în Rusia, este latura sa etică. Spun „peste totdeauna și oricând”, pentru că Apostolul Pavel a scris într-una din epistolele sale: Numele lui Dumnezeu este hulit din cauza voastră (Romani 2:24). Dacă nu trăim la nivelul a ceea ce predicăm, atunci pur și simplu le negăm, aparent, oamenilor, adevărul pe care se pare că îl mărturisim. Îmi amintesc de primul secretar al Consiliului Mondial al Bisericilor, care spunea că cineva poate fi eretic în viață, mărturisind întregul adevăr în cuvinte, pentru că dacă viața ta se abate de la acest adevăr, ți-ai trădat credința. Și aceasta este o problemă care, mi se pare, este foarte acută acum. Unele fundamente ale credinței trebuie predicate, unele adevăruri ale credinței trebuie explicate și învățate; dar, pe de altă parte, așa cum spuneau unii scriitori antici, înțelegerea Evangheliei are loc prin împlinirea a ceea ce spune ea. Dacă o citim doar și îi admirăm frumusețea, atunci nu putem ajunge la adevărul ei; și aceasta este o mare problemă pentru timpurile moderne. Aceasta ar trebui să fie predica fiecărui preot, fiecărui episcop: trăiește după credința ta. După cum a spus Apostolul Iacov: „Arată-mi credința ta fără faptele tale și eu îți voi arăta credința mea prin faptele mele” (2:18). Dacă acest lucru nu se realizează, dacă unirea dintre experiența spirituală și exprimarea mentală accesibilă, dar pură, adevărată (exprimarea atât a acestei experiențe, cât și a acestei înțelegeri în frumusețe) nu se realizează în viață, atunci nimeni nu va putea crede în creștinism în cele din urmă.

Și tu, Vladyka, vrei să spui ceva despre creștinism ca parte a identității rusești?

Tocmai am ratat. Cred că identificarea creștinismului cu identitatea rusă oferă o idee exagerată despre identitatea rusă; de fapt, creștinismul este mult superior acesteia. Identitatea rusă a fost inspirată și modelată în mod semnificativ de creștinism, dar creștinismul rus nu este neapărat plenitudinea creștinismului în întreaga lume. Nu putem spune că ar trebui să-l insuflăm în toate țările lumii. Și cred că a vorbi despre coincidența dintre rusitate și ortodoxie este o umilire a Divinului, a eternului, a infinitului. Nestor spunea că fiecare națiune trebuie să contribuie cu vocea sa, ca și cum ar fi nota sa muzicală, la acordul general al întregii lumi în manifestarea și glorificarea lui Dumnezeu; iar poporul rus poate contribui cu unicitatea sa - dar asta nu este tot: trebuie să învățăm de la alte națiuni ceea ce au învățat ele datorită faptului că nu sunt ca noi. Prin urmare, a spune că creștinismul a fost, este și poate deveni într-o măsură uimitoare o inspirație, un conținut, o formă a sufletului și vieții rusești este un lucru, dar a reduce creștinismul sau ortodoxia la faptul că este una dintre expresiile culturii ruse sau ale sufletului rus sau ale identității ruse ar fi un mare păcat.

Adevărurile creștinismului sunt imuabile, dar în diferite situații istorice diferite aspecte ale învățăturii devin mai importante. Care este mesajul specific al creștinismului pentru Rusia de astăzi?

Sunt întru totul de acord cu această formulare a întrebării. Dacă ne gândim la dezvoltarea gândirii teologice în Biserica Creștină, vedem cum s-a întâmplat treptat. Prima generație L-a cunoscut personal pe Iisus Hristos. La început, probabil că L-au cunoscut ca tânăr. La urma urmei, Cana Galileii și Nazaretul sunt la câțiva kilometri distanță: este imposibil să ne imaginăm că un copil sau un adolescent Iisus Hristos a trăit în Nazaret și că El nu ar fi fost cunoscut de Natanael, care a trăit în Cana. Prin urmare, la început, L-au cunoscut pur și simplu ca pe o persoană vie și, probabil, au fost uimiți de o anumită unicitate a personalității Sale umane; și apoi, treptat, noi și noi profunzimi li s-au dezvăluit oamenilor până în momentul în care au înțeles cine este El: Dumnezeul Viu care s-a făcut om viu. Aceasta a fost experiența primară, al cărei centru absolut a fost Iisus Hristos cel viu, familiar lor, cunoscut lor. Și când Hristos a murit și a înviat, au umblat și au vorbit despre Cineva Pe Care Îl cunoșteau personal. Chemarea la apostolie s-a adresat celor care L-au cunoscut pe Hristos de la bun început, puteau mărturisi totul despre El. Și apoi au început să se dezvolte. Au început să se pună întrebări despre Cine este El. Da, El este Dumnezeu, dar spune despre Sine că este Fiul lui Dumnezeu; vorbește despre Dumnezeu ca despre Tatăl Său; - au început să se gândească la această Paternitate. Pogorârea Duhului Sfânt nu era o realitate teologică, ci una pur empirică, vitală. Apostolii au devenit locul unde locuia Duhul Sfânt. Puteau vorbi despre El așa cum numai cineva poate vorbi despre o forță care te mișcă concret și experiențial. Prin urmare, teologia trinitară a început să se dezvolte, să devină din ce în ce mai clară. Au existat dispute, ceea ce într-un fel a fost foarte bine. Apostolul Pavel spune: veți avea dezbinări, pentru ca cei mai înțelepți să se arate (1 Corinteni 11:19). Și doctrina ortodoxă treptat, prin căutare, prin semilumină și semiîntuneric, prin lupta școlilor, opiniilor, personalităților, a cristalizat ceva ce ține într-un anumit echilibru ceea ce se poate exprima în cuvinte sau acțiune liturgică și ceea ce nu se poate exprima în niciun fel, pentru că, în cele din urmă, când Îl întâlnești pe Dumnezeu față în față, nu poți decât să taci. Cuvintele englezești, germane God, Gott - provin dintr-o rădăcină străveche, care înseamnă „cel în fața căruia cazi în genunchi”; acesta este ultimul pas.

Ceea ce devine cel mai urgent acum este ca, dacă istoria Vechiului și Noului Testament este adevărată, dacă Dumnezeu a devenit cu adevărat om, să putem vorbi despre om într-un limbaj complet nou. Omul nu este, ca să spunem așa, cea mai remarcabilă maimuță care a învățat ceea ce alte maimuțe nu pot face; omul este o ființă care de la început poartă în sine chipul lui Dumnezeu, care în profunzimea și lățimea sa poate deveni un receptacul al Divinității, și un receptacul nu în același mod în care, să zicem, o cupă își conține conținutul, ci

așa cum, din nou, Maxim Mărturisitorul a vorbit despre întrupare, că unirea Divinității și umanității în Hristos este ca unirea focului și fierului. Dacă pui o sabie într-un brazier, o pui într-unul incolor, gri, mort și o scoți încinsă. Și focul rămâne foc, iar fierul rămâne fier, dar acum poți tăia cu foc și arde cu fier. Omul este atât de profund, măreț și misterios încât se poate uni complet cu Dumnezeu fără a înceta să mai fie om. Și niciun materialist nu poate spune asta.

Și încă ceva. Când vorbim despre întrupare, așa cum am mai spus, întruparea înseamnă că Dumnezeirea s-a unit cu materia: aceasta înseamnă că materia întregului univers este capabilă să se reunească cu Dumnezeu în acea minune de nedescris pe care Apostolul Pavel o numește „Dumnezeu totul în toți” (1 Corinteni 15:28). Și mi se pare că acum trebuie să vorbim mult mai mult decât înainte despre măreția omului, despre faptul că putem crede în om, putem crede cu aceeași profunzime și încredere cu care spunem „Cred în Dumnezeu”.

Și mai este un lucru pe care îl pot spune - mă inspiră foarte mult: este că Dumnezeu nu este nebun. Dacă El creează unele creaturi, nu este pentru distrugere și nu pentru a desfigura lumea pe care a creat-o. Aceasta înseamnă că de fiecare dată când o persoană intră pe lume, este un act de credință divină în El: Dumnezeu crede în noi - atât individual, cât și colectiv, în întreaga umanitate și în fiecare dintre noi. Și acesta este un gând minunat: Dumnezeu crede în noi, Dumnezeu speră totul de la noi. Și ar trebui să vorbim mult mai mult despre asta. Pentru că vorbim despre Dumnezeu disproporționat față de om, ca și cum omul ar fi mic, iar Dumnezeu ar fi enorm. Vedem asta în icoane și aceasta este singura modalitate de a exprima măreția lui Dumnezeu. Dar cât de des vedeți: Hristos stă așezat, iar la picioarele Lui sunt doi sfinți, ca niște șoricei. Aceasta nu vorbește despre măreția umană, ci doar despre măreția lui Dumnezeu. Și nu avem nicio icoană care să arate măreția omului - cu excepția icoanei lui Hristos: uite - „Iată Omul”, acesta este omul: nu tu, și nu ea, și nu noi, ci El - Omul, singurul. Dacă vrei să fii om în sensul deplin, asta trebuie să fii. Și aceasta, mi se pare, este problema zilelor noastre, pentru că oamenii și-au pierdut credința în om. Omul și-a arătat prea multe dintre laturile întunecate și numai un creștin, cred, poate crede în om. Îmi amintesc că un preot din Occident a scris odată că atunci când Dumnezeu se uită la noi, El nu vede virtuțile noastre, nici succesele noastre (care s-ar putea să nu existe), ci în adâncul fiecărei persoane El vede chipul Său strălucitor, care poate crește și umple totul - cu transformare. Despre asta, mi se pare, trebuie să vorbim - într-o formă sau alta: Eu cred în om, Dumnezeu crede în om.

Probabil, Vladyka, acest lucru nu este mai puțin important și în alte țări sau crezi că este important în mod special pentru Rusia de astăzi?

Acest lucru este important pentru toate țările acum, pentru că am pierdut conștiința măreției omului de pretutindeni. Vorbesc despre asta în Occident și cred că ar trebui vorbit mult mai mult aici. Omul a devenit o bestie politică sau un animal de cea mai înaltă calitate; lumea devine un mușuroi. Dar un adevărat mușuroi se construiește cu mare talent, în general; noi ni-l construim pe al nostru cu mult mai puțin talent. Și cred că creștinii ar trebui să coopereze cu toți ceilalți oameni, de bună sau rea voință, fără discriminare, la construirea cetății omului, dar adăugând acestei cetăți a omului dimensiunea profunzimii, lățimii și sfințeniei, astfel încât într-o zi să se poată dovedi a fi cetatea lui Dumnezeu, al cărei prim cetățean ar fi Omul Iisus Hristos. Acest lucru este valabil pentru întreaga omenire acum, cel puțin creștină sau pseudo-creștină.

Ce este mai exact important pentru Rusia?

Pentru Rusia, cred, este important acum să reînvie credința în om nu ca sclav sau angajator, nu ca, să zicem, geniu științific sau participant la un mușuroi, ci ca individ unic.

Nu există nicio persoană fără de care universul s-ar putea descurca, fiecare persoană este ca o pietricică dintr-un mozaic colosal, minunat. Știți ce se întâmplă dacă o pietricică cade: treptat mozaicul începe să se spargă și toate pietrele cad. Și de aceea fiecare persoană este unică, irepetabilă, nu doar în cunoașterea sa despre Dumnezeu. Există un pasaj remarcabil în Cartea Apocalipsei, care spune că la sfârșitul timpurilor fiecare persoană va primi un nume pe care numai ea îl cunoaște și Dumnezeu îl cunoaște (2:17), adică un nume care o exprimă pe deplin și care exprimă faptul că relația sa cu Dumnezeu este unică, că numai ea Îl cunoaște pe Dumnezeu așa cum Îl cunoaște. Și trebuie să insuflăm treptat în conștiința oamenilor valoarea absolută a personalității - nu a unui individ ca fragment de umanitate, ci anume a unei personalități care se poate raporta creativ la alte personalități fără a pierde nimic și, în același timp, dăruind totul. Știți: soarele strălucește, nu devine mai sărac în lumină din această cauză, ci alții în strălucirea luminii încep să vadă totul diferit.

Poate fi combinată devotamentul necondiționat față de adevărul creștin cu acceptarea pluralismului ideologic apărut în New Age, cu o atitudine serioasă față de adevărurile altor oameni?

Cred că creștinismul trebuie să realizeze că pluralismul care există acum și care este adesea antagonist creștinismului este rezultatul faptului că creștinismul nu a oferit o viziune asupra lumii care să fie o revelație de viață nouă și bucurie pentru oameni. Suntem responsabili pentru faptul că oamenii au început să caute alte viziuni asupra lumii, pentru că ceea ce spuneam despre creștinism nu-i putea satisface. Acesta este un lucru, primul; și în această situație trebuie să ne dăm

seama că suntem responsabili pentru toate ereziile, pentru toate abaterile, pentru toate imperfecțiunile, suntem responsabili pentru faptul că oamenii se îndreaptă spre Orient și spre cele mai sălbatice secte și spre viziuni politice și sociale asupra lumii - pentru că nu găsesc plenitudine în creștinismul pe care îl predicăm și pe care l-am manifestat. Pe de altă parte, este cert (adică este cert pentru mine, desigur, nu este neapărat cert pentru alții), dacă privim întreaga societate creștină în diviziunile ei, că nu există o singură grupare creștină care (tocmai pentru că s-a separat de celelalte pe baza unei intuiții că una sau alta este colosal de importantă) să nu poată aduce lumea creștină în ansamblu mai aproape de plenitudinea care a fost parțial pierdută. Acest lucru este valabil și pentru Ortodoxie: avem ceva de oferit, dar avem și ceva de învățat în morală, și în acțiune, și în înțelegerea a ceea ce noi înșine predicăm. Așadar, cred că pluralismul nu este o insultă la adresa creștinismului, este o multitudine de voci care pune sub semnul întrebării nu creștinismul, ci creștinii. Berdiaev a scris odată o broșură intitulată „Despre demnitatea creștinismului și nevrednicia creștinilor” - asta este. Dacă creștinismul ar fi creștinismul Evangheliei, realizat, real, atunci toată lumea ar spune: Da, aceasta este plenitudinea vieții, merită trăită... Dar cine poate spune asta despre ortodoxia rusă din Rusia, despre ortodoxia rusă din străinătate sau despre alte credințe? Prin urmare, cred că existența pluralismului ne pune sub semnul întrebării și trebuie să privim în noi înșine de fiecare dată când întâlnim puncte de vedere, opinii sau reacții din partea unor oameni care cunosc creștinismul, dar îl resping. De ce nu am reușit să descopăr acest lucru? De ce nu le pot oferi ceea ce caută și ceea ce găsesc doar parțial?... Asta mi se pare foarte important. Și, în plus, dialogul ar fi întotdeauna dialog. În unele perioade ale istoriei, triumful concepției creștine despre lume a fost realizat prin sabie și foc. Acesta nu este un triumf, ci pur și simplu căderea finală. Să zicem, Inchiziția ca idee (nu reproșez nimănui pentru asta acum, adică nu catolicilor, nimănui, doar Inchiziția ca abordare), că o persoană trebuie zdrobită și forțată să gândească într-un fel sau altul, acesta este un păcat, aceasta este pur și simplu o crimă, pentru că Dumnezeu vrea prieteni care L-au ales în mod liber, și nu sclavi. „Nu vă mai numesc sclavi, pentru că sclavul nu cunoaște voia stăpânului său. Vă numesc prieteni, pentru că v-am spus toate lucrurile” - așa spune Hristos (Ioan 15:15). Și nu se poate aștepta,astfel încât fiecare persoană, fără căutare, să găsească forma finală a adevărului, care corespunde adevărului Divin. Și căutarea este inevitabil uneori neclară. Sunt puse sub semnul întrebării lucruri care pot fi în cele din urmă justificate, dar care pe calea căutării trebuie examinate analitic, în măsura în care folosim cuvinte.

Și voi mai spune ceva. Pascal s-a rugat lui Dumnezeu și a spus, a strigat că nu-L poate găsi, iar Dumnezeu i-a zis: „Nu M-ai fi căutat dacă nu M-ai fi găsit deja”. Și aș transfera acest lucru la toate religiile lumii. Este imposibil să-L inventezi pe Dumnezeu. Nu vorbesc despre formele urâte care pot fi date ulterior acestei

experiențe primare; dar când o persoană spune: „Știu din experiență că există o putere divină”, aceasta înseamnă că a atins cel puțin marginea hainei divine. Și, prin urmare, trebuie să tratăm cu profundă atenție ceea ce oamenii știu din experiență despre Dumnezeu, chiar dacă o exprimă în forme complet inacceptabile de evlavie sau viziuni asupra lumii. Și trebuie să fim foarte atenți. Știu că Apostolul Pavel are un loc unde se spune că zeii păgânilor sunt demoni (1 Corinteni 10:20) - în măsura în care L-au tăgăduit pe Hristos. Cuvântul „Satan”, după cum știți, în ebraică înseamnă „adversar”, aceștia nu sunt „diavoli” în înțelegerea noastră. Sunt adversari - da, iar cei care aderă la aceste viziuni despre lume, mai ales dacă aderă la ele fanatic și violent, se înșală, dar trebuie să avem grijă să le dezvăluim un adevăr mai mare.

Există o poveste din viața Starețului Siluan despre cum vorbea cu unul dintre misionarii ortodocși din Răsărit și l-a întrebat: Ei bine, cum merge misiunea ta? - Foarte puțin reușit. Chinezii sunt atât de proști, atât de lipsiți de reacție, nu percep nimic. - Siluan spune: Și ce faci cu ei? - Ei bine, mă duc la templu, le spun: uitați-vă la idolii voștri, aruncați-i jos, aceasta este piatră, acesta este lemn, acesta este fanatism! - Și ce se întâmplă apoi? - Mă dau afară din templu și rămân cu ai lor... - Și atunci Siluan îi spune: Și știi ce: ai putea merge acolo, să vezi cum se roagă, câtă evlavie și evlavie au și să chemi mai mulți dintre preoții lor și să le spui: hai să stăm pe trepte și să vorbim; spune-mi despre credința ta... Și de fiecare dată când spun ceva apropiat de creștinism, le-ai putea spune: Ce minunat! Dar îți scapă ceva. Vrei să-ți spun? - și adaugă acel grăunte de sare care poate transforma senzația grețoasă a ceea ce ai auzit în ceva „savuros”, viu. Acum, dacă ai face asta, ar asimila treptat o mare parte din credința creștină; dar când le spui că tot ceea ce cred ei nu este adevărat, nu pot fi de acord, pentru că știu din experiență că multe sunt adevărate.

Am trăit mult timp printre disidenți și, pentru o perioadă foarte lungă, am avut o atitudine atât de radicală: doar Ortodoxia - și atât. Și, treptat, mai ales în timpul războiului, am văzut cum se comportă disidenții: un creștin s-ar putea întinde în spatele unui tufiș când trag, iar un ateu va ieși din ascunzătoare și va aduce înapoi un om rănit. Și apoi te întrebi care dintre ei este ca Bunul Samaritean și ca Hristos Mântuitorul.

Știți, și pe mine mă impresionează parabola Judecății de Apoi în acest context. Ni se spune mereu: uite, aceasta este Judecata de Apoi: capre acolo, oi aici... - dar ce întrebări pune Hristos? Nu-i întreabă pe oameni dacă cred în Dumnezeu, nu-i întreabă nimic despre cum se raportează ei la El, îi întreabă: I-ați îmbrăcat pe cei goi? I-ați hrănit pe cei flămânzi? I-ați vizitat pe cei bolnavi? Nu vă este rușine să recunoașteți că un deținut este prietenul vostru?” Le pune o singură întrebare: „Ați fost om - sau nu sunteți om? Dacă nu sunteți om, atunci nu există

nicio cale să intrați în Împărăția lui Dumnezeu, pentru că un om poate deveni îndumnezeit; dacă ați fi om - iată calea-drumul vostru.

Mi se pare că ar trebui să-i tratăm în felul acesta pe toți oamenii care cred în ceva. Chiar și un materialist crede în om în felul său. Imaginea lui despre om din punctul nostru de vedere este foarte imperfectă, incompletă, dar el crede în ceva. Și ascultați în ce crede el. Adesea crede într-un fel de adevăr moral, integritate, pe care noi adesea îl înlocuim cu evlavia. Știți, este mult mai ușor pentru o persoană care spune: „Mi-e foame” să răspundă: „Du-te în pace, mă voi ruga pentru tine”, decât să împărtășești cu el puținul pe care îl ai.

Ce puteți spune despre toleranța față de reprezentanții altor religii, ai altor grupuri etnice și ai necredincioșilor?

Cuvântul „toleranță” poate fi înțeles în diferite moduri. Poate fi înțeles astfel: îi cunoaștem suficient de profund sau de bine pentru a nu emite o judecată care nu corespunde realității, respectăm faptul că acești oameni, aderând la convingerile lor, trăiesc de fapt după ele, dar rămânem convinși că Ortodoxia este cea mai perfectă expresie a mesajului Evangheliei, deși îi tratăm pe ceilalți cu deplin respect și grijă. O altă formă de toleranță este să spunem: „Ei bine, da, există atâtea păreri diferite - și poate că nici a mea nu este bună...” - știți voi, o atitudine atât de compromisoare. Acest lucru, cred eu, nu ajută niciodată pe nimeni, pentru că, așa cum spune Apostolul Pavel, dacă trâmbița nu sună clar, nimeni nu se va pregăti de luptă (1 Corinteni 14:8). Și să spui: „Ei bine, da, desigur, părerile tale pot fi nebunești, dar ești un om bun și poate că nici ale mele nu sunt atât de perfecte” - nu ajută niciunul dintre ei. Dialogul poate fi doar între oameni care sunt convinși de ceea ce vorbesc, dar sunt gata să-l asculte pe celălalt: poate că le va dezvălui ceva ce ei înșiși nu au găsit și nu știu. De aceea, cred că trebuie să-i tratăm cu profund respect pe oamenii de alte credințe sau pe cei dizidenți, să căutăm îmbogățire și înțelegere în ceea ce ne spun sau în ceea ce este evident din viața lor și apoi, așa cum i-a spus Silouan acestui misionar, să împărtășim cu ei bogăția pe care o avem, pe care poate nici tu, nici el, nici ea nu o întruchipează, dar care totuși rămâne reală.

Știți, există oameni care nu știu sau nu pot face ceva, dar care pot spune în mod convingător că este adevărat. Aș vrea să vă dau un exemplu. Odată, preotul nostru din Paris a fost arestat de germani. A fost înlocuit de un alt preot care venea la biserică, dar aproape niciodată nu slujea, pentru că de obicei venea beat mort. Eu eram gardian atunci, îl puneam în colț și stăteam în fața lui, astfel încât, dacă ar cădea, să cadă peste mine și să-l pot ține. Mulți l-au condamnat. Îmi amintesc chiar o conversație interesantă când a spus despre sine că este un preot rău, dar altcineva i-a spus: „Știi, nu ești un preot rău, ești o persoană rea, dar ești un preot bun...” Și sunt absolut de acord cu asta, pentru că odată m-am

spovedit cu el (când rectorul era plecat). Îmi amintesc cum mi-a ascultat spovedania. A ascultat din adâncul propriei pocăințe și a plâns pentru mine - nu cu lacrimi de beție, era destul de treaz, dar a plâns pentru faptul că aici era un tânăr de douăzeci și ceva de ani care se zbătea și putea, de asemenea, să se prăbușească. Îmi amintesc că atunci când am terminat de spovedit, mi-a spus: „Știi cum e viața mea, știi că nu am dreptul să vorbesc despre cum ar trebui să trăiască oamenii și ce fel de oameni ar trebui să fie, dar deși nu sunt vrednic nici măcar să vorbesc despre asta, îți voi spune ce ar spune Hristos în locul meu, pentru că ești tânăr și s-ar putea să nu ajungi în starea în care am ajuns eu...” Și apoi mi-a vorbit din Evanghelie. Și iată un om care, pentru un observator din afară, este doar un bețiv, și ce rușine: un preot - și bea! Dar putea spune adevărul lui Dumnezeu din adâncul suferinței sale. Mai târziu am aflat mai multe despre el. El și o parte din Armata Albă părăseau Crimeea pe o corabie, soția și cei doi copii ai săi erau pe o altă corabie, iar acea corabie s-a scufundat; au murit sub ochii lui, și el nu a mai putut face nimic. Și a băut. La aceasta cineva ar putea spune: dar Iov nu a băut - ei bine, dacă poți spune, îndrăznește să spui, că Iov nu a băut, atunci ridică-l mai întâi la nivelul lui Iov: nu l-ar fi condamnat. Și așa mi se pare că nu perfecțiunea morală, nu perfecțiunea lumească, ci adevărul interior al unei persoane joacă un rol important. Și prin urmare, o persoană de credință diferită, un heterodox, un păgân după standardele noastre, un necredincios - dacă trăiește din toată inima și cugetul său conform credinței sale și crede în ceea ce spune, poate spune un cuvânt de adevăr și noi putem învăța ceva. Pot fi condamnat pentru asta, dar voi spune din nou că am văzut prea mulți oameni vrednici cu care nu pot fi de acord în niciun fel și pe care îi admir în continuare: oameni remarcabili.

Conducerea spirituală în Biserica Ortodoxă

Londra, 1 mai 1985. Traducere din engleză de T. Maidanovich.

Subiectul despre care am fost rugat să vorbesc este „Ghidul spiritual, sau mentorul, în”. Și vreau să spun imediat că cineva poate preda doar ceea ce a experimentat și poate conduce în siguranță doar pe calea pe care a parcurs-o. În acest sens, cuvintele lui Hristos, conform cărora El este Singurul Învățător și Singurul Călăuză, sunt absolut adevărate: nu există nimeni altcineva care să ne poată conduce de pe pământ la cer, pentru că El este Singurul care a coborât din

cer pe pământ, Dumnezeul nostru Viu care a devenit om viu și care ne poate învăța cum să devenim fii și fiice ale lui Dumnezeu și să ne ajute să intrăm în Împărăția lui Dumnezeu.

Așadar, prima sarcină, prima datorie și funcție a fiecărui îndrumător spiritual este să fie, pe cât posibil, profund și dezinteresat în Hristos și în Evanghelie. În Hristos - pentru că El este Dumnezeul cel Viu, care a venit să ne descopere ceea ce numai El știe despre Sine, despre Dumnezeu și despre om, pe care L-a creat după chipul Său; numai El ne poate descoperi scara omului. Și această viziune despre om, această învățătură ne este dată nu numai în comuniunea rugătoare, în reflecția rugătoare, care ne pune față în față cu Hristos și ne înrădăcinează în misterul Său, ci ne este dată și în cuvântul propovăduit nouă de El în Sfânta Scriptură, care pentru noi este cuvântul lui Dumnezeu și adevărul lui Dumnezeu.

Acum, a doua funcție a liderului spiritual, care, așa cum am spus, nu poate lua pe nimeni de mână și să-l conducă în Împărăția lui Dumnezeu, unde el însuși este încă doar pe drum și la care nu a ajuns încă pe deplin, este să se roage pentru toți cei care au avut încredere în el. Și a te ruga nu înseamnă a-i spune lui Dumnezeu numele unei persoane, bazându-te pe Dumnezeu să facă tot ce trebuie făcut; a te ruga înseamnă a lua o persoană în inima ta, a o lua atât de profund încât să te identifici cu ea, cu ea și să o păstrezi pe această persoană înaintea lui Dumnezeu tot timpul și întotdeauna. Ca exemplu, îmi vin în minte două imagini.

Primul exemplu nu este din experiența creștină, ci din cartea lui Martin Buber, Tradiții hasidice [1]. Un tânăr rabin a fost odată întrebat de unde are atâta putere să influențeze fiecare păcătos care venea la el. Și a spus: când cineva vine la mine, cobor în adâncurile păcatului său, pas cu pas, împletesc rădăcinile sufletului meu cu rădăcinile sufletului său și, știind că păcatul său este păcatul meu, mă pocăiesc înaintea lui Dumnezeu, iar El se pocăiește împreună cu mine.

Și cred că aceasta este o condiție absolută: să percepi o altă persoană ca fiind tu însuți, nu doar într-o solidaritate obiectivă, ca să spunem așa, academică cu ea, ci în sensul unei unități radicale care există între oameni.

Există o altă condiție care vine odată cu aceasta. Ne gândim constant și în mod eronat la viața spirituală, la creșterea noastră spirituală, în termeni de luptă împotriva răului din noi înșine, încercând să discernem ce este în neregulă cu noi, concentrându-ne pe tot ceea ce putem găsi întunecat în noi înșine și pe lupta împotriva acestui întuneric. Și astfel, un pastor nu poate conduce pe nimeni nicăieri dacă discerne doar întunericul, păcatul, răul. El poate ajuta doar dacă, privind o persoană, vede în ea frumusețea veșnică a chipului lui Dumnezeu, dacă privește o persoană și o vede în glorie, vede frumusețe de nești și, în

același timp, vede cât de profund este afectată această frumusețe de păcat, de circumstanțe, de orice ar putea desfigura această imagine. Suntem ca o pictură a unui mare maestru sau ca o icoană: dacă ne-am afla în fața uneia dintre cele mai frumoase picturi din lume sau în fața unei icoane de o frumusețe indescriptibilă, care a suferit din cauza timpului, a împrejurărilor, a nepăsării sau a urii umane, inimile ni s-ar frânge văzând cum această frumusețe a fost desfigurată, dar cu ce respect, cu ce grijă am trata-o pentru tot ceea ce artistul a pus în ea și tot ceea ce a rămas din planul său. Și numai identificându-ne, împletindu-ne ca prin rădăcini cu această frumusețe inefabilă a lui Dumnezeu din fiecare om, putem începe să privim în ceea ce a fost distrus sau deteriorat și să încercăm să-l readucem la viață.

Pe lângă exemplul din cartea lui Martin Buber, îmi amintesc de un preot rus în relația sa cu unul dintre copiii săi spirituali. Preotul era un om foarte mare, fiul său spiritual era foarte obișnuit. Cu toate acestea, când se întâlneau o dată sau de două ori pe an, fiul spiritual era uimit că era purtat înainte de părintele său spiritual, așa cum o barcă mică, legată de o corabie mare, se mișcă în remorcă. Distanța dintre barcă și corabie poate fi foarte mare, dar pentru că nava se îndreaptă spre Dumnezeu, și barca se îndreaptă spre Dumnezeu. Dar, așa cum am mai spus, cu o singură condiție: părintele spiritual, îndrumătorul spiritual trebuie să primească copilul spiritual în inima sa, în ființa sa, identificându-se cu el în rugăciune, în evlavie, astfel încât atunci când stă cu Dumnezeu, când stă înaintea lui Dumnezeu în rugăciune, să-i ofere lui Dumnezeu pe fiecare dintre cei care i s-au încredințat.

Pe de altă parte, există relații de zi cu zi, și aici, cred, trebuie să facem o distincție în relația cu directorul spiritual. Pe de o parte, există pur și simplu preotul paroh. Datoria preotului paroh este să predice Evanghelia în puritatea și plenitudinea ei, să primească el însuși vestea bună și să o proclame intactă. Uneori - sau în mod regulat - mergem la preotul paroh pentru spovedanie. Dar se poate întâmpla ca el să nu fie directorul spiritual care ne poate călăuzi; el ne poate ajuta pe drum, în probleme practice, în detalii, în rezolvarea unor lucruri specifice. Și există acel lucru măreț pe care îl numim părinte spiritual.

Un părinte duhovnicesc este cel care ne naște, care ne dă naștere lucrurilor veșnice, lucrurilor divine, care ne deschide porțile care altfel ar rămâne închise. Și nu-l putem găsi întotdeauna și nu peste tot, uneori trebuie să așteptăm foarte mult până când Dumnezeu ne trimite o astfel de persoană.

Părintele duhovnic va aștepta de la noi Ortodoxia. Ortodoxia înseamnă două lucruri diferite care se contopesc într-unul singur. Cuvântul grecesc „ortodoxie” înseamnă credință corectă, adevărată și, în același timp, închinare complet de încredere, perfectă, adevărată și rugătoare a lui Dumnezeu, pentru că noi

credem că Dumnezeu nu poate fi cunoscut altfel decât în închinare, în rugăciune evlavioasă, în comuniune cu El - în comuniune în care Dumnezeu ni se dăruiește și noi ne descoperim, în credință, în ascultare de taina și poruncile Sale. Așadar, pentru noi legea credinței și legea rugăciunii, regula credinței și regula sunt una și aceeași, și nimeni nu se poate ruga ortodox fără să creadă ortodox, pur și simplu pentru că altfel fiecare dintre rugăciunile noastre va fi fie o minciună, fie va fi un exercițiu superficial și incorect.

Și atunci părintele spiritual ne va confrunta cu responsabilitatea noastră finală față de noi înșine și față de Dumnezeu și, în consecință, față de tot ce există în lume. Rolul părintelui spiritual nu este să ne țină într-o stare infantilă și să ne „conducă de mână" din ziua în care îl întâlnim până când el sau noi murim, ci să ne ajute să creștem spre maturitate, o maturitate care înseamnă întotdeauna tovărășie și îndrumare din partea lui Dumnezeu, a sfinților, a părintelui spiritual, dar nu înseamnă „dependență" în sensul în care este folosit acest termen astăzi.

Învățarea maturității este o parte foarte importantă a vieții creștine, deoarece suntem adesea învățați nu maturitatea, ci o atitudine copilărească față de cineva care se presupune că este mai inteligent decât noi și pe care uneori îl descoperim, ani mai târziu, ca fiind la fel de ignorant în lucrurile divine ca și noi. Rolul profesorului este să ne aducă față în față cu propriul nostru suflet și să ne ceară cea mai mare integritate și autenticitate, stând înaintea lui Dumnezeu în adevăr și ascultând de El cât de perfect știm.

Ascultarea poate fi înțeleasă în două feluri: fie ca constrângere și înrobire, fie ca o deschidere a inimii și o dorință intensă, pasională de a asculta. Ascultarea creștină nu este constrângere sau supunere, ascultarea creștină, pentru a lua rădăcina latină a cuvântului, înseamnă ascultare: ascultare cu toată mintea, cu toată inima, cu toată ființa, pentru a-L auzi pe Dumnezeu vorbindu-ne. Și, de asemenea, ascultarea propriei integrități și onestități, întrebându-te: sunt suficient de matur pentru a spune „Amin" la ceea ce am auzit și pentru a deveni un împlinitor, și nu doar un ascultător, al poruncilor lui Dumnezeu?

Există o mare diferență aici. Există un pasaj în scrierile ascetice din secolul al V-lea sau al VI-lea, un pasaj îndrăzneț, care spune: chiar dacă Dumnezeu Însuși ți-ar fi apărut și ți-ar fi spus să faci ceva, dacă inima ta nu ar zice „Amin", „Să fie", să nu faci, pentru că Dumnezeu nu vrea lucrarea ta, El vrea inima ta. Dumnezeu așteaptă armonie și unitate între tine și El și nu ca tu să faci ceva din frică sau constrângere, ceea ce rămâne o acțiune exterioară și nu o expresie a ceea ce ai învățat și ai devenit.

Și în acest sens, rolul părintelui duhovnic nu este doar acela de a ne învăța maturitatea, ci și de a ne învăța să ne depășim propria rezistență interioară: să

nu ne opunem auzirii atunci când ascultăm, să nu ne opunem a face mai mult decât ne imaginăm că putem face. Când auzim cuvântul lui Dumnezeu în Evanghelie, poate că nu întotdeauna îl putem traduce în forme și acțiuni concrete, dar când părintele nostru duhovnic, în fața circumstanțelor concrete ale vieții noastre, spune: „Așa spune Dumnezeu și așa trebuie înțeles în circumstanțele voastre", atunci trebuie să fim pregătiți să spunem: Voi face aceasta cu credință, voi face aceasta cu încredere, voi asculta în smerenie, pentru că imaginea nu-mi este clară, nu văd ce se întâmplă, dar știu că cred în învățătura care mi se dă. Și atunci putem învăța, pe de o parte, să ne depășim temerile, egocentrismul, prejudecățile, rezistența, lipsa de voință de a asculta și și noi putem învăța să auzim cu toată mintea și cu toată inima un cuvânt concret și personal: concret pentru că răspunde situației noastre concrete și personal pentru că ne este spus personal și direct.

Traducere din engleză de T. Majdanovich. Discurs rostit în fața unui public anglican la 1 mai 1985. Prima publicare: Trudy, Moscova, 2002.

1. [Buber M. „Legende hasidice". Moscova: Republica, 1997, pp. 224-225. Hasidismul este o mișcare spirituală populară care a apărut în cadrul iudaismului est-european în al doilea sfert al secolului al XVIII-lea, s-a răspândit pe scară largă în lumea religioasă evreiască și există până în zilele noastre. Numeroasele cărți ale lui M. Buber despre hasidism și, în special, repovestirile sale ale legendelor hasidice, au introdus această mișcare spirituală într-un context cultural modern.

Note

1. Geneva, 1966. Traducere din franceză Tatiana Maidanovich. Prima publicare: Revista Patriarhiei Moscovei. 1967. Nr. 9.

2. Sfântul Iustin Filosoful - martir, apologet creștin al secolului al II-lea.

3. Sfântul Ignațiu Purtătorul de Dumnezeu (începutul secolului al II-lea) – Episcop al Antiohiei, martir, unul dintre primii scriitori creștini.

4. Arhipreotul Georges Florovsky (1893-1979) - un proeminent teolog ortodox modern, profesor la Institutul Teologic Ortodox din Paris, apoi profesor și rector al Seminarului Sfântul Vladimir din America.

5. Discurs la o întâlnire despre unitatea creștină, 19 ianuarie 1950, Caxton Hall, Westminster. Traducere din engleză de Tatyana Maidanovich. Publicat pentru prima dată în revista Alpha and Omega. 1994. Nr. 3.

6. Traducere din engleză de Tatyana Maidanovich. Publicat pentru prima dată: Buletinul Exarhatului Patriarhal Rus din Europa Occidentală, 1974, nr. 85-88.

7. Londra, 1972. Prima publicație: Conversații despre credință și Biserică. Moscova, 1991.

8. Sfântul Albanius - primul martir al Britaniei (secolul al III-lea).

9. Conversații în timpul postului mare. Londra, 1974. Prima publicație: Conversații despre credință și Biserică. Moscova, 1991.

10. Prima publicație: Revista Patriarhiei Moscovei (1968, nr. 9). Adunarea de la Uppsala a fost ultima întâlnire ecumenică oficială de acest nivel la care a participat Mitropolitul Antonie. În ciuda deschiderii sale față de orice persoană, indiferent de apartenența religioasă, și față de dialogul interconfesional la nivel bisericesc, Episcopul a remarcat ulterior cu tristețe vagitatea criteriilor dogmatice recunoscute ca fiind necesare pentru apartenența la CMB și implicarea excesivă a acestei organizații în conflictele socio-politice ale timpului nostru.

11. Discurs la Geneva, 1969. Traducere din engleză de Elena Maidanovich. Publicat pentru prima dată în: revista Church and Time. 1998, nr. 3(6).

12. Cuvântul rusesc „martir” se traduce din grecescul μάρτυς — „martor”.

13. Schimbarea, sau transubstanțierea, Sfintelor Daruri - conform învățăturii Bisericii Ortodoxe, o taină săvârșită prin puterea și acțiunea Sfântului Duh în timpul rugăciunii euharistice (după cuvintele preotului, „Schimbându-te prin Duhul Tău Sfânt”), în timpul căreia pâinea și vinul, fără a-și schimba în exterior substanța materială, sunt transformate în Trupul și Sângele lui Hristos. Pentru mai multe detalii, consultați cartea: A. I. Georgievskii. „Rânduiala Dumnezeiești Liturghii”. Moscova, 1951.

14. Londra, decembrie 1990 - februarie 1991. Prima ediție. Moscova: 1995

15. Clive Staples Lewis (1898-1963) - filolog medieval englez, scriitor, autor de lucrări de apologetică creștină.

16. Michael Ramsay, arhiepiscop de Canterbury, conducător al Bisericii Anglicane între 1961 și 1974.

17. Blaise Pascal (1623-1662) - gânditor, om de știință, scriitor francez. A avut o experiență mistică vie a întâlnirii cu Hristos, despre care a lăsat o „Notă”.

18. Sacristia Catedralei din Londra servește și ca loc de întâlnire pentru enoriași.

19. Interviul a fost realizat pe 11 iunie 1990 și publicat în revista Zvezda (1991, nr. 1). Revista a însoțit publicația cu următoarele rânduri: „Știm că în zilele Consiliului Local, când a fost înregistrat acest interviu, ziua de lucru a Mitropolitului Antonie de Souroj începea dimineața devreme și se termina noaptea târziu. Editorii îi mulțumesc Mitropolitului Antonie pentru că a găsit posibilitate să răspundă la întrebările noastre, sacrificând o parte din somnul său deja scurt. De asemenea, îi mulțumim lui D. A. Cerneahovski, care a realizat acest interviu.”